

**Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка**

**ФОЛЬКЛОР
(УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ)**

Хрестоматія

**Дрогобич
2023**

УДК 398(477)(076.6)

Ф 75

*Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 6 від 27 квітня 2023 р.)*

Рецензенти:

Маркова Мар'яна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Наталя Лазірко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри зарубіжної літератури та полоністики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Фольклор (Усна народна творчість) : хрестоматія /
Ф 75 укл. Олена Вовк, Ігор Розлуцький. Дрогобич : ДДПУ
ім. І. Франка, 2023. 306 с.

Хрестоматію “Фольклор (Усна народна творчість)” укладено відповідно до програми “Фольклор (УНТ)”, затвердженої вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

У виданні вміщено зразки календарно-обрядової поезії: колядки, щедрівки, вертепну драму; веснянки, гаївки; купальські; зажинкові, жнивні, обжинкові; родинно-обрядової поезії: весільні, похоронні плачі та голосіння; епос: билини, думи, історичні пісні; ліро-епос: балади, лірику: родинно-побутову, станові пісні; пісні літературного походження, романси; казковий епос: звірині, чарівні (героїчні), соціально-побутові казки, анекдоти, небилиці, притчі; неказкову прозу: легенди, перекази, народні оповідання; пареміографію; дитячий фольклор.

ЗМІСТ

Фольклор і фольклористика. Основні школи і напрями фольклористики.....	4
Дохристиянські вірування праслов'ян.....	9
Календарно-обрядова творчість. Родинна обрядовість. Ліричні пісні. Балади.....	12
Український героїчний епос. Билини. Народні думи.....	76
Історичні пісні.....	97
Народна пареміографія.....	119
Казковий епос.....	151
Народна документальна (історична) проза. Легенди і перекази.....	167
Дитячий фольклор.....	179
Джерела.....	302

Фольклор і фольклористика.

Основні школи і напрями фольклористики

“Термін “фольклор” запровадив англієць В. Томс, котрий 1846 р. під псевдонімом А. Мертон надрукував у часописі “Атенеум” (№ 982) статтю “The Folklore”. Тим самим він щасливо дав ім’я явищу, що його в Європі вивчали вже на протязі століть, але називали по-різному, розпливчасто та описово. “Folk” означало у нього народ, “lore” – мудрість, а ціле вчений визначив як “неписану історію, що фіксує залишки давніх вірувань, звичаїв і подібного в сучасній цивілізації”.

Поняття “фольклор України” та “український фольклор” не тотожні. Так склалося історично, що споконвіку на території теперішньої України жили й представники інших етносів. І тепер фольклор України складають, окрім українського, фольклори євреїв, вірмен, поляків, болгар, греків, кримських татар, німців та представників деяких інших народів, що проживають у нашій країні. Але ж і сучасний обсяг поняття “український фольклор” досить складний. Знов-таки маємо справу з явищем синтетичним, бо йдеться про усну творчість не лише українців (та іноетнічних носіїв традиційної української культури), що живуть на території України, але й тих, хто, опинившись за її державними кордонами, зберігають свою мову та фольклор. Більш складний, тріадний поділ використовує зарубіжний україніст Ю. Тамаш, що розрізняє “материк” (українці у складі національної держави), “периферію” (у Польщі, Словаччині) та власне діаспору.

Змістом поняття “український фольклор” є не механічна сума регіональних усних традицій, а їх узагальнення. Його утворює діалектична єдність світоглядних, соціально-психологічних, естетичних констант та яскраво своєрідних регіональних їх реалізацій”.

Джерело: Теорія фольклору / О. Марчун. URL: <http://ref.net.ua/work/det-14258.html>.

“Фольклористика – це наука про закономірності і специфічні особливості розвитку усної словесної творчості трудящих мас, фольклору. Вона тісно зв’язана з музичною фольклористикою, літературознавством, етнографією та історією, з соціологією. В завдання фольклористики входить збирання, видання і дослідження всіх видів і жанрів фольклору. Коло питань, що їх вивчає фольклористика, дуже широке: це дослідження основних закономірностей розвитку фольклору, його суспільної, ідейної та естетично-виховної функції в різні періоди історичного розвитку народу; вивчення його національних особливостей, місця в міжнародному науковому процесі окремих жанрів, творів, тем; висвітлення фольклорно-літературних взаємозв’язків, місця та ролі народної творчості в розвитку культури”.

Джерело: Дей О. Українська народна балада. Київ : Наукова думка, 1986. 263 с.

“Міфологічна школа (перша половина ХІХ ст.) виникла в руслі загальноєвропейського романтизму. Її філософською основою стала естетика Ф.В. Шеллінга та братів Августа і Фрідріха Шлегелів, які трактували міфологію як “природну релігію” та необхідну умови виникнення мистецтва. Першим етапом її розвитку стала “теорія символів” німецького вченого Г.В. Крайцера, який висунув думку про природне походження міфу і його розуміння як символу природних явищ – сонця, неба, світу, зміни пір року. Крайцер та його послідовники (Готфрід, Міллер, Швенк, Велькер та ін.) утворили так звану символічно-міфологічну школу. За їх теорією міфологія є низкою символів; символіка та образність мови в усіх народів вважається виявом релігійно-міфічних ідей, міфи і мови окремих народів розглядаються як варіанти єдиного спільного міфу та варіації прамови. У вченні представників цього напряму домінує погляд, згідно з яким в основі тем та мотивів усної народної творчості лежить первісна таємна релігійна символіка, що сягає найдавніших часів людства і передається з покоління в покоління жерцями.

Першим представником міфологічного напрямку в Україні був професор Київського університету М. Максимович. Цих же принципів дотримувалися молодший сучасник Максимовича, учень П.Й. Шафарика, професор Московського університету Йосип Бодяньський, а також професор Харківського університету Ізмаїл Срезневський, Пантелеймон Куліш та ін. Найбільшого розвитку в Україні ідеї міфологічної школи набули у теоретичних працях Миколи Костомарова.

Наступним етапом розвитку світової науки про народну творчість була міграційна школа (друга половина XIX ст.). Її засновником у Європі став німецький вчений Т. Бенфей. Вивчаючи історію, життя і творчість жителів Сходу, Т. Бенфей спостеріг, що подібні сюжети зустрічаються в усній словесності народів незалежно від їх спорідненості. Теодор Бенфей висунув теорію запозичень чи “мандрівних сюжетів”. Її суть полягала в тому, що поширені в багатьох народів сюжети за характером є мандрівними: зародившись в Індії, вони “мігрували” на інші території. Причому це запозичення здійснювалось не через доісторичну спорідненість народів, а внаслідок культурно-історичних відносин між ними.

Учені міграційної школи ввели у науковий обіг велику кількість фольклорних матеріалів, які аналізувалися з погляду культурних взаємин між сусідніми народами, простежуючи шляхи “мандрування” сюжетів. Ідеї прихильників міграційної теорії мали значний вплив на українських учених.

Паралельно з міграційною школою почала складатися протилежна їй за поглядами антропологічна (етнографічна) школа. Її основоположниками були англійські вчені Е.Б. Тайлор та А. Ланг, які в 60-х роках XIX ст. виступили з теорією самозародження сюжетів (у працях українських учених, зокрема Ф. Колесси, вона названа теорією полігенізму). За нею, усі подібні явища в міфології та фольклорі пояснювалися спільністю для всього людства психологічних законів та закономірностей духовного розвитку. В етнографії ця школа отримала назву еволюціонізму. Вчені, відповідно до антропологічної суті людини, вивели закон

“тотожності людської природи”. Крім цього, брались до уваги однакові чи подібні умови життя та побуту різних племен на певних етапах їх розвитку. Тому іноді ця концепція оцінювалась як теорія “побутового психологічного самозародження”. Її прихильники відстоювали думку, що повторюваність у різних народів сюжетів, мотивів, образів та символів пояснюється не тільки історичними впливами, а й внаслідок єдності психічних процесів, тотожністю побутових форм і релігійних уявлень, що зникли з життя, але збереглися у фольклорі.

Широкого розголосу ці ідеї набули і на українському ґрунті, хоча, як і в багатьох країнах Європи, вона не виявлялась тут “у чистому вигляді”. В Україні прихильником цієї теорії був професор Київського університету О.Котляревський”.

Джерело: Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2001. 591 с.

“Одне з найповажніших місць в історії розвитку української літературно-наукової критики займає історична школа. Її початок ховається в тому загальноєвропейському науковому русі наприкінці XVII й початку XIX ст., що прибрав загальну назву в науці – романтизму. Цей рух викликали науково-критичні ідеї Гердера, ідеї, котрі в основних своїх рисах, зводяться до того, що поетична творчість кожного народу містить у собі й дух цього народу; через те студіювання поетичних творів необхідне перш за все для того, щоб у них розкрити той народний дух. Коли представники науково-романтичної ідеології переконалися, що народні мистецько-поетичні витвори є надзвичайно важним матеріалом задля студіювання національного світогляду, тоді виринуло питання, що в цьому світогляді найцінніше – все, чи лише деякі риси, коли лише дещо, то як його виділити з того моря загального й не характеристичного для зрозуміння самобутнього духу якоїсь нації? Так-то й постає переконання, що чим далі заглиблюватись у минуле народного життя, тим самобутні, істотні риси народного характеру видніші, чистіші, бо історичних впливів

у них менш, – таким чином, чим явись народноґо життґа давнїше, тим бїльше воно вражає нас своєю споконвїчнїстю та нацїональнїстю. На пїдставї такоґо переконання постає принцип історичноґо дослїду культурних виявїв народноґо духу. Збирацько-дослїдницька діяльнїсть М. Максимовича, Й. Бодянського, П. Кулїша, М. Костомарова, О. Котляревського та їх сучасникїв стала першим етапом становлення в Україні історичноґо школи фольклористики. Зазнавши впливу захїдноєвропейських шкїл та теорїй, українські дослїдники все ж аналізували усну народну творчїсть на тлї історичноґо розвитку з урахуванням усїх процесїв, що вїдбувались у ньому. Вїдводячи однаково важливе мїсце свїтовїй та нацїональнїй історїї, вони розглядали твори усноґо словесностї як пам’ятки минулого, в яких вїдобразились життґа та душа народу. Застосовуючи при аналізї історично-порївняльнїй метод, українські фольклористи першоґо половини ХІХ ст. заклали мїцнї основи для розвитку історичноґо школи. Цїлісне оформлення цїї ідеї отримали у вченнї видатноґо українськоґо науковця, професора Київськоґо унїверситету Миколи Дашкевича. Ідеї історизму народноґо словесностї пїдтримав Микола Сумцов, який в цїлому стояв на засадах мїфолоґїчноґо школи. Традицїї історичноґо школи пїдтримав також у своїх працях Павло Житецький. Яскравим представником історичноґо школи був і Михайло Драґоманов”.

Джерело: Білецький Л.Т. Основи українськоґо лїтературно-науковоґо критики / упоряд. М.М. Ільницький. Київ : Либїдь, 1998. 408 с.

Дохристиянські вірування праслов'ян

Ворожіння з прядками. Мокош – єдина жінка-богиня київського язичницького пантеону, яка займалась усіма жіночими справами: коханням, шлюбом, дітьми, хатніми роботами, прядінням. Прядка для жінки була чимось на кшталт власної чарівної палички. Тому на знайденому у Києві пряслиці X століття був напис “Потворин пряслень” (відьомське пряслице)!

А звичайні жінки за допомогою різних частин прядки ворожили, приймали пологи, зачаровували чоловіків, закликали чарівні сили.

Наприклад, якщо на Власія вдарити чоловіка денцем від прядки, він буде лагідним до жінки увесь рік.

Якщо гострим кінцем веретена описати коло біля хворого, то можна його зцілити.

Дитина, яку вдарили прядкою захворіє.

Власна прядка захищає жінок від русалок, чортів, вогняного змія.

У більш пізньому своєму втіленні богиня Мокош стає дрібною домовичкою Мокошею, яка може випрясти кужіль, що залишила господиня. Пізніше вважалося, що випрясти кужіль може чорт. Ще цікавіше вірування “Як буде ночувати мичка, то Доля прийде і заплутає ту пряжу”. Тут божество прядіння ототожнюється з персоніфікованим божеством Долі.

“Обливаний понеділок” (обливання жінок водою для виклику дощу). Донині, в Західній Україні, існує звичай “Обливання понеділок”: у перший понеділок після Великодня люди на вулицях поливають один одного. Спочатку радили “купати дівчат” – як добровільно, так і примусово! Дівчата обурювалися, але розуміли, що обливання – це спосіб залицання. Хоча, навіть у давнину, мало хто пам’ятав, що символізує старовинний ритуал поливання жінок та дівчат.

Під час Русалій, починаючи від Весняного Юрія і до святого Петра і Павла, у різних країнах проводили однаковий обряд: людину оперезували першими зеленими гілочками, водили селом і поливали водою.

У Болгарії, Сербії та Румунії “мокрухою” була Папаруда або Додола. Боса напівоголена дівчина у сукні та вінку із зелених гілок, вона зупинялась біля кожної хати, бажаючи господарям щастя, а вони у відповідь обливали її водою. В Україні водили “Кущ” або “Тополю”. Дівчина могла з’являтися у вигляді зеленої гілки, деревця, ритуальної ляльки Марени (утоплениці)тощо. Тому, славлячи Марену, в Україні співали пісні “Дівка Маринка у Дунаї втопилась”, “Потопла, Мареночка, потонула, наверх кісточки зринула” або “Ганна втонула”.

Вважали, що наступного дня після Купала мав піти дощ. Часто, щоб викликати дощ, здійснювали символічне потоплення – жінок зганяли у воду і купали силою.

Купала – весілля Води та Вогню

У календарному році є багато заповітних днів, коли можна просити для себе усіляких благ, але лише на сонцеворот (та на справжню Масницю) можна позбутися зайвого – розпаливши вогнище та дати можливість вогню поглинути свої негаразди, сварки, хвороби тощо.

Якщо Русалії – час всевладної води, то Купала – весілля води й вогню. Саме цього дня дві ворогуючі стихії зливаються в одну. Вода символізує жінку, а вогонь – чоловіка.

Русалії починаються з травневих свят і завершуються Петрівками, натомість Купала святкується лише один день. Однак, це найдовший день у році та найсильніший день Русалій.

Тільки на сонцеворот, день могутнього сонця і вогню, пари, тримаючись за руки, стрибають через вогнище (якщо під час стрибка розімкнуть руки – розлучаться, якщо ні – будуть завжди разом). Купальський вогонь має очищувальну дію. Дехто ще пам’ятає, як напередодні Купала в українських селах їздили

збирати по хатах непотрібні речі для спільного купальського вогнища.

За допомогою Купальського вогню в Україні виявляли і відьом. Вважалося, що відьма, як створіння нечисте, не може стрибнути через очищувальний вогонь.

Жіноче свято Покрови

14 жовтня – Покрови Богородиці, майже найвідоміший та шанований у нас день жіночої сили. У народі він асоціюється зовсім не з церковною апокрифічною легендою, а з покровом нареченої (після весілля жінці заборонялось з'являтися з непокритою головою) і самої Землі.

“Мати-Покрівонько, покрий Матір сиру Землю і мене молоду”. І перший сніг на Покрову вважався доброю прикметою та віншував багато весіль.

Час з 1-го вересня до св. Дмитрія і Пилипівського посту в Україні був не лише часом сватання, але й періодом дівочих вечорниць, ворожіння і замовляння на нареченого.

“До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі – хоч комин витри”

“До Дмитра дівка хитра, а по Дмитру хоч за старця, аби не остатися”

Щасливий покровський сніг також використовували для ворожби – змітали його до порога, щоб суджений скоріше прийшов до хати. Увечері, напередодні Покрови, радили набрати в миску води і читати над нею замовляння:

На небі зірки хороводяться,

На землі всі парами водяться.

Благослови, Боже, й мене на шлюб теж.

Благослови на вінчальний вінець.

Поклади моєму дівоцтву кінець.

Джерело: Лузіна Л. Чарівні традиції українок. Харків : Фоліо, 2021. 67 с.

Календарно-обрядова творчість.
Родинна обрядовість. Ліричні пісні. Балади

Колядки

А ПРЕЧИСТА ДІВА ПО СВІТУ ХОДИЛА

Темненькая нічка тьмою світ закрила (2),
тьмою світ закрила.

А Пречиста Діва по світу ходила.

Прийшла до багача (2), на ніч ся просила:

“Пане господарю, переночуй мене,
Бо темная нічка (2) находить на мене”

А той пай господар не хтів ночувати,
Сказав своїм слугам (2) собаками гнати.

А тії собаки Марію впізнали,

Перед Матір Божов (2) на коліна впали.

А Пречиста Діва по світу ходила.

Прийшла до бідного (2), на ніч ся просила:

“Пане господарю, переночуй мене,
Бо темная нічка (2) находить на мене”

“Ой рад би я тебе переночувати,
Тільки я не маю (2) вечероньки дати”

“Не треба, не треба вечероньки твої,
Тільки пусти мене (2), до стаєнки свої”

Чи то сонце сходить, чи місяць заходить?

То Пречиста Діва (2) свого Сина родить.

“Вставай, жінко, вставай.

Доки будеш спала?

Вже наша стаєнка (2) світлом засіяла”

“Якби-м була знала, що то Мати Божа,

Була б иостелила (2) до свого ложа.

Якби-м була знала, що Мати з Ісусом,

Була б иристелила (2) біленьким обрусом”

Старий Рік минає,
Новий наступає (2) Христос ся рождає.

БОГ ПРЕДВІЧНИЙ

Бог предвічний народився,

Прийшов днесь із небес

Аби взрів люд свій весь

І утішився.

В Вифлеємі народився,

Месія, Христос наш,

І пан наш, для всіх пас,

Нам народився.

Ознаймив це Ангел Божий

Наперед пастирям,

А вчора звіздарям

І земним звірям.

Діва Сина як породила,

Звізда ста, де Христа

Невіста Пречиста

Сина зродила.

Тріє цари йдуть со дари.

До Вифлеєм-міста,

Де Діва Пречиста

Сина повила.

Звізда їм ся об'явила,

В дорозі о Бозі,

При волі, при ослі

Їм ознаймила.

“Тріє царі, де ідете?”

“Ми ідем в Вифлеєм

З желаєм, спокоєм

І повернемся”.

Іншим путем повернули,

Погану, безстидну,
Безбожну Іроду
Не повідали.
Йосифові Ангел мовить:
З Дитятком і з Матков,
З бидлятком, ослятком
Хай ся хоронить.
“Слава Богу!” - заспіваймо,
Честь Сину Божому
І пану нашому
Поклін віддаймо.

БОГ СЯ РОЖДАЄ

Бог ся рождає, хто ж Го може знати!
Ісус Му ім'я, Марія Му Мати!
Тут Ангели чудяться, Рожденого бояться,
А віл стоїть трясеться, осел смутно пасеться.
Пастиріє клячуть, в плоти Бога бачуть,
Тут же, тут же, тут же, тут же, тут!
Марія Му Мати прекрасно співає,
І хор Ангельський їй допомагає!
Тут Ангели чудяться, Рожденого бояться,
А віл стоїть трясеться, осел смутно пасеться.
Пастиріє клячуть, в плоти Бога бачуть,
Тут же, тут же, тут же, тут же, тут!
Йосиф старенький колише Дитятко;
Люляй же, люляй, мале Отрочатко!
Тут Ангели чудяться, Рожденого бояться,
А віл стоїть трясеться, осел смутно пасеться.
Пастиріє клячуть, в плоти Бога бачуть,
Тут же, тут же, тут же, тут же, тут!
Царі зі сходу славу днесь голосять,
Ладан і смирну, золото приносять.

Тут Ангели чудяться, Рожденного бояться,
А віл стоїть трясеться, осел смутно пасеться.
Пастиріє клячуть, в плоти Бога бачуть,
Тут же, тут же, тут же, тут же, тут!
А пастиріє к Ньому прибігають,
І яко царя свого вітають;
Тут Ангели чудяться, Рожденного бояться,
А віл стоїть трясеться, осел смутно пасеться.
Пастиріє клячуть, в плоти Бога бачуть,
Тут же, тут же, тут же, тут же, тут!
І ми днесь вірно к Ньому прибігаймо.
Рожденну Богу хвалу, честь віддаймо;
Тут Ангели чудяться, Рожденного бояться,
А віл стоїть трясеться, осел смутно пасеться.
Пастиріє клячуть, в плоти Бога бачуть,
Тут же, тут же, тут же, тут же, тут!

В ВИФЛЕЄМІ ДНЕСЬ МАРІЯ

В Вифлеємі днесь Марія Пречиста
Породила у вертепі нам Христа
Слава во вишніх Богу,
Слава во вишніх Богу,
І мир всім на землі.
Ангел з неба пастирям ся являє
І веселу цю новину звіщає!..
Слава во вишніх Богу,
Слава во вишніх Богу,
І мир всім на землі.
Прибігають до вертепу пастирі
І з собою несуть дари в офірі..
Слава во вишніх.
І Дитятку кланяються в оборі,
До Його ніг припадають в покорі...

Слава во вишніх Богу,
Слава во вишніх Богу,
І мир всім на землі.
А з востока за зіздою йдуть царі,
Три преславні, ирерозумні зіздарі.
Слава во вишніх Богу,
Слава во вишніх Богу,
І мир всім на землі.
Книжники їм і учені сказали,
Щоб Месію в Вифлеємі питали...
Слава во вишніх Богу,
Слава во вишніх Богу,
І мир всім на землі.
Йдуть царі, Христа знаходять в яскині,
Між бидляти, в бідних яслах на сіні.
Слава во вишніх Богу,
Слава во вишніх Богу,
І мир всім на землі
Там в смиренні свій Му поклін віддали,
Пред Ним злото, ливан, миро поклали...
Слава во вишніх Богу,
Слава во вишніх Богу,
І мир всім на землі.
Ми також Христу поклін свій віддаймо
І разом з небесним хором співаймо...
Слава во вишніх Богу,
Слава во вишніх Богу,
І мир всім на землі.

ВІТАЙ, ІСУСЕ

Вітай, Ісусе, з Пречистой Діви
Зроджений.
Вітай нам, Боже, у людським тілі

З'явлений.
Ти добротою над всіми красший
Синами,
І милосердя границь не має
Над нами.
Ти в славі рівний Отцю і Духу
Святому,
Чому ж зійшов Ти до нас в укриттю
Такому?
Днесь Твоей слави ніхто не видить
В яскині,
А твоя сила сухой не зломить
Билини.
А Ти на нужду і на терпіння
Й не глянеш,
Но чим убожчий, тим нам дорожчий
Ся станеш.
Ти сам смиренням з нас грішних
Здіймеш окуви,
А в наших серцях заложит
Царство любви.
Агиче Божий, ми Тя о тоє
Днесь просим:
І наші серця Тобі на жертву
Приносим,
Не опусти їх з Своей святої Опіки.
Царствуй в них радо з Отцем і Духом
Навіки.

ВОЗВЕСЕЛІМСЯ ВСІ КУПНО НИНІ

Возвеселімся всі купно нині:
Христос родився в бідній яскині!
Посліднім віком став чоловіком,

Всі утішайтесь на землі.
Всі утішайтесь на землі гойно,
Хвалу віддайте Йому достойно,
Пожаданому, з неба даному,
Которий весь світ відкупив.
Которий весь світ спасе від ада,
Чрез Нього вічна всім нам відрада,
За тоє Йому, Пану нашому,
Пісні співаймо согласно.
Пісні співаймо согласно, мило
І торжествуймо всі купно щиро;
“Слава во вишніх, а мир для нижні
Весело світу гласімо.
Світу гласімо Господа явно,
О которім вже пророки давно
Пророкували, проповідали,
Що ся народить Цар віків.
Що ся народить Цар віків слави.
Зітре на землі зміїні глави,
Перськії царі прийшли со дари,
Поклін віддали смиренно.
Поклін віддали смиренно нині
Христу рожденну, малій Дитині,
Ливан і злато, і смирну на то
Яко кадило, зі страхом.
І пастиріє со страхом бігли,
Там, де віл, осел Дитину гріли;
Ангели в небі, к Його потребі
Умільно пісні співають.
Пісні співають Нарожденному,
Во яслах нині положеному;
І ми співаймо і вихваляймо,
Його на віки славімо.
Щоби нам дав тут довго прожити,

Царствія Його всім доступити:
Брагам коритись і їм стидитись,
А нам во мирі прожити.
Прожити мирно в долгоденствії,
Служачи Йому в єдиненії.
Чистая Панно, Тя непрестанно
Хвалим со Сином на віки.

ЗЕМЛЮ ЮДЕЙСЬКУ

Землю Юдейську нічка вкрива,
Сном благодаті світ спочива,
Лиш убогі пастухи, пастухи,
Стада свого стерегли, стерегли,
Їм то Ангел ся являє
І таку вість возвіщає:
“Снас прийшов, Спас прийшов!
Він з Діви народився
І в яслах положився
Там в місті Вифлеем,
Там в місті Вифлеем”
В шопі знаходять Боже Дитя,
Бідне, покірне, мовби ягня.
І в Нім Бога пізнають, пізнають,
Божу честь Му віддають, віддають:
“О Владико, Христе Боже,
Ми приносим, що хто може,
В дар Тобі, в дар Тобі”
“Зволь дари сі прийнято,
Ми ж мем Тя прославляти
Тут і там, в небесах” (2).

Жниварські пісні

КОТИВСЯ ВІНОЧОК ПО ПОЛЮ

Котився віночок по полю,
Просився хазяїна в стодолу:
– Пускай, хазяїн, в стодолу,
Вже я набувся на полю.
Вже я на полю набувся,
Буйного вітру начувся,
Ранньої роси напився.
Я недовго полежу,
Зараз в поле побіжу.

ТАМ НА ГОРОЙЦІ

Там на горойці
Три наненойці
Ячмінь жнуть.
Гей милий боже,
Хто ж їм допоможе?
Не вижнуть!
Соненько низько,
Вечерейко близько,
Не вижнуть!
Пташеньки літають,
Снопойки зношають,
Не знесуть!
Гей милий боже,
Хто ж їм допоможе?
Не знесуть!
Соненько низько,
Вечерейко близько,
Не знесуть!
Сивий соколейко

Копойки складає,
Не зложить!
Гей милий боже,
Хто ж му допоможе?
Не зложить!
Соненько низько,
Вечерейко близько,
Не зложить!
Зозулька кує,
Копойки рахує,
Не злічить!
Гей милий боже,
Хто ж їй допоможе?
Не злічить!
Соненько низько,
Вечерейко близько.
Не злічить!

ОТО НАША ВЕСЕЛКА

Ото наша веселка
Од полудня до вечерка,
Щоб ся жало веселенько,
І здоровенько,
І богу миленько,
І людям, і нам,
І нашим панам.
А жніте, пожинайте,
Колос побирайте.
Не стоїть пан о колос,
Оно о солому,
Позивати стодолу і обору.
Мій сніп воєвода
Ходить коло города;

Мій сніп осталець
Поведе постадницю в танець...

ОЙ ЖНИ, ДІВЧЕ, ПШЕНИЧЕНЬКУ

Ой жни, дівче, пшениченьку

Та й не думай собі,

Буде тота пшениченька

Наї коровай тобі!

А як будеш, дівчинонько.

Думати, думати,

Буде твоя пшениченька

В полі зимувати.

– Ти дівчино чорнявая,

Ти дівчино біла,

Чи ти в полі не робила,

Що ж не обгоріла?

– А я в полі, легіники,

Жала і в'язала,

Але-м своє біле личко

Хустков закривала.

– Якби-с була, дівчинонько,

Того не сказала,

Була би-с ся, моя любко,

Сих м'ясниць віддала.

– Ой я в полі та робила

І робити буду,

Але-м роду біленького

Та й біленька буду.

ОЙ ЧЕРЕЗ СЕЛО ПЕРЕПІЛКА ЛЕТІЛА

Ой через село перепілка летіла,

Не дала мати, за кого я хотіла.

Ой я хотіла за вйтового сина,
Щоб рочків зо два панщини не робила.
Ой не так зо два, ой хоч рочків зо штири,
Ой а щоб ручки з ніжками одпочили.
Розбився горщик з густою лемішкою,
Господь відає, де буду невісткою –
Чи тому пану, що ходить у жупані,
Чи тій гетьмазі, що ходить у серм'язі.
Чи тому пану, – допоможи й а, боже,
А чи гетьмазі, – не суди, милий боже.
Ой заржи, заржи, сивий кошо, на росі,
Кого я люблю, пізнаю по голосі.

ЗАКОТИЛОСЬ СОНЕЧКО ЗА ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ

Закотилось сонечко за зелений гай,
Устань, устань, невдашечко, сей сон одгадай!
Як устала невдашенька – не вмивалася,
не втиралася,
Пошла в поле жать.
Дожалася до постаті, покотилася,
По своєму миленькому зажурилася.
– Десь мій милий по риночку ходить
І чужую милую за рученьку водить.
Чужую милую цілує, милує,
А на мене, молодую, нагайку готує.
А я ту нагайку підкину під лавку,
Нехай та нагайка хоть трохи оддише,
А мої шати-рукава вітер поколише.

НУМО, НУМО РОБИТЬ

Нумо, нумо робить,
Себе не барить.

Яворе, явороньку зелененький.
Нумо, нумо до межі,
Вареники у діжі.
Яворе, явороньку зелененький.
Нумо, нумо уп'ять,
Варенички вже киплять.
Яворе, явороньку зелененький.

ОЙ УЖЕ СОНЦЕ НАД ВЕРБАМИ

Ой уже сонце над вербами:
Пусти нас, пане, хоч, з ребрами!
Ой уже сонце над грушами:
Пусти нас, пане, хоч з душами.
Ой уже сонце в очереті:,
Пусти нас, пане, вечеряти.
Ой уже сонце в овсі, в озсі:
Полічи, пане, чи ми усі?

ОЙ ЯК ЖЕНЦІ НА ПОРІГ

Ой як женці на поріг –
Наша пані за пиріг:
– Лінилися жать,
Ложітеся спать!
– Панойку, не лінились,
Потомились! –
Ой як женці за ложки –
Наша пані в ладошки:
– Лінилися жать,
Не дам вечерять!
Наша пані висока
Зарізала гусака:

Сама не їла
І нам не дала.

УЖЕ СОВА ЗЛЕТІЛА

Уже сова злетіла,
Полуднувать схотіла!
– Ой дай, пане, дай,
Полуднувать дай!
– Ой не дам, не дам:
Не вробили нам!
– Як не даси,
То вдруге вже людей не проси.
Ой не підемо й не підемо
На завтрішній день!
Підемо додомоньку!

ГОСПОДИНЯ ДОМУЄ

Господиня домує,
Нам вечеру готує.
Нам вечера немила:
Нас нива потомила,
Серпики поломила.
А в нашого пана
Золотая брама,
Срібная призьба, –
Сіло женчиків триста.

НАША ГОСПОСЯ ДОМУЄ, ДОМУЄ

Наша госпося домує, домує,
Нам вечероньку готує, готує.
Нам вечеронька немила, немила,

Широка нива втомила, втомила.
Не так нивонька, як гони, як гони,
Широкі були загони, загони.
Нам бочка пива і музики, музики.
– Я бочки пива не хочу, не хочу,
Заграє музика – подскочу, подскочу.

Обжинкові пісні

ОЙ НИВО НАША, НИВО

Ой ниво наша, ниво,
Верни нам нашу силу!
Ми на тобі жили,
Силоньку положили.

ХВАЛИЛАСЯ НИВА

Хвалилася нива,
Що сто копів вродила:
– Іще буду родити,
Як будемо в світі жити.

МИ-ТО, ЖЕНЧИКИ, МИ-ТО

Ми-то, женчики, ми-то,
Пожали всеїке жито,
А другії лінивi –
Стоїть жито на ниві.

ОЙ ЛІТАЄ СОКОЛОНЬКО ПО ПОЛЮ

Ой літає соколонько по полю,
Та збирає челядоньку додому:

– Іди, іди, челядонько, додому,
Вигуляла все літечко по полю.
Вигуляла все літечко ще й жнива,
Не боліла головонька ще й спина.
Не боліла головонька ні спина,
Широкая нивонька – втомилась.
А вже ж мені вечеронька не мила,
Далекая доріженька – спізнилась.

А В НАШОГО ГОСПОДАРЯ

А в нашого господаря
Сивий кінь.
Ой літає він по полю,
Як сокіл.
Ой літає він по полю,
Літає.
Та й все своїх женчиків
Питає:
– Ой женчики, женчики
Ви мої,
Чи дожали житечко
Ви мені?
– Ой дожали житечко,
Дожали,
Щоб здорові на другий рік
Діждали.

ПОЛИНЬ, СОКОЛЮ, ПО ПОЛЮ

Полинь, соколю, полю,
Збирай галойки до бору:
– До бору, галки, до бору,
Ой годі бути на полю.

– Ми тутечки не гуляли,
Тільки квіточки зривали,
Тільки квіточки зривали,
Дівочкам вінок сплітали.
– Поїдь, паничу, по полю,
Збирай женчики додому.
– Додому, женці, додому,
Годі гуляти по полю.
– Ми тутечки не гуляли,
Густе житечко зжинали.
Великі снопи в'язали,
Рядочком копи складали.

ЩО ГАННОЧКА ДІВКА ПО ДВОРИКУ ХОДИТЬ

Що Ганночка дівка по дворику ходить,
По дворику ходить, в руках ключики носить.
Скрині одмикає, скатерті виймає.
Ой паночку наш, обжиночок ваш. Гу-у-у!
Скатерті виймає, столи застеляє,
Столи застеляє, женців привітає.
Столи тисовії, женці молодії.
Ой паночку наш, обжиночок ваш. Гу-у-у!

ЧУДУВАЛИСЯ ЛІСИ

Чудувалися ліси,
Де ся поділи вівси
Без ниви жовтейкої,
Без челядки білейкої.
Калина ся сумувала,
Що ся сама зостала.
Не сумуй ся, калинойко,

Ми попри тебе йдемо
Та й з собов тя возьмемо.

ДИВУВАЛИСЯ ЛІСИ

Дивувалися ліси:
Де ся поділи вівси?
Женчики піджинали
Залізними серпами.
Залізними серпами,
Біленькими руками.

ДОБРІ МИ ЖЕНЦІ БУЛИ

Добрі ми женці були,
Пшеницю ми вижали.
Вижали, позбирали,
Вижали, пограбали,
В снопоньки пов'язали.
Ой лили ми нивку
Ой жали ми нивку
Із гори в долинку.
Від кінця до кінця
Вижали-смо за сонця.

ЗОЛОТІЇ СЕРПИКИ БРЯЗЧАЛИ

Золотії серпики брязчали,
Поки сього жита дожали;
Тепер вже не будуть брязчати,
А будуть в коморі лежати.

ОЙ ДОБРАЯ БУЛА НИВА

Ой добрая була нива: (2)

Сто кіп вродила.

Ще лучче наша сила, (2)

Що її походила.

Серпики не ломила, (2)

Білих рук не томила.

КРУГОМ, ЖЕНЧИКИ, КРУГОМ

Кругом, женчики, кругом.

Понад зеленим лугом.

Женчики кружинають,

Пшениці дожинають.

Кінець нивоньці, кінець,

Будемо плести вінець.

То з жита, то з барвінку,

На хорошую дівку.

В нашого господаря

Та золота брама.

Мальовані одвірки,

Зробимо сьогодні обжинки.

Світи, місяцю, з рога,

Щоб була видна дорога.

Щоб з неї не зблудити,

Віночка не згубити.

ОЙ КОТИВСЯ НАШ ВІНОЧОК ПО ПОЛЮ

Ой котився наш віночок по полю,

Ой просився в господаря в стодолу:

– Пусти ж мене, господарю, в стодолу,

Нехай же я хоть трошечки спочину!

Бо треба йти на зиму на ниву.

А вже я і так дрібного дощичку намокся
І буйного вітроньку начувся.

КОТИТЬСЯ ВІНОК З ПОЛЯ

Котиться вінок з поля
Гладкою дорогою
До самого покою.
З покою до стодоли,
А з стодоли до комори,
А з комори на нивоньку,
В щасливу годиноньку.

ОЙ ДО КІНЦЯ, ЖЕНЧИКИ

Ой до кінця, женчики,
До кінця, до кінця,
Щоб вижати пшениченьку
За сонця, за сонця.
Ой щось наша господиня
Бариться, бариться.
Ой щось довго гусонька
Вариться, вариться.
Не барися, господарю,
Не барись, не барись,
Ой вийди-но на нивоньку
Подивись, подивись.
Нехай твоє серденько
Радіє, радіє,
Бо вже наша пшениченька
У снопах жовтіє.
Ой заріж нам, господине,
Індика, індика,
Щоб була нам вечеронька

Ще й музика, ще й музика.
Ой повій же, вітроньку,
На нивоньку, на нивоньку,
Бо несемо віночок
Додомоньку, додомоньку.

ХОРОША ДІВОНЬКА, ЩО ВЕЛА

Хороша дівонька, що вела,
А ще й та хороша, що несла.
Одчиняй, господарю, квартиру,
І поглянь на небо, на ниву:
Скільки на небі зірочок,
Стільки на ниві кіпочок;
На небі зірочок – не зчислити,
А на ниві кіпочок – не зложити.

ОЙ ПРОЧИНИ, НАШ ПАНОЧКУ, ВОРОТА

Ой прочини, наш паночку, ворота.
Несем тобі вінчика з золота.
Ой прочини, наш паночку, новії брами,
Несем тобі вінчика з перлами.
Ой прочини, наш паночку, оконце,
Несем тобі віночка, як сонце.
Ой прочини, наш паночку, квартиру,
Несем тобі вінчика, як зірку.
Ой прочини, наш паночку, новий двір.
Несем тобі вінчика на розвід.

УЖЕ СОНЦЕ НАД ДУБАМИ

Уже сонце над дубами, –
Трясуть коні поводами.

Трясіть, не трясіть,
Та додому везіть!
Ой вже сонечко над рікою,
Трясе наш пан калитою,
Тряси, не тряси,
По гривні даси!

Петрівки – пісні літнього циклу. Русальні пісні

ОЙ ДО КІНЦЯ, ЖЕНЧИКИ

Ой до кінця, женчики,
До кінця, до кінця,
Щоб вижати пшениченьку
За сонця, за сонця.
Ой щось наша господиня
Бариться, бариться.
Ой щось довго гусонька
Вариться, вариться.
Не барися, господарю,
Не барись, не барись,
Ой вийди-но на нивоньку
Подивись, подивись.
Нехай твоє серденько
Радіє, радіє,
Бо вже наша пшениченька
У снопах жовтіє.
Ой заріж нам, господине,
Індика, індика,
Щоб була нам вечеронька
Ще й музика, ще й музика.
Ой повій же, вітроньку,
На нивоньку, на нивоньку,

Бо несемо віночок
Додомоньку, додомоньку.

ХОРОША ДІВОНЬКА, ЩО ВЕЛА

Хороша дівонька, що вела,
А ще й та хороша, що несла.
Одчиняй, господарю, квартиру,
І поглянь на небо, на ниву:
Скільки на небі зірочок,
Стільки на ниві кіпочок;
На небі зірочок – не зчислити,
А на ниві кіпочок – не зложити.

ОЙ ПРОЧИНИ, НАШ ПАНОЧКУ, ВОРОТА

Ой прочини, наш паночку, ворота.
Несем тобі вінчика з золота.
Ой прочини, наш паночку, новії брами,
Несем тобі вінчика з перлами.
Ой прочини, наш паночку, оконце,
Несем тобі віночка, як сонце.
Ой прочини, наш паночку, квартиру,
Несем тобі вінчика, як зірку.
Ой прочини, наш паночку, новий двір.
Несем тобі вінчика на розвід.

ОЙ БІЖИТЬ, БІЖИТЬ МАЛА ДІВЧИНА

Ой біжить, біжить мала дівчина,
А за нею да русалочка:
– Та послухай мене, красна панночко,
Загадаю тобі три загадочки,
Як угадаєш – до батька пущу,

Не угадаєш – до себе возьму:
Ой що росте без кореня,
А що біжить без повода,
А що цвіте да без цвіту?
– Камінь росте без коріння,
Вода біжить без повода,
Папороть цвіте без цвіту.
Панночка загадочок не вгадала,
Русалочка панночку залоскотала.

ПРОВЕДУ Я РУСАЛОЧКИ ДО БОРУ

Проведу я русалочки до бору,
Сама вернуся додому,
Стану в бору смовдею.
Там буде їхать свекор мій,
Він же мене не познає,
Стане мене питати:
– Ой смовде, смовде товстая,
Була в мене невістка такая!
Проведу я русалочки до бору,
Сама вернуся додому,
Стану в бору смовдею.
Там буде їхать тато мій.
Він мене не познає,
Стане мене питати:
– Ой смовде, смовде тонкая,
Була в мене донька такая!

ПРОВЕДУ Я РУСАЛОЧКИ ДО БОРУ

Проведу я русалочки до бору,
Сама вернуся додому!
Он коли ж ми русалочки проводили,

Щоб до нас часто не ходили,
Да нашого житечка не ламали;
Бо наше житечко в колосочку,
А наші дівочки у віночку.

ПРОВОДИЛИ РУСАЛОЧКИ, ПРОВОДИЛИ

Проводили русалочки, проводили,
Щоб вони до нас не ходили,
Да нашого житечка не ломили,
Да наших дівочок не ловили.
Перед ворітьми долина,
А в той долині калина.
Ой там Ганночка гуляла,
Жемчуг-намисто обірвала.
Ой туди їхав нелюбий,
Став з коника злізати,
Жемчуг-намисто збирати.
– Не сідай, нелюбий, з коника,
Не з тобою гуляла,
Намисто порвала.
Ой туди їхав миленький,
Став з коника злізати,
Намиста збирати.
– Збирай, миленький,
З тобою я гуляла,
Дорогі намиста порвала.

ЗАВ'Ю ВІНКИ ТА НА СВЯТКИ

Зав'ю вінки та на святки,
На всі святки, на празднички.
В бору сосна колихалася,
Дочка батька дожидалася.

– Ой батечку, голубчику,
Прибуди ко мні хоть на літо!
В мене в тині перед воротями
Сине море розливається.
Усі пани ізбігалися,
Сьому диву дивувалися.

ОЙ ВИГЛЯНИ, СРІБНИЙ МІСЯЦЮ

Ой вигляни, срібний місяцю,
Із-за хмароньки,
Бо повинна вийти з води
Сестра русалонька.
Розпрощалась вона з світом,
Моя мила,
А сьогодні повинна вийти,
Бо зелена неділя.

СИДІЛА РУСАЛКА

Сиділа русалка
На кривій березі,
Просила русалка
У жіночок наміток,
У дівочок сорочок:
– Жіночки-подружки,
Дайте мні намітку!
Хоть вона худенька,
Да аби біленька.

ОЙ ТИ, ДІВКО-СЕМІЛІТКО

Ой ти, дівко-семілітко,
Одгадаєш сім загадок:

Отгадаєш – моя будеш,
Не д'гадаєш – чужа будеш:
А що грає – голос має?
А що плаче – сліз не має?
А що біжить без пригону?
А що світить в ясну пору?
А що в'ється круг деревця?
А що горить без полум'я,
А що росте без кореня?
– Хіба би я не дівчина,
Щоб я того не д'гадала:
Скрипка грає – голос має,
Сокіл плаче – сліз не має.,
Вода біжить без пригону,
Місяць світить в ясну пору,
А хміль в'ється круг деревця,
Сонце горить без полум'я,
Камінь росте без кореня.

ДРОБУШКА

Гра “в дробушки” пов'язувалась з уявою про русалок, які люблять крутитися і танцювати.

Гра полягає в тому, що двоє дівчат, ставши напроти, зчіпляються протягненими вперед руками і, зіставивши докупи ноги, швидко крутяться, примовляючи:

Дріб, дріб, солі дріб;
На камені бочка.
Петрова дочка –
Не робітничка.
Вигнала бичка
За ворітечка:
– Пасись, пасись, бичку,

Поки спряду мичку!
Бичок не пасеться,
Мичка не прядеться.
Став бичок пастись,
Стала мичка прядисть.

Потім розкручуються в протилежний бік, примовляючи:
Дробу, дробу, дробушечки,
Наївшия петрушечки.
Гиля, гиля до води,
Наївшия лободи!

НЕ МИЙ НОГИ ОБ НОГУ

Пісня пов'язана з повір'ям, що русалки у вигляді маленьких дітей скачуть одно проти одного угору та ручками плещуть і співають:

Не мий ноги об ногу,
Не сій муки над діжу;
Ух, ух,
Солом'яний дух, дух!
Мене мати уродила,
Нехрещене положила.

ЯКБИ МЕНІ НЕ ЧАСНИК

На зелені свята ставлять на вікно м'яту, гіолін, любисток, на підвіконня кладуть часник, щоб не влізла в вікно русалка.

Є таке повір'я, що русалки співають:
Якби мені не часник,
Полин та холодна м'ята,
Тут би була тобі хата.

НА СВЯТІЙ НЕДІЛІ

На святій неділі,
На білій березі,
Ей рано, рано,
На білій березі
Сиділа русалка
Да питала літа.
Ей рано, рано,
Да питала літа:
– Чи бувало літо,
Чи ще не бувало?
Ей рано, рано,
Чи ще не бувало?
Ой я, молодая,
Літа не вгадала.
Ей рано, рано,
Літа не вгадала.
Мене, молодую,
Горечко приспіло,
Ей рано, рано,
Горечко приспіло.
Горечко приспіло,
Гулять не пустило.
Ей рано, рано,
Гулять не пустило.

РАНО, РАНО ЗЙДУ Я НА ГОРУ

Рано, рано зйду я на гору
Да вдарю в долоні.
Рано, рано!
Щоб долоні щеміли,
Щоб перстні дзвеніли!
У мене долоні отецькії,

У мене перстні молодецькії.
Се ж мені отець покупив,
Щоб мене молодець полюбив!
Зйду я на гору,
Гляну я на гору.
Рано, рано!
Аж красочки грають.
Не грайте, красочки,
Не грайте, зв'яньте!
Рано, рано!
Мені в батька не жити,
Мені віночків не вити!
Що й один була звила,
Й того не знала.
Повісила, ізсушила,
Та батенька розжалила.
Приведу я русалочку до бору,
А сама вернуся додому.
Рано, рано!

ПОРОХ, ПОРОХ ПО ДОРОЗІ

Порох, порох по дорозі,
Гомін, гомін по дуброві.
Ой брат сестру зарубать хоче,
– Не рубай мене у суботоньку,
Зарубай мене у неділоньку,
Положи мене край доріженьки,
Обвий мене барвіночком,
Барвіночком, васильками.
Молодчики ідуть,
Василечки рвуть
І мене спом'януть:
– Ой там лежить Іванова сестра

Да й зарубана.
Дівочки ідуть і барвіночок рвуть
І мене спом'януть.

ПОДОЛІШНИЧОК МОЙ ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ

– Подолішничок мой зелененький,
Ой луги ж мої всі зеленіі!
Ой коли ж ти зрос, коли зелен став?
– Ой ізрос же я дробним дощиком,
А я зелен став красним соняйком.
– Ой ти, дівочка, ой ти, красная!
Ти коли зросла, коли виросла?
– Що росла ж то я в свого таточка,
Я кохалася в родной мамочки.
Ой луги ж мої всі зеленіі!

ПРИЛІТІЛА ЗОЗУЛЕНЬКА З ТЕМНОГО ЛІСОЧКУ

Прилетіла зозуленька з темного лісочку,
Сіла, пала, закувала в зеленім садочку.
Ой як вийшла Марусенька в єї запитала:
– Скаяш мені, зозуленько, довго буду в батька?
– Будеш, мила Марусенько, сей день до вечора.
– Бодай же ти, зозуленько, сім літ не кувала,
Що ти мені молоденькій правди не сказала.

ОЙ ВЕРБО, ВЕРБО ЗЕЛЕНА

Ой вербо, вербо зелена,
Спустила гіллячко у гору
Зеленим листом додолу.
На зелену діброву.
А соловейко гніздо в'є,

Сива зозуля переб'є.
Та йшла дівчина горою,
Кликала хлопчика з собою.
– Та йди, хлопчичко, зо мною,
Зберемо золото з тобою
Та на золоту гілочку,
На шовкову ниточку.
Золота гілочка зігнеться,
Шовкова ниточка порветься.
Дівчині гуляння минеться.

І ГРАЛА ЗІРОНЬКА, ІГРАЛА

– Іграла зіронька, іграла,
З ким ти, дівочка, гуляла?
І гуляла?
– З тобою, хлопчичок, з тобою,
І з тобою,
Під зеленою вербою,
І вербою.
Над холодною водою,
І водою,
Під колючою грушею,
І грушею,
З тобою, хлопчик, з душею,
І з душею.
Не кажи, хлопчик, не кажи,
І не кажи,
Що я гуляла з тобою,
І з тобою.
– Не буду, дівочко, не буду,
І не буду.
Я ще до світу забуду,
І забуду.

ЗАКОТИЛОСЬ ДА СОНЕЙКО ЗА ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ

Закотилось да совейко за зелений гай,
А вже ж нашої да Настечки ніхто не займай!
Не вмивавшись, не втиравшись на поле пішла,
Не доходя до постаті повалилася
Да по своєму миленькому зажурилася.

ОЙ БІЖИТЬ, БІЖИТЬ МАЛА ДІВЧИНА

Ой біжить, біжить мала дівчина,
А за нею да русалочка:
– Та послухай мене, красна панночко,
Загадаю тобі три загадочки,
Як угадаєш – до батька пуцу,
Не угадаєш – до себе возьму:
Ой що росте без кореня,
А що біжить без повода,
А що цвіте да без цвіту?
– Камінь росте без коріння,
Вода біжить без повода,
Папороть цвіте без цвіту.
Панночка загадочок не вгадала,
Русалочка панночку залоскотала.

ПРОВЕДУ Я РУСАЛОЧКИ ДО БОРУ

Проведу я русалочки до бору,
Сама вернуся додому,
Стану в бору смовдею.
Там буде їхать свекор мій,
Він же мене не познає,
Стане мене питати:
– Ой смовде, смовде товстая,
Була в мене невістка такая!

Проведу я русалочки до бору,
Сама вернуся додому,
Стану в бору смовдею.
Там буде їхать тато мій.
Він мене не познає,
Стане мене питати:
– Ой смовде, смовде тонкая,
Була в мене донька такая!

ПРОВОДИЛИ РУСАЛОЧКИ, ПРОВОДИЛИ

Проводили русалочки, проводили,
Щоб вони до нас не ходили,
Да нашого житечка не ломили,
Да наших дівочок не ловили.
Перед ворітьми долина,
А в той долині калина.
Ой там Ганночка гуляла,
Жемчуг-намисто обірвала.
Ой туди їхав нелюбий,
Став з коника злізати,
Жемчуг-намисто збирати.
– Не сідай, нелюбий, з коника,
Не з тобою гуляла,
Намисто порвала.
Ой туди їхав миленький,
Став з коника злізати,
Намиста збирати.
– Збирай, миленький,
З тобою я гуляла,
Дорогі намиста порвала.

БУЛА В МАМОЧКИ

Була в мамочки
Й одна донечка,
Й одна донечка –
Одиниченька.
Да пришло ік їй
Да троє сватів:
Первії свати –
Із Туреччини,
Другіи свати –
Із Німеччини,
Третіи свати –
Із свого села.
За первих сватів
Татко не оддав,
За других сватів
Матка не дала,
За третіх сватів
Сама не пішла.
Прийшла смерточка –
Сама забрала,
Не питаючись,
Не сватаючись.
– Ой де, донечко,
Наряди дівають?
– Й а спідничками
Пеньочки вбирать.
Маністечками
Коника вгнуздати,
А стрічечками
Коника ввожжати.

НЕ ЛАМАЙТЕ КАЛИНОЧКИ В ЛУЗІ – ВОНА ЗЕЛЕНАЯ

Не ламайте калиночки в лузі – вона зелена,
Не давайте да дівочки в люди – вона молодая.
Що не вміє ділечка робити – свекору годити.
Свекору старому, хлопцю молодому.
Ізламали калиночку в лузі, хоч і зелена,
Ой оддали та дівочку в люди, хоч і молодая;
Ізуміла ділечко робити, свекору годити,
Свекору старому, хлопцю молодому.

ТА КУМАЙТЕСЯ, ТА НЕ ЛАЙТЕСЯ

*Дівчата-підлітки убирають гілляку якого-небудь дерева
намистом та кісниками і співають:*

Та кумайтеся, та не лайтеся,
Льон, льон, та не лайтеся. (2)
Та нам бариня подарила,
Льон, льон, подарила. (2)
На кукушку почепила,
Льон, льон, почепила. (2)
Та кумайтеся, та не лайтеся
Льон, льон, та не лайтеся. (2)
Кумайтеся намистами,
Льон, льон, намистами. (2)
Намистами, дукачами,
Льон, льон, дукачами. (2)
Дукачами та хрестами,
Льон, льон, та хрестами. (2)
Оден молод нежонатий,
Льон, льон, нежонатий. (2)
А то Йванко нежонатий,
Льон, льон, нежонатий, (2)
Не жонатий, холостатий. (2)

Холостатий, не простатий,
Льон, льон, не простатий. (2)

ЗАПЛЕТУ ВІНОЧОК

Заплету віночок,
Заплету шовковий,
На щастя, на долю,
На чорні брови.
Ой пуцу віночок
На биструю воду,
На щастя, на долю,
На милого вроду.
Ой поплинь, віночку,
Прудко за водою,
На щастя, на долю
Милому зо мною.

ОЙ ВІНКУ, МІЙ ВІНКУ

Ой вінку мій, вінку, хрещатий барвінку!
А я тебе плела вчора до вечора.
Виси, мій віночку, на злотім кілочку,
На злотім кілочку, шовковім шнурочку.
А матінка взяла, миленькому дала.
Якби-м була знала, ще б кращого вбрала,
Злотом взолотила, м'ятою обвила.

Купальські пісні

ПРОТИ ІВАНА СОНЦЕ І ГРАЛО

Проти Івана сонце іграло.
Приспів:

Ой рано, на Івана.
А де ж воно ночувало?
Ночувало у Івана.
А що ж воно вечеряло?
Вечеряло варенички,
Варенички з цибулею,
З цибулею, з чорним маком,
З чорним маком, з пастернаком,
І з юшкою, з петрушкою,
Ой рано, на Івана.

ДЕ КУПАЛО НОЧУВАЛО?

Де Купало ночувало?
Купало на Йвано!
Ночувало воно у борку на клинку.
Купало на Йвано!
Ой що ж воно да вечеряло?
Купало на Йвано!
Вечеряло ж воно: хрущі в борщі.
Купало на Йвано!
Хрущі в борщі, комарі в ющі.
Купало на Йвано!
Комарі в ющі, жуки в капусті!

НАШЕ КУПАЙЛО, ДЕ ТИ ЗИМУВАЛО

Наше Купайло, де ти зимувало?
Зимувало в лісі на орісі,
А тепер буду в стрісі.
Ми тебе, Купайло, скупаємо,
На друге літо заховаємо.
Молодая молодиця,
Вийди на улицу,

Заспівай дівонькам купайлицю.
– Як же мені вийти,
У мене дитинка маленькая,
Свекруха лихенькая,
В комору зачиняє,
У улицю не пускає.

ОЙ НА ІВАНА КУПАЙЛОГО

Ой на Івана Купайлого
Ходила відьма ногойлою.
Як на дуб лізла – кору гризла,
А з дуба впала – зілля копала.
А з дуба впала – зілля копала,
Свої корови заправляла.
Як заправила у вівторок,
То видоїла корів з сорок,
А як заправила в середу,
То видоїла всю череду.

ХТО НЕ ПІДЕ НА КУПАЛА

Хто не піде на Купала,
Щоб йому ноги поламало,
Щоб поклато колодою,
Колодою смоловою.
Сонце пече, смола тече,
Да ідїть, хлопці, смоли брати,
Відьмі очі заливати:
Щоб по ночах не ходила,
Чужих корів не доїла.
Бо корівоньки старенькі,
В них телятка маленькі.

ОЙ НАШІ ХЛОПЦІ НЕДБАЙЛИЦІ

Ой наші хлопці недбайлиці,
Не вирубали купайлиці.
Ой як би вони про нас дбали,
Нам купайлицю вирубали.
Нам купайлицю вирубали,
Нас на улицю викликали.

ОЙ НАШІ ХЛОПЦІ НЕДБАЙЛИЦІ

Ой наші хлопці недбайлиці,
Не поставлять дівчатам купайлиці.
– Ой ти, молода молодиче,
Ой вийди, вийди на вулицю.
Ой вийди, вийди на вулицю,
Постав дівонькам купайлицю!
– Нехай дитину заколишу,
Ще й чоловіка перепрошу!

ВИЙДИ, МОЛОДИЦЕ, НА УЛИЦЮ

Вийди, молодиче, на улицю,
Розведи нашу купалицю:
– Ой як же я маю виходити,
Да вам купалицю розводити?
В мене свекруха – не матінка,
Мені діти не поколише,
А як поколише –
Кулаком махне:
– Ой люля, люля, дитя спати,
Не на роботі твоя мати.
Ой твоя мати на улиці,
Розводить дівкам купалиці.

ОЙ ВИЙДИ, ВИЙДИ, МОЛОДИЦЕ

– Ой вийди, вийди, молодице,

Ой винеси нам купайлиці.

– Ой як же мені виходити:

У мене свекорко – не батенько,

У мене свекруха – не матінка,

Заставила мене діла робити,

Під круту гору камінь котити,

Іще під крутішу воду носити.

НАШЕ КУПАЙЛА З ВЕРБИ, З ВЕРБИ

Наше купайла з верби, з верби,

А ти, Іване, прийди, прийди.

А як не прийдеши доріжкою,

То привеземо теліжкою.

ПОСТАВЛЮ Я ВЕРБУ

Поставлю я вербу,

Сама сяду зверху,

На вербі я сижу, гукаю,

Дівчат на Купайла скликаю.

Котра не вийде на Купайла,

Щоб вона сіла та й не встала,

Щоб вона сіла лемішкою,

Щоб її везли теліжкою.

Щоб вона сіла колом, колом,

Щоб її везли волом, волом.

КОЛО КУПАЙЛА ОБМЕТЯНО

Коло купайла обметяно,

Ще й барвінком оплетяно,

Ще й васильочком обтикано,
Нас на Купайла викликано.
Хто не вийде на Купайла,
Щоб йому ноги поламало!
Не старому, не малому,
Іванкові молодому.

ІВАНЕ, ІВАШЕЧКУ

Іване, Івашечку,
Не переходь стежки-дорожки,
Іване, Івашечку,
Бо як перейдеш, так винуват будеш,
Поймаємо, зарубаємо,
Посічемо на дрібен мак,
Розсіємо на три шляхи,
Та вродиться три зелиночки:
Перва зелина – любисточок,
Друга зелина – василечок,
Третя зелина – барвіночок.

МИ КУПАЙЛА ІСКУПАЛИ

Ми купайла іскупали
Та на той рочок сховали;
Горе нам, діроньки,
У чужої матінки,
Бо чужая мати
Гіршая татарки:
Сказала мені
Три діла робити,
В неділеньку золити,
На морі попрати,
На клепку вішати.

А я не татарка –
В неділю золити,
Не ластівонька –
На морі попрати,
Я не пчілонька –
На кленку вішати.

ОЙ ІВАНЕ, ІВАНОЧКУ

Ой Іване, Іваночку,
Не грай конем
Понад морем.
Що ж у Івана, Івана
Дочечка Уляна,
У Івана Купала.
Купався Іван,
Доведеться і нам.
На Петра хліб пекла,
А на Івана вибирала,
На Івана Купала.

КУПАВСЯ ІВАН

Купався Іван
Да у воду упав.
Мати моя,
А купався Петро
Да і вплив у відро.
Купався Василь
Да водиці просив.
Купався Клим
Да і в воду вплив.

ПЛИВИ, ВІЛЕЧКО, ЗА ВОДОЮ

Як топлять купайла наприкінці свята, дівчата співають:

Пливи, вілечко, за водою,
А я буду йти за тобою.
Там сядемо, відпочинемо,
Та дрібні листи напишемо.
Та дрібні листи напишемо,
До Петруня одішлемо.
Та нехай Петруньо прочитав,
Та нехай знав, де Маруся гуляє.

ПО ЧУЖИХ СЕЛАХ ДОЩІ ЙДУТЬ

Два хлопці підіймають Купайла, несуть кругом села або кругом свого кутка.

Дівчата в той час співають:

По чужих селах дощі йдуть,
А до Борисова річки течуть.
Ідїть, люди, дивитися,
Як буде Василько женитися.
Буде брати паняночку –
Собі Марійку за жіночку.

НА КУПАЛУ ОГОНЬ КРЕШУТЬ

Велику вільхову гілку убирали квітами, і з криками та піснями виносили Купала за село, і там спалювали.

Вірили, що з Купалом виходять із села всі відьми, до того і співали:

На Купалу огонь крешуть,
Нехай відьми на пень брешуть;
Нехай брешуть, нехай знають,
Нехай молока не одбирають.

Веснянки та гаївки

ОЙ ВЕСНА, ВЕСНА – ДНЕМ КРАСНА

Ой весна, весна днем красна,
Що ж ти, весно, принесла?
Принесла я вам літечко,
Ще й рожевую квіточку,
Хай вродиться житечко,
Ще й озимая пшениця,
І усякая пашниця.
Ой весна, весна, ти красна,
Що ти, весно красна, нам принесла?
Принесла я вам літечко,
Ще й запашненьке зіллячко,
Ще й зеленую травицю,
І холодную водицю.
Принесла я вам ягнятко
Ще й маленькеє телятко.

ОЙ КУВАЛА ЗОЗУЛЕНЬКА

Ой кувала зозуленька,
Сівши на лелії,
Співай, співай, товаришко,
Минає неділя.
Ой кувала зозуленька,
Сівши на барвінок,
Співай, співай, товаришко,
Минув понеділок.
Ой кувала зозуленька
Та й кувала сорок,
Співай, співай, товаришко,
Минає вівторок.
Ой кувала зозуленька,
Сіла на віконце, –

Співай, співай, товаришко,
Бо заходить сонце.
Співай, співай, товаришко,
Бо вже не будемо,
Господь знає, товаришко,
Чи нарік діждемо.

А В КРИВОГО ТАНЦЯ

А в Кривого Танця
Да не виведу кінця.
Треба його довиводити,
Кінця-ладу ізнаходити,
Треба його вести,
Щоб віночок плести.
Веду-веду, да не виведу,
Плету-плету да не виплету.
Ой, вінку ж, мій вінку,
Хрещатий барвінку,
Ой я ж тебе плела,
Ще й учора із учора.
Повісила тебе на золотім кілочку.
На злотім кілочку,
На шовковім шнурочку.
Моя матінка ішла,
Та той віночок зняла,
Та той віночок зняла,
Та нелюбому дала.
Ой якби я була знала,
Була б його розірвала.
Була б його розірвала,
Та й у грязь утоптала
Червоними чобітками,
Золотими та підківками.

А в кривого танця
Да й виведу кінця.

Джерело: Календарно-обрядові пісні / упоряд., приміт. О.Ю. Чебанюк ; іл. худож. В.Є. Перевальського та А.Ф. Павленка. Київ : Дніпро, 1987. 392 с.

Ліричні пісні. Балади

Балади

ОЙ НА ГОРІ ВОГОНЬ ГОРИТЬ

Ой на горі вогонь горить,
А в долині козак лежить.
Порубаний, постріляний,
Китайкою покриваний.
Накрив очі осокою,
А ніженьки китайкою.
А ніженьки китайкою,
А рученьки нагайкою.
Що в головах ворон кряче,
А в ніженьках коник плаче.
“Ой коню мій вороненький,
Товаришу мій вірненький!
Не плач, коню, надо мною,
Не бий землі під собою.
Біжи, коню, дорогою
Степовою широкою.
Та прибіжиш під батьків двір,
Та вдаришся під частокіл.
Як прибіжиш під ворота,
Стукни-грюкни коло плота.
Вийде сестра – розгнуздає,
Вийде мати – розпитає:
"Ой коню мій вороненький,

А де ж мій син молоденький?"
"Не плач, мати, не журися,
Та вже твій син оженився:
Та взяв собі паняночку –
В чистім полі земляночку..."

Джерело: Перлини української народної пісні / упоряд. Микола Гордійчук. Київ : Музична Україна, 1991. 383 с.

БОГУСЛАВНА

У містечку Богуславі
Каньовського пана,
Там гуляла Бондарівна,
Як пишная пава.
У містечку Богуславі
Сидить дівок купка,
А між ними Бондарівна,
Як сива голубка.
Прийшов до їх пан Каньовський
Да й шапочку ізняв.
Обійняв він Бондарівну
Да й поцілував.
Ой не годен пан Каньовський
Мене цілувати,
Тільки годен пан Каньовський
Мене роззувати.
Ой шепнули добрі люди
Бондарівні зтиха:
Тікай, тікай, Бондарівно,
Буде тобі лихо!
Ой тікала Бондарівна
Та з високого мосту,
Сама така хорошая,
Високого зросту.

Ой тікала Бондарівна
Та й межі лавками,
А за нею два жовніри
З гострими шаблями.
Ой привели Бондарівну
Та межі крамниці,
Прицілився пан Каньовський
З срібної рушниці.
Ой чи волиш, Бондарівно,
Ти зі мною жити?
А то будеш, Бондарівно,
В сирій землі гнити.
Ліпше мені, пан Каньовський,
В сирій землі гнити,
Ніж з тобою поневолі
На цім світі жити.
Ой як тільки Бондарівна
Такеє сказала,
Як не стрільне пан Каньовський –
Бондарівна впала.
Ой ідіте до Бондаря,
Дайте батьку знати,
Нехай іде своєю доньку
На смерть наряджати.
Як не вдариться старий Бондар
В стіну головою:
Бондарівно, моя доню!
Пропає я з тобою!
Положили Бондарівну
На дубову лаву
Поки скаже пан Каньовський
Викопати яму.
У неділю в Богуславі
Дзвони задзвонили –

Ото дівку Бондарівну
Навік схоронили.
Хоча дівку Бондарівну
Навік схоронили,
Її слава на Україні
Повік не пропаде.
Отак дівчата вміли честі своєї
боронити на Україні...

Джерело: Українські релігійні роздуми про Спасіння. Нью
Йорк – Львів – Київ – Харків : Вид-во “Павутинонька”, 2003.

ОЙ, ЛЕТІЛА СТРІЛА

Ой, летіла стріла
З-за синього моря.
Ой, де ж вона впала?
На вдовинім полі.
Кого ж вона вбила?
Вдовиного сина,
Немає нікого
Плакати по ньому.
Летять три зозуленьки,
І всі три рябенькі:
Одна прилетіла,
В головоньках сіла.
Друга прилетіла,
Край серденька сіла.
Третя прилетіла
Та в ніженьках сіла.
Що в головках сіла –
То матінка рідна.
Сіла край серденька –
То його миленька.

А в ніженьках сіла –
То його сестриця.
Де матінка плаче,
Там Дунай розлився.
Де плаче сестриця,
Там слізок криниця.
Де плаче миленька,
Там земля сухенька.
Ой, матінка плаче,
Поки жити буде.
А сестриця плаче,
Поки не забуде.
А миленька плаче,
Поки його бачить...

Джерело: Балади / упоряд. О. Дея та А. Ясенчук. Київ : Дніпро.
1987. (Серія: Бібліотека української усної народної творчості).

Пісні літературного походження

ЧОМ, ЧОМ, ЧОМ, ЗЕМЛЕ МОЯ (Костянтина Малицька
(Віра Лебедова)

Чом, чом, чом, земле моя,
Так люба ти мені,
Так люба ти мені?
Чом, чом, чом, земле моя,
Чарує так мене
Краса твоя?
Чим, чим, чим манить мене
Пташні твоєї спів,
Пахучий цвіт лісів?
Чим, чим, чим манить мене

Вода річок твоїх,
Що тут пливе?
Тим, тим, тим, дитино, знай,
Що тут ти перший цвіт
Зустріла з ранніх літ.
Тим, тим, тим, дитино, знай,
Що води ті й ліси –
Твій рідний край.

Джерело: Віра Лебедова (Констянтина Малицька). “Чом, чом, земле моя”. Вірш та пісня / художник Валентина Мельниченко. Київ : Веселка, 1990. 20 с.

РЕВЕ ТА СТОГНЕ ДНІПР ШИРОКИЙ (Тарас Шевченко)
Поема “Причинна” (уривок)

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива.
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

Джерело: Тарас Шевченко. Кобзар. Київ : Дніпро, 1982.

ОЙ ВИДНО СЕЛО (Левко Лепкий)

Ой видно село, широке село під горою,
Ой там їдуть стрільці, січовії стрільці до бою.

Іде, іде військо крізь широке поле,
Хлопці-ж бо то хлопці, як соколи.

Ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха-ха-гей!

Дівчино, рибчино, чорнобривко моя,

Вийди, вийди, вийди, вийди чим боржій до вікна!

Хлопці-ж бо то хлопці як соколи.

Ой видно село, широке село під горою,

Ой там ідуть стрільці, січовії стрільці до бою.

Попереду ідуть старші отамани,

Хто охоту має, най йде з нами.

Ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха-ха-гей!

Дівчино, рибчино, чорнобривко моя,

Вийди, вийди, вийди, вийди чим боржій до вікна!

Хто охоту має, най йде з нами.

Ой видно село, широке село під горою,

Ой там їдуть стрільці, січовії стрільці до бою.

А хто піде з нами, буде славу мати,

Йдем за Україну воювати.

Ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха-ха-гей!

Дівчино, рибчино, чорнобривко моя,

Вийди, вийди, вийди, вийди чим боржій до вікна!

Йдем за Україну воювати.

Джерело: Стрілецькі пісні / нотний матеріал підготували В. Коваль, Л. Лукашенко ; ілюстрації Е. Козака ; Національна академія наук України. Львів, 2005. С. 127–130.

ЇХАВ КОЗАК ЗА ДУНАЙ (Семен Климівський)

Їхав козак за Дунай,

Сказав: “Дівчино, прощай!”

Ти, конику вороненький,

Неси та гуляй.
– Постій, постій, козаче!
Твоя дівчина плаче.
Як ти мене покидаєш –
Тільки подумай!
– Білих ручок не ламай,
Карих очей не стирай,
Мене з війни зо славою
К собі очідай!
– Не хочу я нічого,
Тільки тебе їдного.
Ти будь здоров, мій миленький,
А все пропадай!
– Царська служба – довг воїнський,
Їхати пора до війська,
Щоб границю захищати
Від лютих ворогів.
– І без тебе, мій любезний,
Враг ізгине лютий, дерзкий.
Ти на війну не ходи,
Мене не остав!
– Що ж тогди козаки скажуть,
Коли ж побіди докажуть,
Що довг царський я забув
І себе й людей.
– Ой мій милий, мій сердечний.
Коли ж рок судив так вічний,
Ти на войну поїжджай.
Мене не остав!
– Ой я тебе не забуду,
Поки жить на світі буду!
Зоставайсь, здоровенька,
Прощай, миленька.

Свиснув козак на коня, –
Зоставайся, молода.
Я приїду, як не згину
Через три года!

Джерело: Перлини української народної пісні / упоряд. Микола
Гордійчук. Київ : Музична Україна, 1991. 383 с.

ЗАСВІТ ВСТАЛИ КОЗАЧЕНЬКИ (Маруся Чурай)

Засвіт встали козаченьки
В похід з полуночі,
Заплакала Марусенька
Свої ясні очі.
Не плач, не плач, Марусенько,
Не плач, не журися
Та за свого миленького
Богу помолися.
Стоїть місяць над горою,
Та сонця немає,
Мати сина в доріженьку
Сльозно проводить.
– Прощай, милий мій синочку,
Та не забувайся,
За чотири неділеньки
Додому вертайся!
– Ой рад би я, матусенько,
Скоріше вернуться,
Та щось кінь мій вороненький
В воротах спіткнувся.
Ой Бог знає, коли вернусь,
У яку годину.
Прийми ж мою Марусеньку,

Як рідну дитину.
Прийми ж її, матусеньку,
Бо все в божій волі,
Бо хто знає, чи жив вернусь,
Чи ляжу у полі!
– Яка ж бо то, мій синочку,
Година настала,
Щоб чужая дитиночка
За рідную стала?
Засвіт встали козаченьки
В похід з полуночі,
Заплакала Марусенька
Свої ясні очі...

ВІЮТЬ ВІТРИ

Віють вітри, віють буйні,
Аж дерева гнуться,
Ой як болить моє серце,
А слези не ллються.
Трачу літа в лютім горі
І кінця не бачу.
Тільки тоді і полегша,
Як нишком поплачу.
Не поправлять слези щастя,
Серцю легше буде,
Хто щасливим був часочок,
По смерті не забуде...
Єсть же люди, що і моїй
Завидують долі,
Чи щаслива та билінка,
Що росте на полі?
Що на полі, що на пісках,

Без роси, на сонці?
Тяжко жити без милого
І в своїй сторонці!
Де ти, милий, чорнобривий?
Де ти? Озовися!
Як я, бідна, тут горюю,
Прийди подивися.
Полетіла б я до тебе,
Та крилець не маю,
Щоб побачив, як без тебе
З горя висихаю.
До кого я пригорнуся,
І хто приголубить,
Коли тепер того нема,
Який мене любить?

ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ БАРВІНОЧКУ

Зелененький барвіночку,
Стелися низенько!
А ти, милий, чорнобривий,
Присунься близенько!
Зелененький барвіночку,
Стелися ще нижче!
А ти, милий, чорнобривий,
Присунься ще ближче!

ІШОВ МИЛИЙ ГОРОНЬКОЮ

Ішов милий горонькою,
Мила – під горою,
Зацвів милий роженькою,
Мила – калиною.

Ой ти живеш на гороньці,
А я під горою.
Чи ти тужиш так за мною,
Як я за тобою?
Ой коли б ти так нудився,
Як я за тобою,
Жили б, жили, моє серце,
Як риба з водою!
Рибалочка по бережку
Та рибоньку вудить,
А милая по милому
Білим світом нудить.
Рибалочка на човнику
Все рибоньку ловить,
А милая по милому
Білі руки ломить.
Рибалочка по бережку,
Як горлиця, б'ється.
А милая по милому,
Як ластівка, в'ється.

В КІНЦІ ГРЕБЛІ ШУМЛЯТЬ ВЕРБИ

В кінці греблі шумлять верби
Що я насадила...
Нема того козаченька,
Що я полюбила.
Ой немає козаченька, –
Поїхав за Десну;
Рости, рости, дівчинонько,
На другу весну!
Росла, росла дівчинонька,
Та на порі стала;

Ждала, ждала козаченька,
Та й плакати стала.
Ой не плачте, карі очі, –
Така ваша доля:
Полюбила козаченька,
При місяці стоя!
Зелененькі огірочки,
Жовтенькі цвіточки...
Нема мого миленького,
Плачуть карі очки!

В ОГОРОДІ ХМЕЛИНОНЬКА

В огороді хмелинонька
Грядки устилає;
Промеж людьми дівчинонька
О, горько ридає.
Що ж хмелина зелененька,
Що не в'ється вгору?
Що ж дівчина молоденька
Проклинає долю?
Як хмелині вгору виться –
Тичини немає!
Як дівчині не журиться –
Козак покидає!

ГРИЦЮ, ГРИЦЮ, ДО РОБОТИ

– Грицю, Грицю, до роботи!
В Гриця порвані чоботи...
– Грицю, Грицю, до телят!
В Гриця ніженьки болять...
– Грицю, Грицю, молотити!

Гриць нездужає робити...
– Грицю, Грицю, врубай дров!
– Кахи-кахи! Нездоров...
– Грицю, Грицю, роби хліб!
– Кахи-кахи! Щось охрип...
– Грицю, Грицю, до Марусі!
– Зараз, зараз, уберуся!
– Грицю, Грицю, хоч жениться?
– Не можу одговориться!
– Грицю, Грицю, кого взяти?
– Краще Галі не зіскати!
– Галю, серденько моє,
Чи підеш ти за мене?
Стидкий, бридкий, не люблю
І за тебе не піду!

ЛЕТИТЬ ГАЛКА ЧЕРЕЗ БАЛКУ

Летить галка через балку,
Літаючи, кряче...
Молодая дівчинонька
Ходить гаєм, плаче.
“Не пускає мене мати
Вранці до криниці,
Ні жита жать, ні льону брать,
Ні на вечорниці.
Пусти ж мене, моя мати,
В ліски по горішки,
Чи не найду щастя-долі
Я собі хоч трішки!”
“Не пуцу ж я, дитя моє,
В ліски по горішки,
Бо вже мені надоїли

Хлоп'ячі насмішки!”
Вчора звечора пізенько,
Як мати заснула,
Вийшла слухать соловейка,
Мов зроду не чула.
Вийшла, стала над річкою
Та й дивлюся в воду...
Тяжко, мати, важко, мати!
Нащо дала вроду?
Змалювала біле личко
І чорнії брови,
Та не дала мені, мати,
Ні щастя, ні долі.
Було б тобі, моя мати,
Цих брів не давати,
Лучче б тобі, моя мати,
Щастя й долю дати!

НА ГОРОДІ ВЕРБА РЯСНА

На городі верба рясна,
Там стояла дівка красна.
Вона красна ще й вродлива,
В неї доля нещаслива.
В неї доля нещаслива,
Нема того, що любила.
Ой немає та й не буде,
Розраяли чужі люде.
Розраяли, розлучили,
Щоб ми в парі не ходили.
На городі верба рясна,
Там стояла дівка красна.

ПРИЛЕТІЛА ЗОЗУЛЕНЬКА

Прилетіла зозуленька
З темного лісочку;
Сіла, пала, закувала
В зеленім садочку.
Ой як вийшла Марусенька,
В неї запитала:
“Скажи мені, зозуленько,
Чи довго буду в батька?”
“Будеш, мила Марусенько,
Сей день до вечора”.
“Бодай же ти, зозуленько,
Сім літ не кувала,
Що ти мені, молоденькій,
Правди не сказала”.

СИДИТЬ ГОЛУБ НА БЕРЕЗІ

Сидить голуб на березі,
Голубка на вишні:
– Скажи, скажи, моє серце,
Що маєш на мислі?
Ой ти ж мені обіцявся
Любити, як душу,
Тепер мене покидаєш,
Я плакати мушу.
Будь щасливий із тією,
Котру ти кохаєш,
А над мене вірнішої
На світі не знайдеш.
Буду Бога я просити,
Щоб ти був щасливий
Чи зі мною, чи з другою –

Повік мені милий!..
Як не хочеш, моє серце,
Дружиною бути,
То дай мені таке зілля,
Щоб тебе забути.
– Ой є в мене таке зілля
Близько перелазу.
Як дам тобі напитися,
Забудеш відразу.
– Буду пити через силу,
Каплі не упущу
Тоді я тебе забуду,
Як очі заплющу.
Буду пити, буду пити,
Хоч би через силу,
Тоді я тебе забуду,
Як ляжу в могилі.

ЧОГО Ж ВОДА КАЛАМУТНА

Чого ж вода каламутна,
Чи не хвиля збила?
Чого ж і я така смутна,
Чи не мати била?
Чого ж і я така смутна,
Чи не мати била?
Мене мати та й не била –
Самі сльози ллються:
Од милого людей нема,
Од нелюба шлються.
Од милого людей нема,
Од нелюба шлються.
Прийди, милий, подивися,

Яку терплю муку!
Ти хоч в серці, та од тебе
Беруть мою руку.
Ти хоч в серці, та од тебе
Беруть мою руку.
Спіши, милий, рятуй мене
Від лютої напасті!
За нелюбом коли буду,
То мушу пропасти!
За нелюбом коли буду,
То мушу пропасти!

Джерело: Дівчина з легенди Маруся Чурай / упоряд. Л. Кауфман. Київ : Видавництво художньої літератури “Дніпро”, 1974.

Український героїчний епос. Билини. Народні думи

Билини

НАСТИНА МОГИЛА

У цьому миропільському займищі, от що звать Буняковим, вгору по Случі, за містечком, у лісі, жив колись-то давно поганий Буняка, ворожбит, татарин. Коло того займища, давно колись, був перевіз через Случ і йшов шлях на Бердичів – того лісу, що навкруги тепер росте, зовсім не було.

От той Буняка дуже любив Настю, тутешню-таки дівку чи молодицю, і взяв її до себе за жінку. А вона його не любила. Та ще як стала з ним жити, то й догледілася, що у нього печінки на версі, так просто за плечима, і побачила вона, що то він не аби з ким знається.

От та Настя якось відкрилася – утекла од Буняки, а він доганяти! Наздогнав її у степу, що тепер за Миропіллям, туди, до Гордіївки, вговорює повернутися, а вона каже, що через те й через те не хочу. Тоді Буняка бачить, що вона про нього все знає, та й убив її. Ота ж сама Настя сказала була, щоб на її кошт поставили у степу корчму. То от, де її вбито, висипали могилу. Так вона й зветься – Настина могила, а на шляху за Миропіллям постановили корчму, вона й тепер стоїть і теж зветься Настиною.

БУНТ ІЛЛІ ПРОТИ ВОЛОДИМИРА

Влаштував князь Володимир почесний бенкет для князів, бояр, богатирів руських і дочок богатирських. Тільки старого Іллю Муромця покликати забув. Образився тут Ілля, на широкий двір вийшов, тугий лук натяг, гартовану стрілу вклав, примовляючи:

– Лети, стрілко, до покрівель золотоверхих, золочені маківки позбивай!

Як попадали маківки золочені на землю, закричав Ілля на весь голос:

– Гей, голото гуляща, доброзичливці княжі! Збирайтеся та золочені маківки обривайте і йдіть до корчми зелене вино пити.

Тут п'яниці, голота гуляща, з прискоком та радістю позбігалися, золоті маківки обдирали, рідним батечком Іллю називаючи. Заходилися разом з

Іллею зелене вино в корчмі пити, золоті маківки пропивати.

Дізнався Володимир стольнокиївський про те, що біда прийшла, почав думати-гадати, як би Іллю перепросити, і вирішив він учинити ще один почесний бенкет. Та не знали бояри імениті та богатирі сильнішого б за Іллею послати, щоб на бенкет той покликати. Думали вони, гадали й послали Добриню Микитича. Були Добриня з Іллею брати хрестові, бо хрестами побраталися, уклавши заповідь велику й підписами скріпивши, – слухати старшому братові меншого, а меншому братові старшого.

От заходить Добриня до корчми, а там сидить старий Ілля Муромець і п'є-байдикує з голотою. Мовив Добриня до Іллі:

– Брате мій хрестовий названий! Уклали ми заповідь велику, підписами своїми скріпивши, – слухати старшому братові меншого, а меншому братові – старшого і завжди один одного обстоювати. Послано мене від Володимира-князя кликати тебе на почесний бенкет, що він на твою честь робить.

Відказав на те Ілля Муромець:

– Брате мій хрестовий названий, молодий Добрине Микитичу! Нікого, крім тебе, я не послухав би і на почесний бенкет не пішов би. Не можу я закону переступити – мушу тебе послухатись.

Стали вони чепуритися та виряджатися і пішли до князя Володимира. Всадовили Іллю в грідниці на почесне місце, на покуті, піднесли чару вина зеленого, а другу чару – меду п'яного. І сказав тоді Ілля Муромець князеві такі слова:

– Знав ти, Володимире стольно-київський, кого до мене посилати, бо, крім Добрині, брата мого названого, нікого я не послухав би. А був уже в мене намір твердий – пружистий тугий лук натягти й пустити стрілу гартовану у світлу грідню твою, вбити тебе, князя Володимира, разом зі стольною княгинею

Опраксією. А зараз кажу: нехай тебе Бог простить за провину твою велику.

МИХАЙЛО І ЗОЛОТІ ВОРОТА

– І Михайло той – то був добрий воїн...

– Таж про нього в описах повинно бути. Мужики то так розказують.

Колись, кажуть, давно то ще, був на світі князь Володимир. Володимир-князь царством своїм обладує, а Михайло – то син царський. Через те що він молодий, то на царство його не садовлять. Нехай підростає, а Володимир – той старіший, то він усім і править. Добре, так оце діється...

А в стороні татари своє царство мають. То ніби одне царство, а татарське – друге, і в стороні татари живуть. А знахарі татарські стали ворожити, догадалися про Михайла, кажуть своїм:

– Глядіть, щоб не було чого нам: росте збоку коло нас такий і такий Михайло. Тепер от про нього й не чути, а виросте той Михайло, тоді вже будемо знати, що то за Михайло. Кажуть знахарі, що воїн із нього вийде, може, ще світ не бачив такого лицаря.

Розказали знахарі про Михайла, тепер треба щось робити. Татарський цар пише до Володимира:

“Ми довідалися, – пише татарський цар, – за Михайла, він ще дитина у вас; його царство, його все буде, як підросте, то віддай нам його, будьмо сватами”.

Ото Володимир скликає людей, говорить, що татарський цар хоче до себе взяти Михайла, далі дає цю річ до сенату. Міркували скрізь: чи зробити так, як татарський цар пише, чи й ні, – і присудили: “Віддаймо малого”. Вся громада сказала так...

Ну, ото присудили так, Володимир примітив, що Михайло став хмурний дуже, ходить такий засмучений... А Михайло уже був парубок вісімнадцяти літ.

Спитав Володимир його:

– Що тобі за туга така, Михайле-дитятку?

Чого ти засмучений такий?

В тебе чаша золотая,

Вина повна Завжди,

І часть Києва на тебе йде...

Мені так здається, що журитися тобі нема чого.

Михайло і каже Володимирові:

Господарю, царю Володимирю!

Так, в мене чаша золотая,

Вина повная завжди...

І часть Києва на мене йде,

Але київська громада,

То зла в неї рада...

Володимир на це промовчав. А Михайло каже до меча свого, що на стіні висів:

Мечу, мій мечу! Та на татарове! Мечу, мій мечу! Та на Юланове!

Михайлові байдуже, що татари хочуть його брати, він меч свій як візьме, то...

Але Володимир це вислухав і дивиться, що Михайло малий такий, і каже йому:

– Михайлятку-дитятку! Молоде ти і неспосібне, то треба, щоб бути тобі літ на двадцять або тридцять хіба, – тоді за меч можна братися?

Так Володимир до Михайла говорить, а Михайло йому відказує по-своєму:

Господарю, царю Володимирю! Візьми ти утятко молоденьке і пусти на море синеньке: Воно попливе, як і стареньке.

Тоді Володимир каже до Михайла:

– Як так оце ти говориш, то Боже тебе благослови!

Після того Михайло взяв меч, копію, коня йому вивели. Іде Михайло і зустрічає: стоїть татаруга, турок той. Михайло нічого не робив, оно перехрестив військо татарське своїм мечем. То по

обидві сторони Михайла не стало того війська: на ліву сторону то так як огнем спалило, на праву – так як солону виклав.

Як побив теє вже військо Михайло, то поїхав у світа, і довелось йому їхати через царські ворота – то до одного стремена взяв на ногу одну половину, а на другу ногу другого стремена взяв другу половину. З тими ворітьми поїхав за якісь гори і став там жити, та й досі, кажуть, живий, а може, й помер. Так оце розказують про Михайла.

ПРО ІЛЮ МУРОМЦЯ ТА СОЛОВІЯ

Гей, у славному та у городі у Муромлі,
Та у тому селі та Карачаєві,
Гей, то не старий дуб к землі нагинається,
Ой то добрий молодець Ілля Муромець Батьку-матері
уклоняється: “Благослови, батьку та матер рідна,
У славний город Київ з’їздити,
Сонечку стольнокиївському Князю Володимиру служити,
Віри християнської та боронити!”.
Сам на доброго коня сідав,
У чисте поле виїжджав,
Озера-річки перепливав,
Ліс ламав,
Під город, під Чернігів під’їжджав.
Під городом, під Черніговом,
Не ворон чорний небо укриває,
Не туман налягає,
Стоїть сила-силенная,
Днем від куряви сонця красного,
Ніччю місяця ясного
Не видати.
Стоять три царевичі,
Мурзи погані, татарове,
З коршем сили до сорока тисяч,

Хочуть город Чернігів узяти,
Всіх упень рубати,
Церкви Божії скидом пускати.
Тоді ж то старий козак
Ілля Муромець добре дбав,
Меча в руки брав,
Почав він гуляти,
Поганих мурзів-татарів наїжджати
Куди їде –
Туди вулиця,
Куди верне –
Туди провулок.
Не стільки сам бив,
Скільки конем топтав,
Не один мурза, ні татарин
Не міг втекти і спастися.
Трьох царевичів живими впіймав,
Словами промовляв:
“Ей ви, цариці та царенята,
Чи мені вас у полон брати,
Чи мені вам буйні голови з пліч зняти?
А то краще їдьте в свої царства,
Та по всьому світу розкажіть,
Що свята Русь не пуста стоїть,
Що святу Русь могутні богатирі бережуть”.
Тут відкриваються ворота
У Чернігів-город,
Виходять чернігівці,
Низько вклоняються,
До козака Іллі Муромця
Словами промовляють:
“Живи-то у нашому городі
Чернігові воєводою,
Суди суди всі по-правильному,

Всі тобі повинуватись будемо”.

Старий козак такеє промовляє:
“Не хочу я жить у вас воєводою,
Покажіть мені пряму дорогу
У славний стольний Київ-город”.

Тоді ж то чернігівці словами промовляють:
“Ой тото пряма дорога у славен город Київ Заросла лісами
Бринськими, Уже тридцять літ простою дорогою в Київ
не їжджено”.

Сидить Соловій-розбійник
На семи дубах,
На миль тридцять ні кінному, ні пішому пропуску немає.
Як засвистить Соловій по-солов’їному,
Як закричить він по-звіриному,
Як зашипить по-зміїному,
Так усі трави-мурави в’януть,
Усі квіти обсипаються,
А хто близько з людей,
Так всі мертві лежать.
Простою дорогою з п’ятсот верств,
А дальшою дорогою ціла тисяча”.

Поклонивсь їм Ілля Муромець
Та поїхав лісами Бринськими,
Простою дорогою в славний город Київ.
Їдною рукою коня тримав,
Другою рукою дуба рве.
Дуби рве самі коренисті
Та мости мостить,
Шлях укладає та все прямоїжджий.
Як під’їхав він до річки
До Самородний,
Як побачив його Соловій-розбійник,
Як засвище він по-солов’їному,
Як закричить по-звіриному, Як зашипить по-зміїному –

Всі трави-мурави в'януть,
Усі квіти обсипаються.
Там під муром тим Ілля Муромець зітхає,
До коня мовляє:
“Невже ж ти, коню мій богатирський,
По темних лісах зо мною не з'їжджав,
Пташиного посвисту не чував?”
Бере ярий лук,
Бере стрілу калену,
Натягнув тятиву шовкову,
Сам до стріли словами промовляє:
“Лети, моя стріло калена,
Вище лісу стоящого,
Нижче облака ходящого,
Та попади, стріло,
Соловію в праве око!”
Як вилетіла стріла вище лісу стоящого,
Нижче облака ходящого,
А попала Соловію в праве око,
А вилетіла стріла лівим вухом.
Упав Соловій
Зо семи дубів,
Та Ілля Муромець того придбав,
Соловія стрімко в кайдани кував,
А до булатного стременя в'язав,
Сам простою дорогою
У город Київ вирушав.
Гей, як приїхав Ілля Муромець у город, у Київ,
Приїхав до сонечка-князя у широкий двір,
Ставив коня серед двору княжого,
Соловію-розбійнику наказував:
“Гляди ж, Соловію, не відступай від доброго коня,
Бережи ти коня мого богатирського,
Від мене тобі, знай, нікуди не втекти”.

А сам доброму коню наказував:
“Гей, ти, мій добрий коню богатирський,
Бережи проклятого Соловія,
Щоб він не відв’язався від стременя булатного мого”.
Сам ввійшов він у палати княжії,
Хрест-то він клав по-писаному,
Поклін-то вів по-ученому,
Вклонявся на чотири сторони Сонечку-князю з княжною
Апраксією.

Говорить Володимир Князь стольнокиївський:

“Звідкіля ти, славний молодче,
З якої землі, якої матері,
Якого роду-племені єси?”

Промовить Ілля:

“Єсть я із города із Муромля,
Із села із Карачаєва,
Ілля Муромець та і син Іванович,
А приїхав я у стольний город Київ
Послужити більше, князю мій, вірою-правдою,
Оборонять Русь святую,
Віру християнськую православною”.

Говорить тут князь Володимир стольнокиївський:

“А якою, добрий молодче, дорогою ти їхав
В стольний город Київ, Прямоїжджою чи окружною?”

Промовить Ілля Муромець такії слова:

“Сьогодні рано з рідним батьком і ненькою прощавсь,
На полудник хотілось мені у тебе правувати,
А прилучилось мені три причини:
Що перша причина – Чернігівгород від облоги виручати,
Що друга причина: на п’ятнадцять верст
Мости через річку Самородину мостити,
А що вже третя причина –
Соловія-розбійника з сімох дубів збивати,
У город Київ проводжати, Тобі, князю, гостинця дарувати.

Так уже прямою дорогою Приїхав я із города
У славний город Київ, князю”.

Так тут князь Володимир стольнокиївський
Зі своїми князями та боярами;
Виходили вони на широкий двір
Подивитися на Соловія-розбійника.
Говорить Володимир-князь:
“Ой ти, Соловію-розбійнику, Засвищи ти по-солов’їному,
Закричи ти по-звіриному, Засичи ти по-змїїному”.

Говорить йому Соловій-розбійник:
“Ой князю Володимир стольнокиївський,
Не твій я слуга,
Не у тебе і хліб їв
Та зелен-вино пив,
А Іллі мені розказувать”.

Так тут промовив Ілля Муромець:
“Засвищи, Соловію, напівсвисту,
Закричити та напівкрику,
Зашипи ти та напівшипу!”

Говорить Соловій-розбійник:
“Запечатались мої кроваві рани,
Налийте мені чару вина зеленого!”

Так тут налили чару зелен-вина
На півтора відра,
Випив Соловій чару зелен-вина –
Як засвище Соловій на цілий свист,
Як закричить він на повен крик,
Як зашипить він на повен шип,
Всі трави-мурави зов’яли,
Листя з дерев посипалось,
А в князя з теремів високих криші зривало,
Всі хрустальні скельця повипадали,
По всьому городу, по Києву
Всі бременні кобили ожеребились,

Всі гості на княжому дворі, Всі бояри та воєводи
На землі, як снопи, лежать.
Сам князь Володимир столярнокиївський
По двору кругом біжить,
Куньовою шубою вкривається.
Каже Ілля Муромець: “Чого ж ти, Соловію-розбійнику,
Мого наказу не послухав,
Я ж велів тобі свистіти напівсвисту
І кричати напівкрику,
Шипіти напівшипу”.
Говорить йому Соловій-розбійник:
“Уже, либонь, прочував я свій кінець
І тому посвиснув на повний свист,
Крикнув на повний крик
Та зашипів на повний шип”.
Тут старий козак Ілля Муромець
Брав Соловія за білі руки,
Повів його на поле Куликове
Та відрубав йому Буйну голову.
Так з тої пори не стало Соловія-розбійника на святій Русі.
Тут-то славному козаку Іллі Муромцю
Славу співають
По всіх землях,
По всіх ордам
Однині і довіка,
А вам на многі літа!

Джерело: Українські билини: Історико-літературне видання східнослов'янського епосу / упоряд., передмова, післяслово, примітки та обробка українських народних казок і легенд на билинні теми В. Шевчука ; малюнки Б. Михайлова. Київ : Веселка, 2003. 247 с.

Народні думи

МАРУСЯ БОГУСЛАВКА

Що на Чорному морі,
На камені біленькому,
Там стояла темниця кам'яная.
Що у тій-то темниці пробувало сімсот козаків,
Бідних невольників.
То вони тридцять літ у неволі пробувають,
Божого світу, сонця праведного у вічі собі не видають.
То до їх дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,
Приходжає,
Словами промовляє:
“Гей, козаки,
Ви, біднії невольники!
Угадайте, що в нашій землі християнській за день тепера?”
Що тоді бідні невольники зачували,
Дівку-бранку,
Марусю, попівну Богуславку,
По річах познавали,
Словами промовляли:
“Гей, дівко-бранко,
Марусю, попівно Богуславко!
Почім ми можем знати,
Що в нашій землі християнській за день тепера?
Що тридцять літ у неволі пробуваєм,
Божого світу, сонця праведного у вічі собі не видаєм,
То ми не можемо знати,
Що в нашій землі християнській за день тепера”.
Тоді дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,
Теє зачуває,
До козаків словами промовляє:

“Ой, козаки,
Ви, біднії невольники!
Що сьогодні у нашій землі християнській великодняя субота,
А завтра святий празник, роковий день великдень”.

То тоді ті козаки теє зачували,
Білим лицем до сирої землі припадали,
Дівку бранку,
Марусю, попівну Богуславку,
Кляли-проклинали:
“Та бодай ти, дівко-бранко,
Марусю, попівно Богуславко,
Щастя й долі собі не мала,
Як ти нам святий празник, роковий день великдень сказала!”

То тоді дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,
Теє зачувала.
Словами промовляла:
“Ой, козаки,
Ви, біднії невольники!
Та не лайте мене, не проклиняйте,
Бо як буде наш пан турецький до мечеті від’їжджати,
То буде мені, дівці-бранці,
Марусі, попівні Богуславці,
На руки ключі віддавати;
То буду я до темниці приходжати,
Темницю відмикати,
Вас всіх, бідних невольників, на волю випускати”.

То на святий празник, роковий день великдень,
Став пан турецький до мечеті від’їжджати,
Став дівці-бранці,
Марусі, попівні Богуславці,
На руки ключі віддавати.
Тоді дівка-бранка,
Маруся, попівна Богуславка,

Добре дбає, –
До темниці приходжає,
Темницю відмикає,
Всіх козаків,
Бідних невольників,
На волю випускає
І словами промовляє:
“Ой, козаки,
Ви, біднії невольники!
Кажу я вам, добре дбайте,
В городи християнські утікайте,
Тільки, прошу я вас, одного города Богуслава не минайте,
Моєму батьку й матері знати давайте:
Та нехай мій батько добре дбає,
Грунтів, великих мастків нехай не збуває,
Великих скарбів не збирає,
Та нехай мене, дівки-бранки,
Марусі, попівни Богуславки,
З неволі не викупає,
Бо вже я потурчилась, побусурменилась
Для роскоші турецької,
Для лакомства нещасного!”
Ой визволи, може, нас, всіх бідних невольників
З тяжкої неволі,
З віри бусурменської,
На ясні зорі,
На тихі води,
У край веселий,
У мир хрещений!
Вислухай, боже, у просьбах щирих,
У нещасних молитвах
Нас, бідних невольників!

Джерела: Ревуцький Д. Українські думи та пісні історичні.
Київ : Видання товариства “Час”, 1919. С. 86.

СМЕРТЬ КОЗАКА БАНДУРИСТА

На татарських полях
Та на козацьких шляхах
То ж не вовки-сіроманці
Квилять та проквиляють,
Не орли-чорнокрильці клеочуть,
Попід небесами літають, –
То ж сидить на могилі
Козак старесенький,
Як голубонько сивесенький,
Та на бандурі грає-виграє,
Голосно-жалібно співає.
Гей, і кінь же біля його
Постріляний та порубаний,
І ратища поламани,
І в ладівниці – ні однісенького набою.
І піхви – без шаблі булатної,
Тільки осталася козакові бандура подорожня,
Та в глибокій кишені тютюну півпапушки,
Та люлька-бурулька.
Гей, сидить же кобзар на могилі,
І люлечку потягає,
І на бандурі грає-виграє,
І голосно-жалібно співає:
“Гей, панове-молодці,
Козаки-запорожці!
Ой де ж то ви пробуваєте?
Чи до Січі-матері приїжджаєте,
Чи ляхів-ворогів киями покладаєте,
Чи татар-бусурман

Малахаями, як череду, в плін завертаєте?
Гей, коли б же мені бог поміг
Старі ноги розправляти
Та й за вами поспішати,
Хоч би я на останку віку вам заіграв
Та голосно жалібно заспівав.
Гей, уже ж, видно, мені без бандури пропадати,
Уже нездужаю по степах чвалати;
Будуть мене вовки-сіроманці зустрічати
І дідом за обідом коня мого заїдати...”
Сидить козак на могилі,
На кобзі грає-виграває,
Жалібно співає:
“Гей, кобзо моя,
Дружино моя,
Бандуро моя мальована!
Де ж мені тебе діти:
А чи в чистому степу спалити
І попілець на вітер пустити,
А чи на могилі положити?
А будуть буйні вітри по степу пролітати,
Твої струни зачіпати
І жалібно вигравати,
І будуть козаки подорожні проїжджати,
І твій голос зачувати,
І о могили будуть привертати...”

Джерело: Антологія країнської літератури для дітей : в 3-х т.
Т. 1. Київ : Веселка, 1984. С. 56–61.

БУРЯ НА ЧОРНОМУ МОРІ

Ой на Чорному морі,
На білому камені,

Ой то там сидить ясен сокіл-білозірець:
Низенько голову склонив
Та жалібно квилить-проквіляє;
Та на святее небо,
На Чорнеє море
Іспильно поглядає,
Що на святому небі,
На Чорному морі негаразд починає:
На святому небі усі звізди потьмарило,
Половина місяця у тьму уступило;
На Чорному морі негаразд починає:
“Ізо дна моря сильно хвиля вставає,
Судна козацькі молодецькі на три часті розбиває.
Перву часть одбивало –
Утихий Дунай заношало;
Другую часть одбивало –
У землю Грабськую
На каторгу турецьку заношало;
Третю часть одбивало –
Да на Чорному морі затопляло.
То то же при тій часті два братіки рідненькі,
Як голубоньки сивенькі,
Кров християнську на сиру землю проливали!
Ей, коли б то нас, браття, могла отцева і матчина
молитва відсіля визволяти,
То нехай же б ми могли вже знати.
Як отцеву і матчину молитву штити-поважати,
І старшого брата за рідного батька мати,
Сестру середульшую штити-поважати,
Близького сусіду у себе за рідного брата мати!”
То як стали словами промовляти,
Отцеву і матчину молитву споминати, –
Став Господь милосердний їм помагати,
Стало Чорне море утихати;

Та так-то утихало,
Ніби не гуляло.
То стали ті два брати к берегу припливати,
Стали за білий камінь рученьками брати
Да на край виходжати, На край веселий,
Между мир хрещений, У города християнськії,
Та до отця, до матки в гості прибувати.
То тоже отець-мати навпроти синів виходжали,
Синів питали: “Ой, сини, пани-молодці
Чи добре вам у дорозі починало?”
“Добре, отець і мати, нам було на Чорному морі гуляти;
Тільки недобре було, отець і мати,
Чужому-чужениці на Чорному морі потопати:
Йому прощення ні од кого прийняти
І на чужині порятунку дати!”
Да услиши, Господи, у просьбах, у молитвах
Люду царському, Народу християнському
І усім головам слухащим
На многая літа,
До конца віка!

Джерело: Українські думи та історичні пісні. Донецьк, 2008.
С. 92–95.

КОЗАК ГОЛОТА

Ой полем, полем Килиїмським,
То шляхом битим гординським,
Ой там гуляв козак Голота,
Не боїться ні огня, ні меча, ні третього болота.
Правда, на козакові шати дорогії –
Три семирязі лихії:
Одна недобра, друга негожа,
А третя й на хлів незгожа.

А ще, правда, на козакові постолі в'язові,
А онучі китайчані –
Щирі жіноцькі рядняні;
Волоки шовкові –
Удвоє жіноцькі щирі валові.
Правда, на козакові шапка-бирка –
Зверху дирка,
Травою пошита,
Вітром підбита,
Куди віє, туди й провіває,
Козака молодого прохолоджає.
То гуляє козак Голота, погуляє,
Ні города, ні села не займає, –
На город Килию поглядає.
У городі Килиї татарин сидить бородатий,
По гірпицях походжає,
До татарки словами промовляє:
“Татарко, татарко!
Ой чи ти думаєш те, що я думаю?
Ой чи ти бачиш те, що я бачу?”
Каже: “Татарине, ой, сідий, бородатий!
Я тільки бачу, що ти передо мною по гірницях походжаєш,
А не знаю, що ти думаєш да гадаєш”.
Каже: “Татарко!
Я те бачу: в чистім полі не орел літає –
То козак Голота добрим конем гуляє.
Я його хочу живцем у руки взяти
Да в город Килию запродаати,
Іще ж ним перед великими панами-башами вихваляти.
За його много червоних не лічачи брати,
Дорогії сукна не мірячи пощитати”.
То теє промовляє, – дороге плаття надіває,
Чоботи обуває,
Шлик бархатний на свою голову надіває,

На коня сідає,
Безпечно за козаком Голотою ганяє.
То козак Голота добре козацький звичай знає, –
Ой на татарина скрива, як вовк, поглядає.
Каже: “Татарине, татарине!
На віщо ж ти важиш:
Чи на мою ясненькую зброю,
Чи на мого коня вороного,
Чи на мене, козака молодого?”
“Я, – каже, – важу на твою ясненькую зброю,
А ще лучче на твого коня вороного,
А ще лучче на тебе, козака молодого.
Я тебе хочу живцем у руки взяти,
В город Килию запродаати,
Перед великими панами-башами вихваляти
І много червоних не лічачи набрати,
Дорогії сукна не мірячи пощитати”.
То козак Голота добре звичай козацький знає,
Ой на татарипа скрива, як вовк, поглядає.
“Ой, – каже, – татарине, ой, сідий же ти, бородатий!
Либонь же ти на розум небагатий:
Ще ти козака у руки не взяв,
А вже за його й гроші пощитав.
А ще ж ти між козаками не бував,
Козацької каші не їдав
І козацьких звичаїв не знаєш”.
То теє промовляв,
На присішках став,
Без міри пороху підсипає,
Татарину гостинця в груди посилає.
Ой ще козак не примірівся,
А татарин ік лихій матері з коня покотився!
Він йому віри не донімає,
До його прибуває,

Келепом меж плечі гримає,
Коли ж огледиться, аж у його й духу немає.
Він тоді добре дбав,
Чоботи татарські істягав,
На свої козацькі ноги обував;
Одежу істягав,
На свої козацькі плечі надівав;
Бархатний шлик іздіймає,
На свою козацьку голову надіває;
Коня татарського за поводи взяв,
У город Січі припав,
Там собі п'є-гуляє,
Поле Килиїмське хвалить-вихваляє:
“Ой поле Килиїмське!
Бодай же ти літо й зиму зеленіло,
Як ти мене при нещасливій годині сподобило!
Дай же, боже, щоб козаки пили та гуляли,
Хороші мислі мали,
Од мене більшу добичу брали
І неприятеля під нозі топтали!”
Слава не вмре, не поляже
Од нині до віка!
Даруй, боже, на многії літа!

Джерело: Веселка : антологія української літератури для дітей :
в 3-х т. Т. 1. Київ : Веселка, 1984. 551 с.

Історичні пісні

ЗА СИБІРОМ СОНЦЕ СХОДИТЬ

(Пісня про Устима Кармалюка)

За Сибіром сонце сходить.

Хлопці, не зівайте,

Ви на мене. Кармалюка,

Всю надію майте!

Повернувся я з Сибіру,

Та не маю долі.

Хоч. здасться, не в кайданах,

А все ж не на волі.

Маю жінку, маю діти.

Та я їх не бачу,

Як згадаю про їх муку –

Сам гірко заплачу.

Зібрав собі славних хлопців.

Що ж кому до того?

Засідаєм при дорозі

Ждать подорожнього.

Чи хто їде, чи хто йде.

Треба їх спитати.

Як не має він грошей –

Треба йому дати!

Аж тут іде сам владика:

– А здорові, хлопці!

– Ой довго ми вас чекали,

Благослови, отче!

Ой вилічив сам владика

Сорок тисяч грошей.

Подивився кругом себе –

Всі хлопці хороші.

Ой чи їде, чи хто йде.

Треба його ждати.

Ой прийдеться Кармалюку
Марне пропадати.
Ой прийдеться Кармалюку
Марне пропадати.
Бо немає пристанища
Ані своєї хати.
Асесори, ісправники
За мною ганяють.
Більше вони людей б'ють.
Як я гріхів маю.
Зовуть мене розбійником.
Кажуть – розбиваю.
Ще ж нікого я не вбив.
Бо й сам душу маю.
З багатого хоч я й візьму –
Убогому даю.
Отак гроші поділивши,
Я гріхів не маю.
Судять мене вдень і вночі.
По всяку годину.
Ніде мені подітися,
Я од журби гину.
Чи хто іде, чи хто йде.
Часто дурно ждати.
Отак треба в лісі жити.
Бо не маю хати.
Пішов би я до дітей –
Красу мою знають:
Аби тільки показався.
То зараз впіймають.
А так треба стерегтися.
Треба в лісі жити.
Хоч, здається, світ великий.
Ніде ся подіти!

Прийшла туга до серденька.
Як у світі жити?
Світ великий і розкішний,
Та ніде ся діти!
У неділю дуже рано
У всі дзвони дзвонять,
А мене. Кармалюка.
Як звірюку, гонять.
Нехай гонять, нехай ловлять.
Нехай заганяють,
Нехай мене, Кармалюка.
В світі споминають.

ЧИ НЕ ТОЙ ТО ХМІЛЬ

(Пісня про Богдана Хмельницького)

Чи не той то хміль.
Що коло тичин в'ється?..
Ой, той то Хмельницький,
Що з ляхами б'ється.
Чи не той то Хміль,
Що по пиві грає?..
Ой, той то Хмельницький,
Що ляхів рубає.
Чи не той то Хміль,
Що у пиві кисне?
Ой, той то Хмельницький,
Що ляшеньнів тисне.
Гей, поїхав Хмельницький
І к Жовтому Броду, –
Гей, не один лях лежить
Головою в воду.
“Не пий, Хмельницький, дуже
Жовтої Води, –

Іде ляхів сорок тисяч
Хорошої вроди”.
“А я ляхів не боюся
І гадки не маю –
За собою великую
Потугу я знаю,
Іще й орду татарськую
За собою веду, –
А все тото, вражі ляхи.
На вашу біду”.
Ой втікали вражі ляхи –
Погубили шуби...
Гей, не один лях лежить
Вищеривши зуби!
Становили собі ляхи
Дубовії хати,
Прийдеться ляшенькам
В Польщу утікати.
Утікали вражі ляхи,
Де якії повки,
Їли ляхів собаки
І сірії вовки.
Гей, там поле,
А на полі цвіти –
Не по однім ляху
Заплакали діти.
Гей, там річка,
Через річку глиця –
Не по однім ляшку
Зосталась вдовиця!

Джерело: Борзенко О.І., Лобусова О.В. Українська література :
підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів.
Харків : Ранок, 2016, С. 24–25.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ТА БАРАБАШ

Як із день-години

Зчиналися великі війни на Україні,

Оттогді ж то не могли обібрати,

За віру християнську одностайно стати;

Тільки обібрався Барабаш да Хмельницький,

Да Клиша білоцерківський.

Оттогді вони од своїх рук листи писали,

До короля Радислава посилали.

Тогді ж то король Радислав листи читає.

Назад одсилає,

У городі Черкаськім Барабаша гетьманом настановляє:

“Будь ти, Барабаш, у городі Черкаськім гетьманом,

А ти, Клиша, у городі Білій Церкві полковничим,

А ти, Хмельницький, у городі Чигирині хоть писарем
військовим”.

Оттогді ж то небагато Барабаш,

Гетьман молодий, гетьманував –

Тільки півтора года.

Тогді ж то Хмельницький добре дбав,

Кумом до себе гетьмана молодого

Барабаша зазивав,

А ще дорогими напитками його вітав

І стиха словами промовляв:

“Ей, пане куме, пане Барабаше,

Пане гетьмане молодий!

Чи не могли б ми з тобою удвох

Королевських листів прочитати,

Козакам козацькі порядки подавати,

За віру християнську одностайно стати?”

Оттогді ж то Барабаш, гетьман молодий,

Стиха словами промовляє:

“Ей, пане куме, пане Хмельницький.

Пане писарю військовий!

Нащо нам з тобою королівські листи удвох читати.
Нащо нам, козакам, козацькі порядки давати?
Чи не лучче нам із ляхами.
Мостивими панами,
З упокоєм хліб-сіль по вік-вічний уживати?”
Оттогді-то Хмельницький на кума свого Барабаша
Велике пересердіє має,
Ще кращими напівками вітає.
Оттогді-то Барабаш, гетьман молодий.
Як у кума свого Хмельницького
Дорогого напівку напивсь,
Дак у його і спать поваливсь.
Оттогді-то Хмельницький добре дбав.
Із правої руки, із мезинного пальця
Щирозлотний перстень ізняв.
Із лівої кишені ключі виймав.
З-під пояса шовковий платок висмикав.
На слугу свого повіреного добре кликав-покликав:
“Ей, слуго ти мій, повірений Хмельницького!
Велю я тобі добре дбати,
На доброго коня сідати,
До города Черкаського,
До пані Барабашевої прибувати,
Королівські листи до рук добре приймати”.
Оттогді-то слуга, повірений Хмельницького,
Добре дбав,
На доброго коня сідав.
До города Черкаського скорим часом,
Пильною годиною прибував,
До пані Барабашевої у двір уїжджав,
У сіни ввійшов – шличок із себе скидав,
У світлицю ввійшов – низький поклон послав,
Тії значки на скам’ї покладав,
А ще стиха словами промовляв:

“Ей, пані, – каже, – ти, пані Барабашева, гетьманова молодая!
Уже ж тепер твій пан Барабаш, гетьман молодий,
На славній Україні з Хмельницьким великі банкети всчиняють,
Веліли вони тобі сії значки до рук приймати,
А мені листи королевські оддати,
Чи не могли б вони із кумом своїм Хмельницьким
Удвох прочитати
І козакам козацькі порядки давати?”
Оттогді ж то пані Барабашева, гетьманова,
Удавиться об поли руками,
Обіллється дрібними сльозами.
Промовить стиха словами:
“Ей, не з горя-біди мойому пану Барабашу
Схотілося на славній Україні з кумом своїм Хмельницьким
Великі банкети всчиняти
Нащо б їм королевські дисти удвох читати?
Не лучче б їм із ляхами,
Мостивими панами,
З упокоєм хліб-сіль вічнії часи уживати?
А тепер нехай не зарікається Барабаш, гетьман молодий.
На славній Україні огнів да тернів Ізгашатн,
Тілом своїм панським комари годувати –
Од кума свого Хмельницького”.
Оттогді ж то пані молодая Барабашева
Стиха словами промовляє:
“Ей, слуго, повірений Хмельницького!
Не могу я тобі листи королевські до рук подати,
А велю я тобі до воріт отходжати,
Королевські листи у шкатулі із землі виймати”.
Оттогді-то слуга, повірений Хмельницького,
Як сі слова зачував,
Так скорим часом, пильною годиною
До воріт одходжав,
Шкатулку з землі з королевськими листами виймав,

Сам на доброго коня сідав.
Скорим-часом, пильною годиною
До города Чигршга прибував,
Своєму пану Хмельницькому
Королевські листи до рук добре оддавав,
Оттогді-то Барабаш, гетьман молодий, од сна уставає,
Королевські листи у кума свого Хмельницького зоглядає;
Тогді й напитуку дорогого не попиває,
А тільки з двора тихо з'їжджає
Да на старосту свого Крачевського кличе, добре покликає;
“Ей, старосто, – каже, – ти мій, старосто Крачевський
Коли б ти добре дбав.
Кума мого Хмельницького живцем узяв,
Ляхам, мостивим панам, до рук подав, –
Ще б нас могли ляхи,
Мостивії пани.
За білозорів почитати:
Оттогді-то Хмельницький
Як сії слова зачував,
Так на кума свого Барабаша
Велике пересердіє мав.
Сам на доброго коня сідав,
Слугу свого повіреного з собою забирав.
Оттогді-то припало йому з правої руки
Чотири полковники:
Первин полковниче – Максиме ольшанський,
А другий полковниче – Мартиє полтавський,
Третій полковниче – Іване Богуне,
А четвертий – Матвій Бороховичу.
Оттогді-то вони на славному Україну прибували,
Королевські листи читали,
Козакам козацькі порядки давали.
Тогді-то у святий день, у божественний, у вівторник
Хмельницький козаків до сходу сонця пробуджає

І стиха словами промовляє:
“Ей, козаки, діти, друзі, молодці!
Прошу я вас, добре дбайте.
Од сна уставайте,
Руський очинаш читайте.
На лядські табори наїжджайте,
Лядські табори на три часті розбивайте.
Ляхів, мостивих панів, упень рубайте,
Кров їх лядську у полі з жовтим піском мішайте.
Віри своєї християнської у поругу вічні часи не подайте”!
Оттогді-то козаки, друзі, молодці, добре дбали.
Од сна уставали,
Руський очинаш читали,
На лядські табори наїжджали,
Лядські табори на три часті розбивали.
Ляхів, мостивих панів, упень рубали.
Кров їх лядську у полі з жовтим піском мішали,
Віри своєї християнської у поругу вічні часи не подали.
Оттогді-то Барабаш, гетьман молодий.
Конем поїжджає,
Плаче-ридає

І стиха словами промовляє:
“Ей, пане куме, пане Хмельницький,
Пане писарю військовий!
Нащо б тобі королевські листи у пані Барабашевої визволяти?
Нащо б тобі козакам козацькі порядки давати?
Не лучче б тобі з нами, із ляхами,
З мостивими панами, хліб-сіль з упокоєм уживати?”
Оттогді-то Хмельницький Стиха словами промовляє:
“Ей, пане куме, пане Барабашу, Пане гетьмане молодий!
Як будеш ти мені сими словами докоряти,
– Не зарікаюсь я тобі самому з пліч головку, як галку, зняти,
Жону твою і дітей у полон живцем забрати,
“Гірському салтану у подарунку одіслати”.

Оттогді-то Хмельницький, як сі слова зговорив,
Так гаразд-добре й учинив:
Куму своєму Барабашеві, гетьману молодому,
З пліч головку, як галку, зняв,
Жону його і дітей живцем забрав,
Турському салтану у подарунку одіслав.
З того ж то часу Хмельницький гетьманувати став,
Оттогді щ то козаки, діти, друзі, молодці.
Стиха словами промовляли: “Ей, гетьмане Хмельницький,
Батю наш, Зинов Богдане чигиринський!
Дай, боже, щоб ми за твоєю головою пили да гуляли,
Віри своєї християнської у поругу вічні часи не подавали!”
Господи, утверди люду царського.
Народу християнського.
Всім слушащим,
Всім православним християнам
Пошли, боже, много літ!

ЗАСВИСТАЛИ КОЗАЧЕНЬКИ

(Пісня про перемогу під Корсунем)

Засвистали козаченьки
В поход з полуночі, –
Заплакала Марусенька
Свої чорні очі.
“Не плач, не плач, Марусенько, –
Возьмем тя з собою,
Як будемо від’їжджати
В чужую сторону».
“Ой, їдь та їдь, мій миленький,
Та не забавляйся.
На конику вороненькім
Назад ворочайся!”
“Ой, бог знає, бог відає.

Чи я повернуся.
Кінь вороний на подвір'ю
Чогось іспіткнувся”.
Ой, йшли ляхи на три шляхи.
Дороги питали:
“Сли, сюди козаки йшли,
Чи ви не видали?”
Всі поляки, які йшли.
По три коні мали,
Хвалилися поляченьки,
Що в'ни звоювали.
“Ми підемо, пане-брате,
Козаків рубати,
А як прийдець зла година.
Будем утікати”.
Розплачеться, розтужиться
Потоцького жона:
“Чи я ж тобі, пан Потоцький,
Давно не товкла?
Давно уже ти, Потоцький,
З козаки воюєш, —
Ти козаків не звоюєш —
Свою силу згубиш!”

ОЙ МОРОЗЕ, МОРОЗЕНКУ

Ой Морозе, Морозенку,
Ти славний козаче.
За тобою. Морозенку,
Вся Україна плаче.
Не так тая Україна,
Як теє горде військо.
Ой заплакала Морозиха,
Ідучи на місто.

“Не плач, не плач. Морозихо.
Об сиру землю не бийся.
Ой ходімо з нами, з нами, козаками.
Та меду вина напийся”.
“Ой щось мені, та милі браття,
Та мед вино не п’ється.
Ой десь мій син та Морозенко
Та із турчином б’ється”.
Із-за гори, з-за крутої
Гордо військо виступає.
Ой попереду Морозенко
Сивим коником виграває.
Ой і став Морозенко
Та й у полі гуляти.
Ой і стали ж тоді та Морозенка
Ляхи і турки обступати.
Морозенко та козаченько.
Як мак, розпускався,
Ой Морозенко та козаченько
В неволю попався.
Ой повели та Морозенка
На Савур-могилу:
“Ой подивися, Морозенку,
На свою Україну!”
Вони ж його не били
І не в чверті рубали,
Ой тільки з його, з його, молодого,
Та живцем серце взяли
Прощай, прощай ти, Морозенку,
Ти славний козаче,
Ой за тобою, Морозенку.
Вся Україна плаче.
Ой вийняли серденько
Та й вкинули у воду:

“Тепер дивись, Морозенку,
На свою ти вроду!”
Ой винесли Морозенка
На Савур-могилу:
“Тепер дивись ти. Морозенку.
На свою та Україну!”

Джерело: Борзенко О.І., Лобусова О.В. Українська література :
підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів.
Харків : Ранок, 2016. С. 19.

ГЕЙ, НЕ ДИВУЙТЕ, ДОБРІЇ ЛЮДИ

Гей, не дивуйте, добрії люди,
Що на Вкраїні повстало.
Там за Дашевим, під Сорокою,
Множество ляхів пропало.
А Перебийніс водить чимало –
Сімсот козаків з собою,
Рубає мечем голову з плечей,
А решту топить водою:
“Ой пийте, ляхи, води калюжі,
Води болотянїї.
А що пивали на тій Вкраїні
Вина та меди ситніі”.
Дивуються панки, вражїї синки,
А що козаки вживають.
Вживають вони шуку-рибаху
Ще й соломаху з водою.
Ой чи бач, ляше,
Що наш Хмельницький
На Жовтім Піску підбився.
Од нас, козаків, од нас, юнаків,
Ні один панок не вкрився.

Ой чи бач, ляше, як козак пляше
На сивім коню горою.
З мушкетом стане,
Аж серце в'яне,
А пан од жаху вмирає.
Ой чи бач, ляше, що по Случ наше,
По Костянуою могилу.
Як не схотіли, забунтували
Та й утерjali Вкраїну.
Ой та зависли пани, зависли,
Як чорная хмара на Віслі.
Не допустимо ляхви із Польщі,
Поки нашої жизності.
Гей, ну, козаки! Гей, ну у скоки
Та заберімося в боки!
Загнали панів геть аж за Віслу,
Не вернуться і в три роки.

ОЙ НА ГОРІ ЖЕНЦІ ЖНУТЬ

Ой на горі женці жнуть,
А попід горою,
Попід зеленою
Козаки йдуть.
А попереду Дорошенко
Веде своє військо,
Веде запорізьке
Хорошенько!
Посередині пан хорунжий,
Під ним кониченько,
Під ним вороненький
Сильне-дужий!
А позаду Сагайдачний,
Що проміняв жінку

На тютюн да люльку,
Необачний!
“Гей, вернися, Сагайдачний,
Візьми свою жінку,
Оддай мою люльку,
Необачний!”
“Мені з жінкою не возиться;
А тютюн да люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться!
Гей, хто в лісі, озовися!
Да викрешем огню,
Да потягнем люльки,
Не журися!”

В ЦАРЕГРАДІ НА РИНОЧКУ

В Цареградї па риночку
Та п'є Байда мед-горілочку;
Ой п'є Байда та не день, не два,
Не одну нічку та й не годиничку;
Ой п'є Байда та й кивається,
Та на свого щору поглядається:
“Ой щоро ж мій молодесенький,
Та чи будеш мені вірнесенький?” –
Цар турецький к ньому присилає,
Байду к собі підмовляє:
“Ой ти, Байдо та славносенький,
Будь мені лицар та вірнесенький,
Візьми в мене царівночку,
Будеш паном на всю Україночку!”
“Твоя, царю, віра проклятая,
Твоя царівночка поганая!”
Ой крикнув цар на свої гайдуки:

“Візьміть Байду добре в руки,
Візьміть Байду ізв’яжіте,
На гак ребром зачепіте!”
Ой висить Байда
Та й не день, не два,
Не одну нічку
Та й не годиничку;
Ой висить Байда та й гадає,
Та на свого щору споглядає,
Та на свого щору молодого
І на свого коня вороного:
“Ой щоро ж мій молодесенький,
Подай мені лучок
Та тугесенький,
Подай мені тугий лучок
І стрілочок цілий пучок!
Ой бачу я три голубочки –
Хочу я убити для його дочки.
Де я мірю – там я вцілю,
Де я важу – там я вражу!”
Ой як стрілив – царя вцілив,
А царицю в потилицю,
Його доньку в головоньку.
Де я мірю – там я вцілю,
“Отто ж тобі, царю,
За Байдину кару!
Було тобі знати,
Як Байду карати:
Було Байді голову істяти,
Його тіло поховати,
Вороним конем їздити,
Хлопця собі зголубити”.

ОЙ МОРОЗЕ, МОРОЗЕНКУ, ТИ СЛАВНИЙ КОЗАЧЕ

Ой, Морозе, Морозенку, ти славний козаче!

За тобою, Морозенком, Україна плаче.

Не так тая Україна, як те горде військо...

Заплакала Морозиха, ідучи на місто.

“Годі, годі, Морозихо, по сині тужити;

Ходім з нами, козаками, меду-вина пити!”

“Чогось мені, милі браття, мед-вино не п’ється:

Ой десь-то мій Морозенко да вже з турком б’ється!”

От з-за гори, із-за кручі горде військо виступає,

Посамперед Морозенко сивим конем виграває.

Склонив же він головоньку свому коню на гривоньку:

“Бідна ж моя головонька, це чужая сторононька!”

А в нашого Морозенка червона стрічка,

Де проїде Морозенко – кривавая річка.

За річкою, за лиманом покопані шанці...

Взяли, взяли Морозенка в неділеньку вранці.

Посадили Морозенка на тесовім столці,

Зняли, зняли з Морозенка з черешів червонці.

Посадили Морозенка на жовтім пісочку,

Зняли, зняли з Морозенка кроваву сорочку.

Вони ж його анібили, ні в чверті рубали,

Тільки з його, молодого, живцем серце взяли.

Джерело: Веселка : антологія української літератури для дітей : в 3-х т. Т. 1. Київ : Веселка, 1984. С. 53–57.

Історичні пісні. *Енциклопедія Сучасної України* / Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: <https://esu.com.ua/article-12804/>

ВИЛТАЛИ ОРЛИ З-ЗА КРУТОЇ ГОРИ, ЗАПЛАКАЛИ МОЛОДІЇ ХЛОПЦІ, СИДЮЧИ В НЕВОЛІ

Вилітали орли з-за крутої гори.

Заплакали молодії хлопці, сидючи в неволі.

Вони заплакали ще й заголосили:

– А в кого ж ми, пани-браття, цеє заслужили?

Чи в господа бога, чи в свої громади,

Що нас таких молоденьких в некрути забрали?

В некрути забрали ще й попарували,

На руки й на ноги кайдани наклали.

Кайдани наклали, на соцького скричали:

– Давай, соцький, тройку коней, коней.

Давай, соцький, тройку коней, коней вороних

Та повезем до прийому хлопців молодих.

Привезли під брамку, відчинили брамку.

– Ой ви, хлопці молодії, становіться в валку.

Ой ви, хлопці молодії, становіться в валку,

На поле плечима, до солдата очима.

Ой ви солдати, ви – дядюшки наші!

Не бийте нас, не лайте нас, бо ми діти ваші.

Не бийте нас, не лайте нас, тільки научайте,

Бо нашії руки цього не робили.

Бо нашії руки цього не робили,

Лиш сіяли та орали, ціпом молотили.

Бо ми не вчилися ружа вичищати,

Лиш сіяти та орати, землю обробляти.

Джерело: Пісні Явдохи Зуїхи / Запис Гната Танцюри. Київ :
Наукова Думка, 1965. 812 с.

ВЧОРА БУЛА СУБОТОНЬКА, СЬОГОДНІ НЕДІЛЯ

Українська народна пісня

Вчора була суботонька,

Сьогодні неділя;
Чом на тобі, наймиточку,
Сорочка не біла?
Ой не біла, ой не біла
Та й не буде біла,
Бо не знає бурлак бідний,
Коли та неділя.
У неділю багацький син
На конику грає, –
Бурлак бідний напас воли
Та вже й запрягає.
У будній день багацький син
Личенько вмиває, –
Бурлак бідний напас воли
Та з плугом рушає.
Оре наймит, оре, бідний,
Із стареньким дідом...
Нема його господині
З раненьким обідом.
Оре наймит, оре, бідний,
Та в гай виганяє...
Уже сонечко надвечір, –
Обіда чорт має.
Доорався наймит бідний
До темної ночі,
Повертає плуг додому,
Дуже їсти хоче.
Прийшов наймит, прийшов, бідний,
Ворота втворює,
Господиня по полиці
Сухарів шукає.
Прийшов наймит, прийшов, бідний,
Воли розпрягає,
Господиня з усіх мисок.

Та в одну зливає.
Прийшов наймит, прийшов, бідний,
Та сів на порозі,
Господиня ходить, кричить,
Що сів на дорозі.
Встає наймит, встає, бідний,
З сіннього порогу,
Та бере він коновочки,
Та іде по воду.
Іде наймит, іде, бідний,
Попід густі лози...
Обілляли наймиточка
Дрібненькії сльози.

Джерело: Лисенка М.В. Збірник українських пісень. Київ, 1896.
Вип. VII. 38 с.

ГЕЙ КОЗАЧЕ...

Гей, козаче, встати час,
Глянь, весь світ давно встає,
Чом же бракнуть має нас?
Покажімо, хто ми є!
На Україні засвітає,
Лиш подаймо собі руки –
“Січ” велику силу має,
Зникнуть хлопські горя й муки.
Гей, міщани, гей, хлопи,
Чом розбились ви в розтіч?
Чом, гей струхлії снопи,
Гниєте всі день і ніч?
Доста, брати, в нужді гнити,
Брать заплату нагаями,
Час життем вже власним жити

І зірвати з шахраями.
Що болить нас, що пече,
Знаєм брата з хлопських віч;
Сон дрімота не втече,
Перш усього: книжка й “Січ”.
Тож всі, братя, до одного
В самостійну “Січ” вступаймо,
Від старого до малого –
України бить не даймо.
Хоч з “високих” ген “кругів”
Йде на Січи" кепська вість –
То ми сміймось з ворогів,
Бо нас в купці враг не з’їсть.
“Січ” на тих лиш ворогує,
Що освіту проч кидають,
“Січ” таких лиш бойкотує,
Що мужицтво обкрадають.
Гей, хто твердий є мужик,
Кинь дрімоту власну в піч,
За зубами скрий язик,
Та й гайда у славному “Січ”.
В “Січи” щасте, радість маєм,
В “Січи” воля й добра міна,
Тут весело заспіваєм:
“Ще не вмерла Україна!”

Джерело: Січовий співаник / упоряд. Кирило Трильовський.
Відень : Друкарня “Адрія”, 1921. 96 с.

БАЙДА

Ой п’є Байда, ой мед-горілочку,
Та й не день, та й не два, та й не одну ночку.
– Кидай, Байда, ой вік байдувати,

Сватай мою дочку та й йди царювати.
– Твоя дочка ой скверна, пагана,
Віра твоя, царю, – віра проклятая.
Крикнув, свиснув ой султан турецький
Та й на свої слуги, слуги молодецькі.
– Візьміть Байду, Байду зав’язити,
За дев’яте ребро гарьком зацепити.
Висть Байда, Байда на кілочку,
Та й не день, та й не два, та й не одну ночку.
– Тобі, царю, віку в землі гнити.
Байді молодому мед-горілку пити.

Джерело: Українці Кубані та їхні пісні / упоряд. Надія Супрун-Яремко. Київ : Музична Україна, 2005. 784 с.

Народна пареміографія

Прислів'я та приказки

ПРИКАЗКИ ТА ПРИСЛІВ'Я ПРО ПОРИ РОКУ ТА НАРОДНІ ПРИКМЕТИ

Весняний день рік годує.

Весна красна квітками, а осінь – плодами.

А весняночка на весну каже: “Кидай сани, бери віз та й поїдем на рогіз!”

Весна всім красна.

Весна днем красна, а на хліб пісна.

Весна не за горами, вона приходить, не давши телеграми.

Бджоли раді цвіту, а люди – літу.

Влітку один тиждень рік годує.

Готуй сани влітку, а воза взимку.

Два рази в році літо не буває.

Дріта-дріта – серед літа, прийшла зима – хліба нема.

Кому влітку холод – тому взимку голод.

Літо дає коріння, а осінь – насіння.

Літо зиму годує.

Одно літо ліпше, як сто зим.

Буде літо, то й буде розмаїто, а прийде зима, то й хліба нема.

Що влітку вродиться, то взимку згодиться.

Що літом одкидаєш ногою, то взимку підбереш рукою.

Що літом родить, то зимою не шкодить.

Як діждемо літа, тоді нажнем жита, поставимо в копи та вдаримо в гопки.

Восени багач, а навесні прохач.

Курчат восени лічать.

Осінь збирає, а весна з’їдає.

Осінь каже: “Гнило!”, а весна: “Мило, лиш би було!”

Зима багата снігами, а осінь – снопами.

Зима без снігу, як літо без хліба.

Іде зима, а кожуха нема.

І собака зимою про хату думає.

Як у січні тріщать морози, влітку від хліба тріщатимуть вози.

Вже лютий сніг підгриз, кидай сани, бери

Як лютий не лютуй, а на весну брів не хмур.

Березень з водою, квітень з травою, а травень з квітами.

Сухий березень, теплий квітень, мокрий май – буде хліба урожай.

Квітень з водою – травень з травою.

Два дощики в маю – сповно буде врожаю.

Майська роса – краща вівса.

Травень холодний – рік хлібородний.

У червні на полі густо, а надворі пусто.

Червень тому зелениться, хто працювати не ліниться.

Яка погода в липні, така буде й в січні.

Як вереснів, то й дощик сіє.

Плаче жовтень холодними сльозами.

Як листопад дерев не обтрусить, довга зима бути мусить.

Грудень рік кінчає, а зиму починає.

Сумний грудень і в свято, і в будень.

Якщо сухий грудень буває, то суха весна і сухе літо довго потриває.

Старий рік в ноги, а новий – в пороги.

Тріщи не тріщи, а вже минули Водохрещі.

Як на Стрітення півень води нап'ється, то на Юрія він напасеться.

З Сорока Святих сорок морозів буде.

На Сорок Святих сорока сорок паличок у гніздо положить.

На Теплового Олекси риба хвостом лід розбиває.

Дме вербич – кожуха тербич.

Прийде тиждень вербовий – бери віз у дорогу дубовий.

Шити-білити – завтра Великдень.

До Благовіщення зими не лай, а сани не ховай.

До Благовіщення і птиця гнізда не в'є.
У нас сьогодні Луки: ані хліба, ані муки.
Сіно – до Юрка, а хліб – до Ілька.
По Покрові - по теплові.
Як Михайло закує, то Микола розкує.
З Федора-студита стає холодно й сердито.
Хто святкує на Пилипа, той буде голий, як липа.
Варвара кусок ночі ввірвала, а дня приточила.
Хто не посіяв на Богослова, той не варт доброго слова.
На Івана Купала баба муки не мала, а на
святого Петра пирогів напекла.
Як по Петру, так і по теплу.

Прийшов Петро – вирвав листок, прийшов Ілля – вирвав і два,
а прийшов Спас – бери рукавиці про запас, прийшла Пречиста – на
дереві чисто, прийшла Покрова – на дереві голо.

У Петрівку бджоли роблять на панів, а в Спасівку на себе.
На Бориса і Гліба берися до хліба.
Зле на Прокопа, коли змокне копа.
Тільки на Іллі добрі рої, а по Іллі повісь рої на гіллі.
Спасівка – ласівка, а Петрівка – голодівка.

Покрова накриває траву листям, землю – снігом, воду –
льодом, а дівчат – шлюбним вінцем.

В кожному році два Миколи: на першого і Миколи не буває
хліба ніколи, а на другого Миколи не буває тепла ніколи.

Джерело: Українські прислів'я, приказки та загадки. Бібліотека
шкільної класики. Київ : “Національний книжковий проєкт”, 2012.
С. 38–43.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ПРО СОВІСТЬ, ЧЕСТЬ, ЧЕСНІСТЬ, СУМЛІННЯ, СОРОМ ТА ШАНУВАННЯ

Честь:

Яка честь, така й подяка.

Який гість, така йому й честь.

Совість:

Совість гризе без зубів.

Совість хоч без зубів, а гризе.

Яка совість, така й честь.

Сором:

Ні стиду, ні сорому.

Сором людям показатися на очі.

Сором очей не виїсть.

Чи сором, чи два, піду до нього сама.

Сором від смерти страшнійший.

Сумління:

Без сумління чоловік.

Взяв його на своє сумління.

Водою що хочеш, лиш сумління не сполочеш.

Нема нічого тяжчого, як тяжке сумління.

Обрахуйся зо своїм сумлінням.

Хто чисте сумління має, той спокійно спати лягає.

Хто сумління не має, той правди не знає.

Чесний:

Є то чеснота над чеснотами держати язик за зубами.

Самі чесні, а сокира таки пропала.

Чесне діло роби сміло.

Шанувати:

Шануй батька та Бога, буде тобі всюди дорога.

Хто не шанує старого, той не має нового.

Хто не зазнав зла, той не уміє шанувати добра.

Джерело: Приповідки або українсько-народна філософія (том перший) / Зібрав та видав Володимир С. Плав'юк. Едмонтон : Альберта, 1946.

Українські приповідки (другий том) / Зібрав Володимир С. Плав'юк. Едмонтон : Катедра української культури та етнографії ім. Гуцуляків, Альбертський університет Асоціація Українських Піонерів Альберти, 1996.

Поганому виду нема стиду.
У Сірка очей позичив, та й байдуже!
Ти йому плюй межі очі, а він каже – дощ іде!
Куди ти вбрався на стіл з постоломи!
Посади свиню за стіл, вона й ратиці на стіл.
Коли б свині крила, вона б і небо зрила.
Не можна в двері – я в кватирку.
Звабиш калачем – не одженеш і бичем.
Так просили, так просили та не пускали, а я таки вдерся.
Просили на дорозі, щоб не був на порозі.
У кого совісті нема – нема й сорому.
Ти його борони від собак, а він тобі покаже кулак.
Язиком – “ось я”, а на ділі – свиня.
Умів украсти, умій і очима лупать!
З поганої трави не буде доброго сіна.
Заліз у чужу солому, ще й шелестить!
Ти йому по-свійськи, він тобі по-свинськи.
Стид хоч і не дим, а очі виїсть.
Голосок дзвенячий, а совість свиняча.
На людях Ілля, а дома свиня.
І свиня літала б – та неба не бачить.
Не будь тією людиною, що догори щетиною!
Хоч і по-свинськи, зате здорово!
Не будь тим, що ворота підкидає.
Безличний, як попів Гриць.

Комусь ніяково, а йому однаково!
Ні стиду, ні совісті.
Ти од його спиною, а воно до тебе рилом.
Подай палець, а за руку я й сам візьму!
Од свинячого полку не буде толку.
Свиня полудня не знає.
Не будь тим, що лізе в тин.
Унадився, як свиня в моркву.
Не будь тим, що моркву риє.
Свинячі очі болота не бояться.
Куме Андрею, не будьте свинею, коли вас люди величають.
Яка совість, така й честь.
Свині на городі одна честь: поліно.
Ось де шапка, он де двері!
Не для пса ковбаса!
Є квас, та не для вас!
Не для Гриця паляниця!
Кому, кому, а куцому – зась!
Сьогодні не празник, а ти нам не вказник.
Це ти не в ті озувся.
Не літай, вороно, у чужі хороми.
Зріє виноградина не для тебе, дядино!
Заберіть його геть із одежею!
Не випхано, так виведено.
Будь чемною людиною, то будеш певний, що один менше
негідник є на світі.

Джерело: “Народ скаже – як зав’яже”: Українські народні прислів’я, приказки, загадки, скоромовки” / упоряд. Н.С. Шумада. Київ : Веселка, 1985.

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ПРО ГОЛКУ, КОЛОС ТА ЯБЛУКО

Голка:

Куди голка, туди й нитка.

Згубилась, як голка в сіні.

Без голки не вбереться, без ножа не розбереться.

Голка всіх одягає, а сама гола лізе.

Коли б голка пройшла, а нитка – мусить.

У дорозі і голка важка.

Одним пальцем і голки не втримаєш.

Без сокири – не тесляр, без голки – не кравець.

Так місячно, хоч голки збирай.

Від голки – до коня.

Голка в стіжок упала – пиши-пропало.

Видра мудра, а й серна – не дурна, їжак їжака голками не зляка.

Голка – гіркий заробок.

Словом – як листом стеле, а ділом – як голками коле. Словом – як шовком вишиває, а ділом – як шилом шпигає.

Колос:

Поки зерно в колоску – не засиджуйся в холодку.

Колос повний до землі гнеться, а порожний угору пнеться.

Пустили голос попід колос.

Паска ще в колосі.

На нашій ниві колосся, як у шолудивого – волосся.

Ні зернини в стеблі, ні колоска на стерні.

Біліє колос – давай жатці голос.

Жито колоситься – життя веселиться.

Зозуля житнім колосом удавилася.

Від колосу до колосу не чути й голосу.

Де повне колосся, там ниві ялося.

Добре навколо стогу колоски збирати.

Колос до колоса – і сніп збереться.

Колос не спіє, коли сонце не гріє.
Спілий колос не жде.
На дорозі – колос, а на пустій голові – волос нігде не виросте.
Хоч село в голову клади.

Яблуко:

Кисла яблуня солодке яблуко не вродить.
Яблуко від яблуні далеко не падає.
Яблуко від яблуні далеко не одкотиться, а хоч одкотиться, то хвостиком обернеться.
Від одного гнилого яблука увесь віз гниє.
Промінь сонця, упавши на яблуко, потребує часу перемінити сік поживи.
Достигле яблуко само з дерева падає.

Джерело: 1. Приповідки або українсько-народна філософія. Том перший / Зібрав та видав Володимир С. Плав'юк. Едмонтон : Альберта, 1946.

2. Українські приповідки (другий том) / Зібрав Володимир Плав'юк. Едмонтон : Катедра української культури та етнографії ім. Гуцуляків, Альбертський університет Асоціація Українських Піонерів Альберти, 1996.

3. Українські прислів'я та приказки. Народна творчість / упоряд. С. Мишанича та М. Пазяка. Київ : Видавництво художньої літератури “Дніпро”, 1984.

ВЕЛИКОДНІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

Не я б'ю – верба б'є, за тиждень Великдень.
День свят, а тиждень заходу.
Шити-білити: завтра Великдень.
Не щодень – Великдень.
Не кожний день Великдень, а хліб не паска.

Раз у рік Великдень.
На Великдень цілюються, а на Різдво ні.
Коли не прийду до церкви, то все паски святять.
На Великдень сорочка хоч лихенька, аби біленька, а на Різдво
хоть сирова, аби нова.
Дороге яєчко – к Великому дню.
Де ще той Великдень, а він уже з крашанками носитья.
Їж Ковбаску, поки Паска.
Байдуже паски, аби порося.
Добра паска, як є ковбаска.
Рохкай, пацю, рохкай, іще не Великдень.
Без когось і паски не посвятаються.
Поживитися як Сірко паскою.
Годі з болота паску спекти.
У сироти тоді воскресна неділя, як вона сорочку білу наділа.
Якби то можна бути через зиму – котом, через літо – пастухом,
а на Великдень – попом.
Віддасть на Рахманський Великдень.
Обійдеться Великдень без гречанної паски.
Чужа ласка – сироті Великдень.
Як на Різдво зеленіє, то на Великдень багато нових могил
видніє.
Зелене Різдво, а білий Великдень.
Діждались ми паски, а далі діждемо і Божої ласки.
На Великдень і крашанки цілюються.
За тиждень Великдень – недалечке червоне яєчко!
На Великдень: кожна дівка – маківочка, кожен хлопець –
голубочок.
Де – писанка, де – мотанка, де – крашанка, а в нашої Галюньки
галунка до галунки.
Як на Великдень удень спить господар, то виляже пшениця, а
як спить господиня, то виляже льон.
Такий вдатний газда, що й кури крашанками несуться.
А яйце від курки старше, бо воно свячене.

Не тобі пеклася паска, та тобі досталось з'їсти.

Де вовк на Великдень зачує дзвони, то там буде цілий рік крутитися.

Добрий день – на Великдень; добрий вечір – на Різдво.

На Пасху дощить – хліб височить.

Рання Пасха чи пізня, а виноградники треба доглядати.

Тепла Пасха – порожній колос.

Як різдвяні страви їсти у теплі, то пасхальні яйця – на печі.

Красна річка берегами, а Великдень пирогами.

Будь великий, як верба, а здоровий, як вода, а багатий, як земля.

Джерело: 1. Приповідки або українсько-народна філософія. Том перший / Зібрав та видав Володимир С. Плав'юк. Едмонтон : Альберта, 1946.

2. Українські приповідки (другий том) / Зібрав Володимир Плав'юк. Едмонтон : Катедра української культури та етнографії ім. Гуцуляків, Альбертський університет Асоціація Українських Піонерів Альберти, 1996.

3. Чередниченко О., Забула І. Мовознавство. *Біблія і культура*. Київ, 2008. № 10.

4. Ковалевський О.В. Українські традиції. Перлини української культури. Харків : Видавництво “Фоліо”, 2011.

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ПРО КНИГУ

Без книги – як без сонця, і вдень темні віконця.

Будеш з книгою дружити – буде легше в світі жити.

Будеш книги читати – будеш все знати.

Будинок без книг – подібний до тіла без душі.

Буквар – не сайка, а розкусиш – солодко.

В домі без книги – як без вікон, темно.

Весела книга радість приносить.

Весела книжка – твоя радість.
Гарна книга – кращий друг.
Гарна книга – щирий друг.
Гарна книга – мудрий вчитель.
Гарна книга краще зіроньки світить.
Гарна книга научить, а погана намучить.
Гарна, мудра книга – як вірний друг.
Даремна праця – вудити без гачка і вчитися без книги.
Де розумом не дійду, то в книжці знайду.
День без книги – що обід без хліба.
День без книги, що обід без хліба.
Дім без книги – що день без сонця
Для розумного книга – найгарніший подарунок.
Життя без книжок – як весна без квітів.
Життя без книжок – що небо без зірок.
З глибин моря дістають перлини, а з глибин книг – знання.
З книгою дружити – в роботі не тужити.
З книгою жити – вік не тужити.
З книгою жити – з добром дружити.
З книгою жити – розвага, а кому – навчання.
З книгою поведешся – розуму наберешся.
З книгою подружишся – розуму наберешся.
З ручаїв – ріки, а з книжок – знання.
Здавна кожна хвилину книга виховує людину.
Знання – сонце, книга – вікно.
Золото добувають із землі, а знання – з книги.
Інший очима по книжці водить, а розум у нього стороною
ходить.
Книга – джерело знань.
Книга – дзеркало життя.
Книга – до знань перепустка, а без книги голова, мов качан
капусти.
Книга – друг на все життя.
Книга – друг, без неї – як без рук.

Книга – ключ до знань.
Книга – міст у світ знань.
Книга – морська глибина, то почерпни аж до дна.
Книга – мудрий порадник.
Книга – найкращий порадник.
Книга – найкращий подарунок.
Книга – найкращий друг.
Книга – не пряник, а дітей до себе манить.
Книга – світ, книга – серцю привіт.
Книга – твій друг, без неї – як без рук.
Книга – твій порадник і друг, частіше бери її до рук.
Книга – це посудина, який нас наповнює, але сам не порожніє.
Книга без розуму – порожня.
Книга в два аркуші, а серединка порожня
Книга в селі, що вікно в хаті.
Книга в щасті прикрашає, а в нещасті утішає
Книга вчить жити, книгою треба дорожити.
Книга вчить, як на світі жить.
Книга дає крила розуму.
Книга крила дає.
Книга для дітей – що волога для полів.
Книга для дітей, що волога для посівів.
Книга для людини – що вікно для хатини.
Книга для розуму – що теплий дощ для зерна.
Книга для розуму, що теплий дощ для сходів.
Книга для розуму, що теплий дощик для посівів.
Книга добру навчить, від дурного відверне.
Книга корисна, коли її читають.
Книга мала, та серцю любя.
Книга мала, а розуму надала.
Книга не зрадить, а лише порадить.
Книга не літак, а за тридев'ять земель віднесе.
Книга не шапка, а вибирай по голові.
Книга – як вода: дорогу проб'є усюди.

Книга подібна до води: дорогу проб'є завжди.
Книга прояснює розум.
Книга ростить людину.
Книга так захопила його, що він захопив книгу.
Книга, а не борода робить чоловіка мудрим.
Книги не говорять, а правду звіщають.
Книги не люблять, коли їх шанують, а люблять, коли їх читають.

Книги читати – все знати.
Книги читати – не грати в ладунки.
Книги читати – не дурня валяти, а розум і серце розвивати.
Книги читати – нудьги не знати.
Книги читати – усе знати.
Книгу прочитав – на крилах політав.
Книгу читаєш – на крилах літаєш.
Книгу читай, розуму набирай.
Книгу читати – не язиком чесати.
Книгу читають не очима, а розумом.
Книгу – як око своє бережись, бо без книги не можна жить.
Книжка – маленьке віконце, а через нього увесь світ видно.
Книжка мовчки все розкаже.
Книжка розуму навчає.
Книжку купити – свято собі зробити.
Книжку прочитав – і розумним став.
Кому книга – розвага, а кому – навчання.
Ледачому і книжку підняти важко.
Ледачому любі мед та пряник, а розумному – книги.
Ледачому Микитці все не до книжки.
Людина без книги, як риба без води.
Молодому книга – крила, а старому – кийок.
Мудра книга – твій розум.
Мудрим ніхто не вродився, а з книжок навчився.
Мудрої книги мова – не полова.
Не закривай книгу, яка відкриває очі.

Не на користь книжку читати, коли вершки лише хапати.
Не червона книга листом, а красна розумом.
Неграмотний – як сліпий, а книга відкриває очі.
Недочитана книга – не до кінця пройдений шлях.
Нема розумного сусіда – з книгою поговори.
Одна гарна книга краще всякого скарбу.
Одна книга тисячі людей навчає.
Одна мудра книга краща від найбільшого багатства.
Письменному книга в руки.
Поганий читач по книзі очима водить, а думка у нього
стороною ходить.
Поки ледачий байди б'є, розумний з книжок знання бере.
Прочитав добру книгу – зустрівся з другом.
Розум без книги – що птах без крил.
Розум без книги – як без вікон, темінь.
Споконвіку книга виховує людину.
Схід сонця пробуджує природу, читання книги голову
просвічує.
Товаришуй тільки з розумними людьми, читай тільки хороші
книги.
У Землі супутник – Місяць, у людини – книга.
У книжці шукай не букви, а думки.
У того найбільше друзів, у кого друг – книга.
Хліб живить тіло, а книга – розум.
Хороша книга – яскравіша сонця.
Хороша книга – яскравіше зірки сяє.
Хороші книги читай – про життя дізнайся більше.
Хорошу книжку читати не в тягар, а в радість.
Хочеш пізнати світ – читай книжки.
Хто знає аз та буки, тому і книги в руки.
Хто книгу читає, в того розум прибавляє.
Хто книгу читає, той і розум має.
Що книга, то розум.

Щоб правду знати, треба книжку читати.
Якщо книжок читати не будеш, скоро грамоту забудеш.

Джерело: “Книги – віконце у світ” / укладачі: Гаряча С.А., Добровольська Л.Н. ; Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників. Черкаси, 2008. URL: <https://porokhivnytsya.com.ua/>, <http://teacher.at.ua/>

ПРИСЛІВ'Я ПРО НАВЧАННЯ

Здобудеш освіту – побачиш більше світу.
Шануй учителя, як родителя.
За одного вченого дають десять невчених.
Письменний бачить поночі більше, як неписьменний вдень.
Писать – не язиком чесать.
На те коня кують, щоб не спотикався.
Не на користь читать, коли тільки вершки хапать.
Наука не веде до бука.
Добре того навчати, хто хоче все знати.
Наука в ліс не веде, а з лісу виводить.
Вчення – світ, а невчення – тьма.
Книга вчить, як на світі жить.
Вчення в щасті украшає, а в нещасті утішає.
Мудрий ніхто не вродився, а навчився.
Не штука – наука, а штука – розум.
Не кажи – не вмію, а кажи – навчусь!
Чого навчився, того за плечима не носить.
Хто знання має, той мур зламає.
Хто грамоти вміє, той добре і жне, і сіє.
Хто пише й малює, той діток своїх годує.
Хто хоче більше знати, треба менше спати.
Потрібно учитися – завжди пригодиться.
Вчитися ніколи не пізно.

Чого Івась не навчиться, того й Іван не буде знати.
Учись змолоду – пригодиться на старість.

Джерело: Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше.
1864.

ЗАГАДКИ

Загадки про рослини (Зірка Мензатюк)

Червона, солодка, пахуча, росте низько – до землі близько.
(Суниця)

На городі тичка, на тичці капличка, а в ній більше, ніж сто.
(Мак)

Стоїть пані в сарафані, вітер війне – лист опаде.
(Мак цвіте)

Усе мороз поглушив, а мого цвіту не зайняв.
(Барвінок)

Стоять красуні на воді,
Вінки в них білі й золоті.
(Водяні лілеї)

Довгий, зелений, добрий солений,
Добрий і сирий – хто він такий?
(Огірок)

Без вікон, без дверей повна хата людей.
(Гарбуз)

Сидить баба на грядках, вся закутана в хустках.
(Капуста)

Під землею птиця гніздо звила і яєць нанесла.
(Картопля)

Сидить дівчина в коморі, а коса її надворі.
(Морква)

Сам червоний, а чуб зелений.
(Буряк)

Що цвіте без цвіту?
(Папороть)

Що то за голова, що лиш зуби і борода?
(Часник)

Ноги на полі, тіло в стодолі, а голова на столі.
(Пшениця)

Що то за твір, що ні чоловік, ні звір, а має вуса?
(Ячмінь)

Без рук, без ніг, на дерево дереться.
(Хміль)

Сімсот соколят на одній подушці сплять.
(Соняшник)

Стоять у лузі сестрички: золоті очі, білі вії.
(Ромашки)

Хто вище Бога?
(Очерет, а Бог, або ж Буг, – річка)

З води росте, в воду дивиться.
(Лепеха)

Стоїть лісочка, на тій лісочці ні сучечка,
ні болячечки, тільки на вершку квіточка.
(Ситняг)

Бочка на бочці, а зверху кобилячий хвіст.
(Очерет)

Одне каже – побіжімо, друге каже – полежімо, третє каже –
похитаймося.

(Вода, земля, очерет)

Стоїть, колихається,
Червоною головою величається,
А як торкнеш – то кусається.
(Будяк)

Зубів не має, а кусає.
(Кропива)

Що за трава, що й сліпий знає?
(Кропива)

Який корінь, який цвіт Любить кожний в світі кіт?
(Корінь валеріани)

Олена зелена, поцілуй – свербить, болить і чухати хочеться.
(Кропива)

Стоїть біла, а подує вітер – відлітає.
(Кульбаба)

Сам маленький, а шуба дерев'яна.
(Горіх)

Стоїть дід над водою з червоною бородою,
Тільки сонце пригріє – борода почервоніє.
(Калина)

Ішов чоловік з ліса, та знайшов колодочку з біса;
та знайшов два столи, два човни і мисочку з хвостом.
(Жолудь)

Сини в шапках, а батько – ні.
(Дуб і жолуді)

Ніхто його не лякає, а воно тремтить.
(Листя на осиці)

Стоять білі стовпи, а на них зелені капелюхи.
(Берези)

Лізу, лізу по білому залізу; ліз би далі, та вломиться.
(Береза)

Біла-білява перед Богом стояла:
“Боже мій милий! Моє тіло рубають, мою кров п'ють!” (Береза)

Джерело: Мензатюк З. “Зелені чари” : оповідання / художники
Людмила Остапенко, Олена Бржосніовська, Вікторія Ярош.
Чернівці : Видавничий дім “Букрек”, 2012. С. 168–171.

Леонід Глібов

Бачить – не бачить

Бачить – не бачить,
Чути – не чує,
Мовчки говорить,
Добре мудрує.
Кривду соромить,
Правди навчає,
Часом жартує,
Всіх звеселяє
Люба розмова, –
Будемо, діти,
З нею довіку
Жити-дружити.
Хто ж то така
В світі щаслива,
Мудра, правдива
І жартівлива?
Як не вгадали,
Стану в пригоді:
Річ коротенька –
Книжка та й годі.

Химерний, маленький

Химерний, маленький,
Бокастий, товстенький
Коханчик удавсь;
У тісто прибрався,
Чимсь смачним напхався,
В окропі купавсь.
На смак уродився,
Ще й маслом умився,

В макітрі скакав...
Недовго нажився,
У дірку скотився,
Круть-верть та й пропав.
Хотів був догнати –
Шкода шкандибати:
Лови не лови!
А як його звати –
Лінуюсь сказати,
Ануге лиш ви!
«То ж, діду коханий,
Вареник гречаний!»
Кричить дітвора.
Чому не вгадати!
Не бігать-шукати
Такого добра.

Котилася тарілочка

Котилася тарілочка
По крутій горі,
Забавляла любих діток
У моїм дворі.
Нам тієї тарілочки
Чому не любить –
Хорошая, золотая
І як жар горить.
Прийшла баба – сама чорна
І чорний жупан, –
Заховала тарілочку
У синій туман.
Постихали співи й жарти
У дворі моїм;
Золотої тарілочки

Стало жаль усім.
Зачинився я у хаті,
У віконці став
І про тую тарілочку
Співати почав:
“Туманочку, туманочку!
Поклонись зорі,
Покоти нам тарілочку
По нашій горі...”
Де не взявся із-за лісу
Невідомий птах,
Довгохвостий, гостроносий
На восьми ногах.
Тільки став я приглядатися
І що, і відкіль,
А він зразу розігнався
І в вікно сусіль...
Я – на піч та у куточку
Зігнувсь, притаївсь,
І щоб птах той не надібав
Ряденцем укривсь.
Навіжений птах літає,
Не найде ніде
І тонесенько виводить:
“А де дідок, де?”
Закричав горлатий півень
І прогнав мій страх,
Я зрадів – і не побачив,
Де той дівся птах.
Золотую тарілочку
Всі знають давно:
То на небі сонце ясне,
На весь світ одно.
Чорна баба – нічка темна:

Із давніх-давен
Покриває все на світі,
Як погасне день.
Заховався, шуткуючи,
Дідусь-господар,
Щоб не зразу догадались,
Що той птах – комар.

Літає пташечка по полю

Літає пташечка по полю,
Весь день турбується, не їсть...
Шануючи трудящу долю
Собі і людям на користь;
На квітках ласощі збирає,
Потрошку в жменечку кладе,
У темну хатоньку ховає,
Веселу пісеньку гуде:
“Зеленеє поле, зелене,
Збирайтеся, гості, до мене,
Ведмедика ласого обдурю
І ласощів гостенькам наварю.
Ой, хто мою пісню вгадає,
Нехай мерщій рот розкриває,
А хто не втне –
Жаль мені: в рот не дам,
Мазну тільки ложкою по зубам”.
Вдалася загадочка гожа,
Аж губи облизав дідок.
Трудяща пташка – бджілка божа,
А ласощі – медок.

Щоб дітям веселіш було
Щоб дітям веселіш було,
Пущу я загадку прехитру:
Пішов смерком я за село,
Щоб повернути млин до вітру.
Дивлюся – з поля щось біжить,
Неначе бісова отара,
Шумить, гуде і торохтить,
А курява така, як хмара!
От-от на мене налетить...
Я з переляку скоком-боком
Та у бур'ян – дух притаїть –
І виглядаю одним оком.
Щось двоє спереду гудуть,
За ними двоє ще женуться,
Біжать, ніяк не доженуть
І зо зла аж об землю б'ються...
Курить мара, все трощить, мене,
Чи то лозина, чи цеглина...
Гаразд, що втік, а то й мене
Не обійшла б лиха година.
Пробігло... зникло у ліску,
А я навікача додому
Та про okazji таку
І досі не хвалюсь нікому.
Колись це дітям передам, –
Нехай їх розум молоденький
Міркує і розкаже нам
Про той переполох дурненький.
Спитав я голуб'ят моїх:
Що ж воно бігло по дорозі?
Сміються діти – кіх-кіх-кіх:
“Дідусю, то колеса в возі!”
Тьху, недотепний дідуган!

Не знать чого перелякався,
Сховався здуру у бур'ян
І тільки сорому набрався!

Ой ви, діти – квіти наші!

“Ой ви, діти – квіти наші!

Наварю вам горщик каші.

Поїсте ви досмаку, –

Мовить баба у кутку, –

Я щедруха, я гладуха;

В мене донечка красуха;

Кучерявенький синок.

Як той сизий голубок.

Я морозу не боюся

І хто мерзне – я сміюся:

Бабу гріє не кожух,

А веселий теплий дух.

Біля мене всі товчуться –

І веселі діти в'ються,

І старесенький дідок

Тут мурлика, мов коток.

Гей до мене! Є у мене

І варене і печене:

Буде людям, буде й вам,

А ледачим дулю дам”.

Гарно, хитро баба каже,

По губах мов медом маже,

Тому заськи, тому на...

Угадайте ж, хто вона?

Хто ж та баба дзиндзюриста?

То всесвітня піч вариста,

І не тільки я, мерзляк,

Тую бабу знає всяк.

Як лиха зима приспіє,
Білим снігом поле вкриє,
До бабусі дітвора
Утікає із двора.
Як трусне мороз зимою
Шкарубкою бородою,
Бідний люд мерщій біжить
Безталаннячко погріть.
Хто ж та донечка кохана,
І хороша, і рум'яна?
То багаття золоте
Гарно жевріє-цвіте.
Хто ж синочок любий, милий,
Мов той голуб сизокрилий?
Бреше баба – не синок.
Ні, то прихвостень-димок.

Веселий, ясний був деньочок.
Веселий, ясний був деньочок.
Пішов я в поле погулять,
Щоб любим дітям на віночок
Волошок в житі назбирать.
Тихенько нива шелестіла,
Вітрець тепленький подихав,
Сіножать квітами пахтіла
І жайворонок десь співав.
Згадав і я весну, співаю...
Дивлюсь – сидить... зовсім козак:
Чуприна, вуси... не вгадаю...
Чи то мені здається так?
Я довго-довго придивлявся...
Це, може, скарб мені явивсь?
ї вже був трошечки злякався

А потім годі – роздививсь.
“Здоров! – гукаю, – де ти взявся?
Та ще в зеленому брилі?”
Козак тихенько засміявся:
“Я, – каже, – виріс із землі”.
“Хіба ж пристало козакові
Отут сидіть? – промовив я.
У темнім лузі, у діброві
Витає славонька твоя”.
“Тут, – каже, – доля посадила,
Щоб всякий зневажав мене;
Вже аж чуприна заболіла:
Хто схоче, той і ускубне”.
“Так що ж, – кажу, – що посадила!
А ти б не слухав та й утік:
Весела воля дасть і крила...
А то надувсь, як той кулик”.
“Де ж тая воля, тії крила? –
Козак промовив, сміючись, –
Козацьку волю квочка вбила
І козаки на сміх здались.
Шаблюк нема, гримить качалка;
Похід – у гості до куми;
Тепер жіночая кибалка
Страшніш турецької чалми”.
І він замовк, мов зажурився,
Над споришем похнюпив ніс;
Од вітру чуб зашевелився,
І довгий вус його повис.
Прийшлось терпіть лиху годину..
Хто ж він такий, козак чудний,
Що всякий смиче за чуприну,
А він сидить – мовчить, дурний?
Все несподівано на світі:

Ти так, а вийде онде як;
Шукав волошечок у житі
А тут тобі приплівсь козак.
Старовину прийшлось згадати –
І сміх, і горе... ох-ох-ох!
То не козак сидів чубатий,
То був кудрявчик наш – горох.

Джерело: Глібов Л. Загадки і жарти дідуса Кенира. Львів : Книжково-журнальне видавництво, 1958. С. 9–46.

Глібов Л. Цяцькований осел. Вибрані твори. Київ : Видавництво дитячої літератури “Веселка”, 1977. С. 122.

Загадки Марійки Підгірянко

Звірята рогаті,
Та ще й бородаті,
Ходять пастись в лози.
Хто? Вгадайте!... (Кози)

Летить птах
В небесах.
Бензину нап’ється,
Світами женеться –
Скоро так,
Гучно так,
А зоветься... (Літак)

Гострі кігті має –
В подушки ховає.
Лазить все на плотик,
А зоветься... (Котик)

Коли напасеться,
В коморі знайдеться
Молока коновка.
А хто дасть? (Коровка)

Сидять у коробці
У купочці хлопці.
Хто хоче світити –
Готові служити.
Не беріте, діти,
Їх на забавки,
Бо можна згоріти.
Що це? (Сірники)

Поночі літає,
Удень засинає.
Кругла голова,
Зоветься... (Сова)

Пара довгих вушок,
Сіренький кожушок.
Скорий побігайчик,
А зоветься... (Зайчик)

І мала, і кучерява,
І тихенька, і ласкава.
Песик її стереже,
Баба доїть і стриже.
Має брата баранця,
Називається... (Вівця)

Чистенькі віконця
Сміються до сонця.

Діточки довкола.
Наша люба... (Школа)

Як звинеться у клубок –
Ні голівки, ні лапок.
На нім повно колючок,
Він зоветься...(Їжачок)

Що то є за гість:
Ніжок має шість.
Аж чотири крилець має,
По квітках собі літає.
Ні бджола, ні джмелик –
Зоветься... (Метелик)

Має тіло під землею,
Кучерики – понад нею.
Любить мене кожна юшка.
Називаюся... (Петрушка)

Дві сестрички,
Дві близнючки,
Скорі на бігу.
Хто їх має,
Той сідає –
Їде по снігу. (Санчата)

Як цей білий цукор зветься,
Що із хмар взимі трясеться? (Сніг)

Ану, хто з дітей вгадає,
Що за звір ніг вісім має?
Снує з ниток тонкі сіті,
Щоби мушки в них ловити? (Павук)

Залізна дорога,
Коник паровий.
Вгадайте, діти,
Хто це є такий? (Залізниця і паровоз)

Дві рідні сестриці
По п'ять синів мають.
Всі собі у праці
Щиро помагають. (Руки і пальці)

В білій одежинці цілий рік ходила,
Навесні зелений волос розпустила,
Кучері вмивала чистою росою,
Гай розвеселяла білою красою. (Берізка)

Росте собі у лісочку,
У лісочку в холодочку.
Капелюх на собі має,
Та ніколи не знімає. (Гриб)

Біле як сніг,
Надуते, як міх,
Лопатами ходить,
По болоті бродить. (Гуска)

Стоїть в стайні,
Вівса просить
І на собі
Хлопців носить. (Кінь)

Має собі роги
І чотири ноги.
Нікуди не ходить,
Держиться підлоги. (Стіл)

Школяре, школяре, я твоя подруга.
Кращого ніколи не знайдеш ти друга.
Ти мене пильнуєш – я тебе навчаю,
Я тебе навчаю та ще й забавляю. (Книжка)

Має зуби залізні,
Гризе дерева різні.
Гризе, ріже з усіх сил,
Аж з-під неї сипле пил. (Пилка)

У гаю Петрусь гукає –
Хтось йому відповідає.
Якась мудра голова
Повторяє всі слова:
Як приємні – то приємні,
Як нечемні – то нечемні.
Що дістав, те віддає.
Ану, діти, що це є? (Луна)

Джерело: Підгірянкa М. Учись, маленький! : вірші, казки, п'єса, загадки : для дошкільного та мол. шкільного віку / упоряд. і передм. О. Нахлік. Київ : Веселка, 1994. 239 с.

Казковий епос

Багатство

Українська народна казка Подніпров'я (Наддніпрянщини)

Жив колись ледар. Одного разу прийшов він до мудреця та й каже:

– Батьку! У мене нема ні хліба, ні одягу. Мені нічого їсти і нема що одягнути. Зовсім я знесилився і не знаю, що робити. Куди мені йти, кому жалітися?

– Ти бідний? – запитав його мудрець.

– Так. Дружина та діти мої голодують, одягу в нас немає.

– Добре, – сказав мудрець. – В такому разі продай мені свою праву руку. Я дам тобі за неї багато грошей. Скільки тобі дати за неї?

– Ні, – заперечив ледар. – Рука мені самому треба. Хіба можна жити без руки? Як я буду заробляти на хліб? Ні, не продам!

– Ну, тоді продай мені своє праве око, – запропонував йому мудрець.

Ледар відмовився:

– Для чого ж я буду продавати свої очі? Щоб осліпнути? Ні, не продам!

– Ну, тоді продай мені одну ногу, – сказав мудрець.

– Ногу?! Ні-і-і! – заперечив ледар. – Якщо я продам свою ногу, тоді ж я ходити не зможу!

– Ну, а вуха? – запитав мудрець. – Продай мені свої вуха!

– Вуха мені самому треба.

– А рот? Продай мені свій рот! – попросив мудрець.

– Як же я тоді буду говорити? Я навіть їсти не зможу! Рот мені потрібний.

– Ну що ж ще? Продай ти мені свої зуби!

– Зуби? Ні-і-і!

– Ну, добре. Тоді ось що! Скільки заплатити за твій ніс?

– Що ви? Як можна? Ні, ніс я також не продам!

Мудрець подивився на ледаря та й каже:

– Так що ж ти скаржишся на своє життя, якщо у тебе все є: і руки, і ноги, і зуби, і вуха, і очі, і ніс! Іди працею! Головне в житті – здоров'я. Здорове тіло – це найбільше багатство. Іди і надалі ніколи не нарікай!

З тих пір ледар почав працювати і годувати свою сім'ю.

Джерело: Багатство / Записала Одуд Оксана Сергіївна 2009 року. Науменко Катерина Трохимівна (1931). Дніпропетровська область, П'ятихатський район, Яковлівка.

Морозова кара

Українська народна казка

Їхали раз зимою пан і мужик в ліс по дрова.

А було дуже холодно, морозно, то обидва лаялись.

– От проклятий мороз, – каже пан, кутаючись у хутро.

– От проклятий мороз, бодай ти сказився! – каже й мужик, шулячись у старій кожушині.

А шляхом гуляли собі старий Мороз і молоденький Морозенко.

– Е, – каже Мороз, – як вони мене лають! Треба ж їх провчити!

Як заходився старий Мороз біля пана, так той і коміра підіймав, і полами загортався, – ні, таки дойняв лютий Мороз. Ледве-ледве пан додому добрався.

А Морозенко подався до мужика та й собі почав його пробирать: то за комір лізе, то дірочку в кожушині знайде. А мужик приїхав у ліс, витяг сокиру та як почав рубати, то й упрів та й скинув кожуха.

– Ну, добре ж, – каже сам собі Морозенко, – я ж тобі так заморожу кожуха, що ти й не вдягнеш його – та й уліз у кожушину.

Мужик нарубав дров; треба вже йому додому їхати. До кожуха – коли кожух так обмерз (бо був же перед тим мокрий), що аж дубом стоїть, не можна вдягнути!

Годі мужик як узяв дровину, як почав гатить по кожухові та ще й приказувати.

Вискочив Морозенко та мерщій од мужика далі.

Зустрівся з батьком Морозом.

– Ну, – каже старий Мороз, – я таки добре напер пана! А ти ж як там, синку, впорався з мужиком? Чи живий він zostався?

– Живий... Лихо його не візьме! – понуро відказав Морозенко і тільки чухав плечі.

Джерело: Подарунки Святого Миколая : Спеціальний зимовий випуск “Соняшника”, № 10–12 / редактор-упорядник Леся Воронина ; малюнок Ольги Колісник та Олени Харченко. Київ, 1993. 30 с.

Бідний вовк

Українська народна казка про тварин

Ото був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду; ніде нічого не пійма. От, та й пішов він до бога просити пищі. Приходить до бога та приставився таким бідним, таким бідним, що ще гірший, ніж був. “Боже, – каже, – милостивий! Дай чого їсти, а то пропаду з голоду”. – “А чого тобі їсти?” – каже бог. – “Чого дай, то дай”. – “Отам на лугах пасеться попова кобила, вона ніяк не підбіжить, отту й з’їж!”.

От вовк мерщій од бога, трюх-трюх, – так біжить! Та до кобили: “Здорова була, кобило! Казав бог, щоб я тебе з’їв”. – “Що ж ти таке, що ти будеш мене їсти?” – “Вовк!” – каже. – “Та брешеш – собака!” – “Їй-богу, – каже, – вовк”. – “Ну, коли ж ти вовк, з чого ж ти починатимеш мене їсти?” – “А з голови!” – каже. – “Е, вовчику, – каже, – вовчику! Коли вже ти наважив мене з’їсти, то починай мене з хвоста; то поки доїси до середини, – а я все буду пастись, – та й доситішаю; тоді ти й закусиш ситеньким”. – “Чи так, то й так!” – каже вовк та зараз до хвоста... Як потягне за хвіст, як вихоне та кобила задом, як дасть копитами в пику... Вовк не зна

вже, чи на сім, чи на тім світі... А кобила як дремене! Аж курява встала. От вовк видить собі та й дума: “Чи я не дурний, чи я не скажений... Чому було не хватати за горло?!”.

От він уп'ять потяг до бога просить пищі. “Боже, – каже, – милостивий! Дай чого хоч трохи попоїсти, а то опухну з голоду”. – “Хіба, – каже, – тобі кобили трохи?”. Лає: “Хай, – каже, – з неї шкуру живцем на гамани злуплять! Не то не наївся, та трохи пики не розбила...” – “Ну, коли ж так, – каже бог, – то піди, отам над яром, такий ситий баран пасеться, то ти його й з'їж”. Пішов вовк. Баран пасеться над яром. “Здоров, баране!” – “Здоров”. – “Казав бог, щоб я тебе з'їв”. – “А що ти таке, що ти будеш мене їсти?” – Каже: “Вовк!” – “Та брешеш – собака!” – “Ні, їй-богу, – каже, – вовк!” – “А коли ж ти вовк, то як ти мене їстимеш?” – “А як їстиму?!.. З голови почну, та й увесь мій – не як!” – “Е, вовчику, каже, – вовчику! Коли вже наважив мене їсти, то стань краще от над оцим яром і рот роззяв, а я сам так туди й ускочу”. – “Ставай”, – каже. От став він якраз над кручею – така круча! – роззявив рот – так тая пасть аж зяє: от би проковтнув! А баран як розженеться, як вчистить у лоб. Він – беркиць у яр... Добре наївся!.. Тоді сів сердега та й плаче: “Чи я не дурний, чи я не скажений... Чи то видано, щоб живе м'ясо га само у рот ускочило?!”.

Дунав, дунав... От пішов знов до бога просить пищі. “Боже, – каже, – милостивий, боже милосердний! Чого дай, то дай попоїсти, а то пропаду з голоду”. Бог каже: “Такий з тебе їдець! Тобі якби само у рот ускочило... Та вже що з тобою казать: піди, там чоловік на дорозі загубив сало – то й твоє: воно нікуди не втече”. Послухав. Прийшов на місце – аж лежить сало. Він сів та й дума: “Добре, – каже, – з'їм я його, а воно ж солоне – пити захочеться... Піду спершу нап'юся, а тоді вже...”. Пішов. Поки там до річки та од річки, а чоловік оглядиться, що нема сала, повернувся – коли лежить. Узяв тоє сало. Приходить вовк – нема сала. От він сів та й плаче: “Чи я не дурний, чи я не скажений! Хто ж таки не ївши п'є?”.

Сидів, сидів... Так їсти – аж-аж-аж!., йде знову до бога просити пищі. “Боже, – каже, – милостивий, боже милосердний! Чого дай, то дай попоїсти, а то віку не доживу...” – “Та й обрид вже ти, – каже, – з тією їжею! Та що вже з тобою казати: піди, там недалечко села пасеться свиня, оту й з’їж!”. Пішов. “Здоров, свине!” – “Здоров”. – “Казав бог, щоб я тебе з’їв”. – “А що ти таке, що ти будеш мене їсти?”. Каже: “Вовк!” – “Брешеш – собака!” – “Ні, – каже, – вовк!” – “Хіба ж, – каже, – вовкові їсти нічого?” – “Нічого”, – каже. “Коли ж, – каже, – нічого, то сідай на мене, я тебе повезу на село. У нас тепер вибирають усяке начальство, може й тебе виберуть”. – “Чи так, то й так! Вези!”. Сів на свиню. Прибігла в село. Вона як закувіка – аж вовк перелякався: “Чого се ти, – каже, – кричиш?” – “Та це ж я, – каже, – скликаю громаду, щоб тебе швидше вибрали на начальство”. Коли це люди як сунуть з хат – з кочергами, з рогачами, з лопатами... Хто що запопав... У вовка аж дух сперло, так перелякався (непереливки вже йому!), – потихеньку до свині: “Скажи – чого це такого народу біжить?” – “Та це ж, – каже, – для тебе”. От народ як зсадив вовка, як почав пірчить – то вже йому й не хочеться: насилу живий вирвався!

Як дерне – та прямо до бога. “Боже, – каже, – милостивий, боже милосердний! Дай чого-небудь хоч кришечку попоїсти, а то от-от віку кінець”. Бог каже: “Піди, там он йде кравець, – нападеш та й поживишся”. Ледве потопає. Перестріва на дорозі. “Здоров, чоловіче!” – “Здоров”. – “Казав бог, щоб я тебе з’їв”. – “А ти що таке, що станеш мене їсти?”. Каже: “Вовк!” – “Брешеш – собака!” – “Ні, – каже, – їй-богу вовк”. – “Та й малий же, – каже, – з біса; ану, я тебе поміряю”. Та як укрутить у хвіст руку – давай мірять! Міряв його, міряв... Вже тому вовкові й дихать не хочеться, а він усе його міряє: “Аршин! І вздовш [і вшир]!”. Поти міряв, що аж хвіст у руці зостався... Вовк як чкурне!.. Та вже годі до бога, та побіг до вовків: “Вовчики-братики! Таке й таке лихо!”. Вони давай гнаться, давай гнаться за тим кравцем. Що тут у світі робити? Бачить – біда! Аж стоїть дерево. Він на те дерево; заліз аж на саму верховину. А

вовки так те дерево й оступили, так зубами й клацають... Вовк і каже: “Ні, – каже, – браця – нічого з цього не буде! От як зробим: я стану на землі, а ви усе на мене, усе на мене – один зверх одного; аж поки досягнем скурвого сина...”.

Стали один зверх одного – така драбина! Тоді верхній: “Ану, злізай, скурвий сину, будемо тебе їсти!” – “Аа-а! – каже, – вовчики-братики, помилуйте мене, не їжте!” – “Ні, – каже, – не можна; злізай!” – “Постойте ж, – каже, – я на сход душі хоч табаки понюхаю”. Тільки що нюхнув та – ачхи! А спідньому вчулось, що він верхнього міря та каже: аршин! Та як присяде – так усі й покотились... Оттакий ворох!.. А він тоді драла... Вони за ним; піймали і розірвали. А чоловік тоді зліз з дерева. “Спасибі, – каже, – богу, що не попущено душі християнської лютому звіру!”. Та й пішов собі безпешно додому, та й живе собі з молодницею, та їсть книші з паляницею. І я там був, мед-вино пив, – по бороді бігло, а в роті нічого не було. От вам казка, мені бубликів в’язка, мені колосок, а вам – грошей мішок.

Ведмежа лапа

Українська народна казка про тварин

Сидить лисиця і їсть рибу. Назустріч їй ведмідь: “Здоров, кума! Де ти рибки наловила?” – “Он там на річці; піди й собі налови”.

Ведмідь пішов на річку, опустив хвіст у воду і приговорює: “Ловись, рибка, маленька й велика”. А лисиця своє: “Мерзни, мерзни, ведмежий хвіст”. А ведмідь говорить: “Що ти, кумо, там говориш?” – “Я говорю: ловись, рибка, маленька й велика”.

Сидів, сидів ведмідь, став тягнути хвіст; тягне, тягне – ніяк не витягне. І говорить: “От багато риби начіплялось на хвіст”. А лисиця побігла на село, скликала мужиків та бабів: “Ідіть на річку ведмедя бити”. Баби прибігли з лопатами і вилами, з топорами і почали бить ведмедя. Били, били і лапу одбили. Ведмідь пішов у ліс, виламав велику палку і зробив собі костиль. Йде в село до баби і приговорює:

– Іду, бреду на сосновім костилі.

На дубовій палці.

Йде й приговорює:

– Усе село спить.

Уся вода спить,

А одна баба не спить,

На моїй шкурі сидить,

Моє м'ясо варить,

Мою шерсть пряде.

Підійшов ведмідь до дверей і стукає колодкою: “Отвори, бабо, оддай мою лапу!”. Баба злякалась, відкрила підпілля, погасила вогонь, відкрила двері і сіла на піч. Ведмідь увійшов і впав прямо в підпілля. Баба зачинила двері і пішла в село кликати мужиків. Мужики прийшли й почали бити ведмедя. Били, били і хвіст одбили. Ведмідь без оглядки побіг у село; а баба стала жить-поживать і добра наживать.

Колиска

Українська народна казка Гуцульщини

Мали тато й мама одну доньку. Вона колисалася. Вже дівка велика була, а колисалася. Пішла вона в село, і сподобав собі її один хлопець. І каже він: Хочу до тебе ходити, хочу з тобою женитися. А вона каже:

– Та я ся колишу. З ким ся меш женити? Тут нема що й говорити. Приходить цей парубок до її батьків і каже:

– Я у вас женюся. А мама каже:

– З колискою?

– Я женюся, – каже, – я присилаю старости і все. Приходять старости – вона в колисці. Він собі сів на поніж і її колише. Тато його посміхається, нічого не говорить. А єї мама говорить без кінця. Посваталися, молодий кладе на стіл рум. Молода би вже вийшла з колиски, а молодий каже:

– Не треба. Най сидить у колисці. Його тато каже:

– Та най би злізла, та най би випила калапушку. А молодий каже, що ні. Він понесе її.

Пішли старости т'хаті, а мама каже:

– Бійся бога, що будеш робити? Якби ти, – каже, – коло мене була. А ти мусиш іти до него.

Молодий собі робить окремо весілля, а тут вони свої доньці окремо роблять. Прийшла кухарка, свариться. Бо колись так не було, як тепер. Хата була одна, та й усе ся тлумило на кухні.

Другої днини треба йти вінчатися до церкви. Ізлізла вона з колиски, зібрали її, прийшли дружби і забрали її до вінчання. І поки вона відти прийшла, колиску ту викинули. Вона в плач. Але вони її якось умовили, і вже весілля без колиски було.

Другої днини молодий приїхає по ню. Забрати її. Мама вже все наріхтувала: верети, полотна, подушки, все її вбрання. Кожухи, байбараки, киптарі, сардаки, чоботи (такі, як тепер, лиш холяви були жовті дороги). Він приїхав і забрав її. Від'їхали вони пара кроків, він пороззирався – колиски нема. Кричить він до мами її:

– Мамо! Мамо!

Мама не чула, але люди надворі були, гості, і вони мамі сказали:

– Ідіть, бо вас щось зять кличе. Мама вийшла та й питається:

– Що є?

– Ви щось забули, – каже зять.

– Йой, що ж я забула? – питається мама і біжить до них. А він каже:

– Колиску.

– Йой, я не даю.

Завдає тато мамі колиску на плечі. Мама приносить, він кидає колиску зверху на її посаг. А молода каже:

– Добре, а на що ми цю колиску в тебе повісимо?

– Я гаки вже давно закрутив, – каже він. – Зараз приходимо й колиска на гаках.

Приїхають, напроти них виходять музики. Він найперше заносить до хати колиску. Поклав колиску на гаки, постелив для снання. Молоду запровадили там, де його тато та й мама живуть. Розібрали її, завили. Сіли за стіл, попоїли. І після цього ідуть вони на снання до другої хати. А він каже їй:

– Йди лягай собі в колиску. А вона каже:

– Але треба мене колисати.

– Я буду колисати, – каже він, та й за той поніж і колише її. Рано він устав, пішов собі пообходив усе. А це зима. Дав він і жінці щось із'їсти, що було весільного. Та вшив собі торбу, у торбу набив сіна і вносить торбу до хати. І вішає на клинок. І каже торбі так:

– Торбо, аби ти жінку колисала, аби ти затопила, бо жінці має бути тепло, і їсти би зварила жінці і би-с дала.

І пішов він собі з кіньми на роботу в ліс. А вона виспалася та й з колиски:

– Торбо, іди колиши мене.

А куди ж торба піде? А їй і до голови не приходить, що торба не піде.

Приїхає чоловік з лісу, входить до хати.

– А як ти, небого?

– Ого!

І зачинає вона на торбу скаржитися, що торба ніц не робила. А він собі взяв у лісі доброго бука та й каже до неї:

– Будемо торбу бити. Злазей-но з колиски, потримаєш її, – каже, – трошки на плечах, аби я її вибив. Би вона вже завтра робила.

Злізла вона з колиски, він торбу з клинка, кладе її на плечі. І тримає вона торбу, а він торбу буком б'є. Але так торбу бив, що жінка того не відчувала і її не боліло. Та як притиснув, а вона каже:

– Йой, не бий, бо то аж мене заболіло.

Другої днини те саме. Жінку лишив без їди, без нічого, торбі наказав і поїхав. А вона далі:

– Торбо, торбо!

А торба нікуди не йде. Приїхає чоловік ввечір, а вона йому з колиски каже:

– Неси бук! Торба ніц у руки не брала й нині.

Він знов торбу з клинка. Вона тримає торбу на собі, і торба знов бита. Він май притиснув торбу, щоб і жінка відчула. І топить він, варить, дає жінці вечерю, колише її – все. А рано дає їй щось там з'їсти, але не топить. І знов наказав торбі, щоб усе робила, та й пішов.

Жінка до полудня кричала – торба ся не кивала. Тоді вона вилазеє з колиски, бере торбу з клинка і виносить до стодоли. Тоді входить до хати, здоймає колиску, виносить надвір, сокиру в руки і колиску порубала. Пообходила на полудне маржину. Дрова з колиски внесла до хати, топить ними, варить вечерю. Та й собі сіла перед піч і пряде. Чоловік входить до хати, глип, колиски нема. Та й питає він її:

– Де колиска?

А вона йому каже:

– Ади, де. В печи горить.

– Йой, – каже, – та нащо-с порубала? Де будеш спати?

– Там, де ти!

Мама її думає, що чоловік її дочку десь на смерть убив, за те, що нічого не робить. А вони в неділю приходять обоє в гості до тата й мами. І все файно. Мама питає:

– Як ви?

– Добре, – каже. – Колиска порубана, жінка моя варить їсти, все робить. Сама собі порубала. Питайте її, як не вірите. А з торби файно посміялися.

Отак колись чоловіки жінок учили. А тепер аби й добре робила, то прийшов п'яний та й б'є.

Джерело: Казки про тварин (Українська народна творчість).
Київ : Наукова думка, 1976. 575 с.

Чому кіт і собака ворогують

Українська народна казка Подніпров'я (Наддніпрянщини)

Колись дуже давно жили собі в селянина двоє друзів – кіт Мурко і собака Сірко. Посіяв якось селянин пшеницю і ячмінь. Коли зерно допіло, його обмолотили, просіяли, зсипали у великі гарбузові глечики й поставили в комору. Але селянин боявся, щоб зерно не покрали злодії й не поїли миші.

Покликав він Мурка й Сірка і наказав їм охороняти зерно вдень та вночі. Спочатку друзі стерегли вдвох. Але ні мишей, ні злодіїв не було видно.

– Давно ми тут стоїмо, а нічого не сталося, – сказав кіт Мурко, – давай будемо сторожувати по черзі.

Сірко погодився і сказав, що піде спати першим. Тільки собака пішов спати, з'явилися злодії. Вони забрали з комори кілька глечиків. Мурко бачив це, але подумав, що не його це справа – проганяти злодіїв. Згорнувся клубочком і заснув.

Коли собака вернувся, кіт йому нічого не сказав. А як кіт пішов спати, миші залізли в комору і почали точити зерно. Сірко бачив це, але вирішив, що не його то справа – ганяти мишей. Ліг та й заснув.

Якось хазяїн зайшов у комору й злякався, бо зерна там майже не було.

– Мурко! Сірко! – сердито загукав він. – Де зерно, яке я наказав вам стерегти?

– Це Мурко винен! Миші тягали зерно, поки він спав.

– Ні, це Сірко винен – кричав кіт. – Злодії покрали зерно, а його тут не було.

Довго кричали вони, звинувачуючи один одного. Хазяїн розсердився і вигнав обох з дому.

З тих пір кіт і собака стали найлютішими ворогами. Хоч би де вони не зустрілись, завжди гризуться.

Сніг і заєць

Українська народна казка про тварин

Каже сніг зайцеві: “Чогось мені голова заболіла”. – “Мабуть, ти танеш, тим тобі й голова заболіла, – сказав заєць. Сів на пеньок і гірко заплакав. – Шкода, шкода мені тебе, сніженьку. Я все по снігу бігав, круглі дірки робив. Від лисиці, від вовка, від мисливця в сніг заривався, ховався. Як я тепер без тебе житиму? Піду до господаря лісу, проситиму, хай він тебе, сніженьку, збереже для мене”.

Та й став заєць плакати, господаря лісу просити. А сонце вже високо ходить, добре припікає; сніг тане, з гір потоками біжить. Почув зайця господар лісу. Прохання його вислухав та й каже: “З сонцем змагатись не берусь, снігу зберегти не можу. Зате кожушок твій білий зміню на сіренький, буде тобі влітку легко ховатись між сухого листу, кущів та трави, ніхто тебе не вглядить”. Зрадив заєць. Та з того часу щоразу й міняє зимовий кожушок на літній.

Лисиця та їжак

Поверталася стара лисиця з невдалого полювання. У животі бурчить від голоду. Іде, солодкими оченятами позирає. Назустріч їжак.

– Здоров був, їжаче!

– Здоровенькі й ви будьте, – відповів їжак і згорнувся клубочком.

– Як здоров'ячко?

– Спасибі.

– А давно ми не бачилися, голубчику. Давай на radoщах поцілуємось.

Згорнувся їжак іще тугіше, засопів.

– Не можу, – відповідає. – Я ще не вмивався.

– А знаєш, – каже лисиця, – я тепер уже не їм м'яса, самі овочі. Сьогодні цілий ранок з кроликами на капусті паслася. Та й наїлася ж!..

– Та що ви кажете?! А я оце саме хотів вам сказати, що біля старої вільхи виводок тетеревенят пасеться.

– Де це? – так і підскочила лисиця.

– За струмочком праворуч. Та куди ж ви?

– Побіжу, ніколи...

І лисиці як не було. Розгорнувся їжак:

– Піді-но, побігай! Нас, голубонько, не обдуриш...

Та й потупав далі.

Джерело: Казки про тварин (Українська народна творчість).
Київ : Видавництво “Наукова думка”, 1976.

Солом’яний бичок

Жив собі дід та баба. Дід служив на майдані майданником, а баба сиділа дома, мички пряла. І такі вони бідні – нічого не мають: що зароблять, то проїдять, та й нема. От баба й напалась на діда: зроби та й зроби їй солом’яного бичка і осмоли його смолою.

– Що ти говориш? Навіщо тобі той бичок здався?

– Зроби, я вже знаю навіщо.

Дід – нічого робити – взяв зробив солом’яного бичка й осмолив його смолою.

Переночували. От на ранок баба набрала мичок і погнала солом’яного бичка пасти; сама сіла, пряде кужіль і приказує:

– Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду!
Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду!

Доти пряла, поки й задрімала. Коли це з темного лісу, з великого бору біжить ведмідь з обдертим боком. Наскочив на бичка:

– Хто ти такий? – питає. – Скажи мені! А бичок йому:

– Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений.

Ведмідь каже:

– Коли ти солом’яний, смолою засмолений, то дай мені смоли обідраний бік залатати!

Бичок нічого, мовчить; ведмідь тоді його хап за бік, давай смолу віддирати. Віддирав, віддирав та й зав'яз зубами, ніяк і не вирве. Сіпав, сіпав – зтяг того бичка хто знає куди!

От баба прокидається – аж бичка нема. “Ох, мені лихо велике! Де це мій бичок дівся? Мабуть, він уже додому пішов”. Та мерщій днище та гребінь на плечі та додому. Коли дивиться – ведмідь у бору бичка тягає; вона до діда:

– Діду, діду! Бичок наш ведмедя піймав, іди його забери!

Дід вискочив, віддер ведмедя, взяв і кинув його в погріб.

От на другий день, ще ні світ ні зоря, баба вже взяла кужіль і погнала на толоку бичка пасти. Сама сіла, пряде кужіль і приказує:

– Пасись, пасись, бичку, на травиці, поки я мички попряду!

Доти пряла, поки й задрімала. Коли це з темного лісу, з великого бору вибігає сірий вовк та до бичка:

– Хто ти такий?

– Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений!

– Коли ти смолою засмолений, – каже вовк, – то дай і мені смоли засмолити бік, а то собаки обідрали!

– Бери!

Вовк зараз до боку, хотів смоли віддерти. Дер, дер та зубами й зав'яз, що ніяк уже й не віддере: що хоче назад, то ніяк. Вовтузиться з тим бичком! Прокидається баба – аж бичка й не видно. Вона й подумала: “Мабуть, мій бичок додому побрів”, – та й пішла; коли дивиться – у лісі вовк бичка тягає. Вона побігла, дідові сказала. Дід і вовчика у погріб вкинув. Погнала баба і на третій день бичка пасти: сіла та й заснула. Аж біжить лисичка.

– Хто ти такий? – питає бичка.

– Я бичок-третячок, з соломи зроблений, смолою засмолений.

– Дай мені смоли, голубчику, прикласти до боку: капосні хорти трохи шкури не зняли!

– Бери!

Зав'язла й лисиця зубами в смолі, ніяк не вирветься. Баба й цього разу дідові сказала, дід вкинув у погріб і лисичку. А далі й

зайчика-побігачика отак упіймали. От як назбиралось їх четверо, дід сів над лядою в льох та й давай гострити ножа. Ведмідь почув та й питає його:

– Діду, навіщо ти ножа гостриш?– Щоб з тебе шкуру зняти та пошити з тієї шкури і собі, й бабі кожухи.

– Ох, не ріж мене, дідусю, пусти краще на волю: я тобі багато меду принесу.

– Ну гляди! Тільки принеси...

Взяв та й випустив ведмедика. Далі сів над лядою, знов ножа гострить. Вовк його й питає:

– Діду! Навіщо ти ножа гостриш?

– Щоб з тебе шкуру зняти та на зиму теплу шапку пошити.

– Ой, не ріж мене, дідусю, я тобі за те цілу отару овечок прижену.

– Гляди ж, прижени!

І вовка дід випустив. Сидить далі та ще ножа гострить. Виткнула мордочку лисичка та й питає:

– Скажи мені, будь ласкавий, дідусю, навіщо ти ножа гостриш?

– У лисички, – каже дід, – гарна шкура на опушку й на комірець, хочу зняти.

– Ой, не знімай з мене, дідусю, шкури, я тобі й гусей, і курей принесу!

– Ну гляди! Принеси!

І лисичку дід пустив. Зостався один зайчик; дід і на того ножа гострить. Зайчик його питає: “ Нащо? ” А він і каже:

– У зайчика шкурка м’якенька, тепленька – будуть мені на зиму рукавички й капелюх.

– Ох, не ріж мене, дідусю, я тобі стрічок, сережок, намиста доброго нанесу, тільки пусти на волю! Пустив дід і його.

От переночували ніч, коли на ранок, ще ні світ ні зоря, аж-дер-дер! – щось до діда в двері. Баба прокинулася:

– Діду, діду! Щось до нас у двері шкряботить, піди подивись!

Дід вийшов, коли то ведмідь цілий вулик меду приніс. Дід узяв мед, та тільки ліг, аж у двері знову дер-дер! – повен двір овець вовк понагонив. А незабаром лисичка принесла курей, гусей – усякої птиці; зайчик понаносив стрічок, сережок, намиста доброго... І дід радий, і баба рада. Взяли вони попродали овечки та накупили волів, та став дід тими волами ходити чумакувати. А бичок, як не стало вже треба, доти стояв на сонці, поки й розтанув.

Джерело: Солом'яний бичок. 2-ге вид. Київ : Веселка, 2020.

Народна документальна (історична) проза

Легенди і перекази

Сварог

Сього чоловіка вважали за дивака.

Його навіть боялися.

Неодружений. Живе одинаком. Оселя його – геть за городищем, на узліссі. Обгородився високим частоколом, за яким копошиться: то каміння навіщось теше, то щось мурує.

“Що ти там робиш, чоловіче добрий?” – питали його.

“Жорна і піч”.

“А що воно таке?”.

“О, се таке, що зробить вас усіх дужчими і мудрішими. Житимете ситніше, довше, краще. Боги, спасибі їм, дали нам жито і пшеницю, а ми жуємо теє зерно, як тварини. Негоже се для людини. Вона має теє зерно змолоти, зробити тісто з борошна і спекти в печі хліб...”.

Люди сього не розуміли, проте запитували:

“А коли ти зробиш теє диво?”.

“Завтра все буде готове, тоді покличу вас, нагодую хлібом”.

Однак уночі зненацька зайнялися полум'ям і хата дивака, і весь його двір та прибудови... Сам господар ледь порятувався. Хтось бачив, як опівночі Змій прилітав і обдав полум'ям господарство дивака. А він мав уперту вдачу: найнявся до багатого, хутко розжився, збудував собі нову хату, теж на відшибі, і знову обніс двір частоколом, за яким щось тесав і мурував з дня в день.

“Що ти робиш?” – питали.

“Піч!”.

Люди з жахом дивилися на нього. Адже...

“Нічого, я таки зроблю, і змелю борошенце на зграбних жорнах, і спечу хлібину – за три дні все буде готове”.

А за два дні знову лютим полум'ям зайнялося все його господарство. І знову чутки ходили про Змія.

А дивак... знову пішов у найми і заробив на нову хату і широкий двір. І знову його питали: “Що робиш?”. А він відказував: “ПЧ!”. І люди пошвидше втікали геть.

Коли він народився, волхви ніяк не могли дати йому ім'я. “Се буде великий чоловік, який принесе щастя людям, – казали вони.

– Ми не знаємо, як наректи його. Лише віщий Ант може сказати”.

Послали за найстарішим і наймудрішим волхвом Антою.

Він прийшов за три дні, подивився на хлопчика і тихо сказав: “Ім'я його – СВАРОГ. Він з богами розмовлятиме як з рівними. Він сам богом стане. Та тільки нікому не кажіть про се, аби Мара не почула. І про око людське називайте його Гостем. Прийде час – і світ назве його Сварогом”.

Пішов Ант. А Сварог – Гость швидко ріс. Коли батьки мали його женити – прилетіла до нього у сні Біла Птаха і сказала: “Любий Госте! Не женись! В тебе з часом буде наречена – найчарівніша в світі. Се я, Жива, тобі обіцяю. А зараз іди в найми, зароби собі на хату і господарство, витіши з каменю жорна, збудуй піч та спечи першу хлібину. В тебе божественна душа, вона підкаже, як усе зробити. Мені жалко, що люди й досі зерно жують, як тварини”.

І ось утретє Гость будує собі хату, і витісує нові жорна, і мурує піч.

Втретє Чорнобог велить Змієві – Дракону: “Знову Гость хоче хлібину людям спекти. А хліб дасть їм міць і довголіття. Такий вогонь нашли на Гостя, аби він ніколи з нього не вийшов”.

Справді, коли опівночі Гость прокинувся від задухи, то збагнув: тікати нікуди! Довкруг гоготіло полум'я, ось-ось мала звалитися стеля. Вмираючи від жарині й чаду, Гость простогнав: “Живо, Живо, невже мені не судилося довести справу до кінця?”.

І тоді над пожарищем з'явилася Жива в золотому вбранні. Вона вихопила з полум'я вже мертвого Гостя, полинула з ним у Вирій, там бризнула на нього Живою Водою, і чоловік ожив.

Богиня дала йому з'їсти молодильне яблуко, і став Гость безсмертним.

І сказала Жива: “ТАМ ти був ГОСТЕМ, ТУТ навіки ти – СВАРОГ. Тричі ти горів у полум'ї і заслужив бути богом. Але навіть богові важко спекти першу хлібину. Тож я даю тобі в жони свою рідну сестру – БЕРЕГИНЮ. Сим я виконую свою давню обіцянку. Берегиня народить тобі двох синів-близнюків СВАРОЖИЧІВ, які й охоронятимуть тебе від Чорнобога”.

Дивувалися Люди, коли за 18 років біля їхнього городища знову з'явився Гость. Тепер – з дружиною та синами. Він збудував хату, обгородився, витесав нові ручні жорна й вимурував піч. А коли вночі налетів Змій – Дракон, його зустріли недремні Сварожичі, яким сам Перун подарував по вогненній стрілі. Полетіли вони до Дракона й крила йому спалили, заgrimів у підземелля посланець Чорнобога.

А Сварог таки спік Першу Хлібину – запашну й золоту як Сонце – і виніс її людям, і дав кожному по скибці, і вкусили люди теє диво, і силу відчули в собі неймовірну, і збагнули, що приніс Гость – Сварог їм велике щастя, і міць, і здоров'я, і довголіття. І врочисто стали на коліна перед ним – новим богом своїм – СВАРОГОМ.

Джерело: Плачинда С.П. Словник давньоукраїнської міфології. Київ : Український письменник, 1993. 63 с.

Гнів Перуна (міф – за Сергієм Плачиндою)

В одному городищі на березі річки Тетерів жив молодий, але вдатний Мисливець – правнук Слави й Гука, нащадок могутніх гукрів, найкращий стрілець із лука в усій окрузі.

Під час довгої лютої зими, коли звірі ховалися в лісових хащах, а людей діймав голод, Мисливець ішов на полювання і приносив до свого селища забитого лося чи дикого кабана.

За таке вміння й сміливі вчинки мудрі старійшини-волхви дозволяли Мисливцеві полювати в Перуновій пущі. О, се була велика честь для стрільця. Адже в лісі, що належав Перуну – грізному богові блискавки і грому, не дозволялося полювати будь-кому. А жінкам заборонялося навіть ступати в цю пущу.

Се тому, що похмурий Громовержець жив одинаком, вперто не одружувався після свого невдалого сватання.

Мисливець не зловживав почесним правом полювати в Перуновій пущі. Славний лицар гострої стріли заходив у володіння Громовержця лише тоді, коли голод насувався на рідне городище.

Так сталося і тієї весни. Затягнулася зима, у людей закінчилися їстівні запаси, і треба було чимось підтримати їх.

– Піду в Перунову пущу і вполюю найбільшого вепра, – сказав Мисливець своїй дружині.

– І я з тобою! – вигукнула вона.

– Стривай, – сказав їй Мисливець. – Ти забула, що в Перунів ліс жінкам заходити заборонено. Наш Громовержець не любить жінок. І ти знаєш чому...

Щиро засмутилася дружина. Адже була вірним другом Мисливцеві. Дужа, смілива, спритна – вона завжди ходила з ним на полювання.

Бо так само вправно стріляла з лука і вміло володіла мисливським мечем.

Жінка була обачнішою, ніж він, і не раз рятувала Мисливця, коли він, людина одчайдушної хоробрості, потрапляв у небезпеку.

Ось і зараз дружина сполошилася, коли почула, що її чоловік хоче вполювати найбільшого вепра. Тож стала готуватися й собі на полювання.

Але Мисливець не взяв її із собою: не можна було порушувати закону, гнівити самого Перуна.

Однак дружина дуже переживала за чоловіка, аби він не загинув у двобої з лютим звіром, і вирішила потай піти за ним.

Іде Мисливець лісами, а озброєна жінка позаду скрадається, перебігає нечутно від одного дерева до другого. Так вони зайшли в глибінь Перунової пущі.

Тут почулося грізне рикотіння, від якого аж листя з дерев посипалося. То сунув великий ікластий вепр.

Мисливець хутко вибрав місце під велетенським крилатим дубом. Дружина заховалася за стовбуром цього дуба й визирала з-за нього. Боялася, аби чоловік її не помітив.

Та вся увага Мисливця – на вепрові.

Аж ось страшний звір вийшов на галявину. Великий, як гора. “Вистачить усьому нашому селищу пожитися”, – подумав Мисливець.

Він – аби роздратувати кабанюру – пустив стрілу йому просто в лоб. Ударила гостра стріла в голову вепрові й відскочила, мов від скелі.

Розлютувався звір, уздрівши людину. Наставляючи великі гострі ікла, оскаженіло кинувся на Мисливця.

А стрілець стояв незворушно, затиснувши в обох руках короткого мисливського меча.

Шалено мчить кабан, аж земля двигтить під ним. Насторожі Мисливець. Усе ближче й ближче вепр. Ось уже лишилося три кроки, два...

В останню мить Мисливець спритно відскочив убік, а вепр з розгону всадив ікла в стовбур дуба. І хоробрий Мисливець миттєвим і дужим ударом меча відсік звірові голову.

Та в цю ж мить почувся відчайдушний жіночий зойк. То дружині здалося, що вепр простромив іклами Мисливця.

Вона вискочила з-за дуба, кинулася до чоловіка і припала до його грудей. Він був живий, лише кров від вепра бризнула йому на груди.

– Що ти наробила?! – у страхіві закричав Мисливець.

Та було вже пізно. Бо Перун усе бачив з небес і вельми розгнівався. Хотів він убити обох, та передумав: шанував таки спритного Мисливця. Тож прогрімів:

– Гаразд. Коли вже так ви любите одне одного, то бути вам довіку в парі!

Змахнув Перун чарівною стрілою, і вмить перетворилися Мисливець та його прекрасна дружина на гострокрилих, стрілохвостих птахів, що злетіли в небо, несучи на біленьких груденятах краплини крові від убитого вепра.

Так з'явилися на світі ластівки.

Відтоді вони ліплять свої гнізда на людських оселях і щось завжди щебечуть людям, ніби хочуть сказати: “Ми ж ваші родичі... Не забувайте цього! Ми колись теж людьми були...”.

Джерело: Савченко О.Я. Літературне читання. 4 клас : підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / малюнки Марини Крюченко. Київ : Освіта, 2015. С. 32–34.

Прийом у запорожців (український народний переказ)

Запорожці як підмовлять було до себе на Січ якого хлопця з Гетьманщини, то перше пробують, чи годиться бути запорожцем. Ото звелять йому варити кашу:

– Гляди ж, вари так, щоб і не сира була, щоб і не перекипіла, а ми підемо косити. То ти, як уже буде готова, вийди на такий-то курган да й клич нас, а ми почуємо да й прийдемо.

От поберуть коси та й підуть нібито косити, а де там їм хочеться косити! Заберуться в комиш та й лежать. То оце хлопець, зваривши кашу, вийде на могилу й зачне гукати. А вони й чують, але не озиваються. То він гукав, гукав да й давай плакати:

– От занесла мене нечиста сила між сії запорожці! Лучче б було дома сидіти при батькові да при матері. А то ще перекипить каша, то прийдуть да битимуть, вражі сини! Ой бідна ж моя головонька! Чого мене понесло між сії запорожці!

То вони, лежачи в траві, вислухають усе та й кажуть:

– Ні, се не наш!

А далі вернуться до куреня, дадуть тому хлопцеві коня й грошей на дорогу да й скажуть:

– Їдь собі к нечистому! Нам таких не треба!

А як же которий удасться розторопний і догадливий, то, вийшовши на могилу, кликне разів зо два:

– Гей, панове-молодці! Ідіть кашу їсти!

Да як не озиваються, то він:

– Чорт же вас бери, коли мовчите! Буду я й сам їсти. – Да ще перед відходом ударить на могилі гопака: “Ой тут мені погуляти на просторі! ”. Да зотягнувши на весь степ козацьку пісню, і піде собі до куреня, і давай уплітати тую кашу.

То запорожці, лежачи в траві, і кажуть:

– Оце наш!

Да побравши коси, ідуть до куреня.

А він:

– Де вас у біса носило, панове? Гукав, гукав, аж горло розболілось; да щоб каша не перекипала, то я почав сам їсти.

То запорожці споглянуть один на одного да й скажуть йому:

– Ну, чуро, уставай! Годі тобі быть хлопцем. Тепер ти рівний козак.

І приймають у товариство.

Як Сірко переміг татар (народний переказ)

Давно-давно це було, ще за запорожців та за кошового Сірка. Пройшло років чимало, як жив Сірко і як його не стало, а слава про нього і не пройшла, і не пропала. Він був для ворогів страшний і сердитий, а, напроти, для християн був дуже добрий і милостивий.

Одного разу запорожці пішли з Сірком у похід, а татари прочули про те та одразу й побігли на Січ і почали там хазяйнувати: усіх православних християн² забрали та й повели у полон. А вони, бідні, не хочуть іти та плачуть і ридають так, що аж

земля стогне. А татари на плач не вдаряють та нагайками їх підганяють.

Як ось прочув про те кошовий Сірко. Зараз зібрав своїх козаків – та в погоню за татарами: визволяти православних людей. Та летить, як птиця. Добіг близько до татар; бачить, що їх дуже багато, а козаків дуже мало – і давай хитрити. Спинив свого коня і крикнув на козаків:

– А стійте, братця! Подождіть, не ворушіться!

Тоді зіскочив з коня, дав його другому козакові, а сам кувирдь – та й зробився хортом і побіг до татар.

Татари бачать: хорт, красивий такий! Сподобався він їм. Узяли вони його, нагодували. Звик ото той хорт.

Як стали ті татари відпочивати, то той хорт поробив їм так, що вони всі послули. Тоді він назад до козаків та знову кувирдь – і зробився чоловіком! Кинувся тоді з козаками до татар, усіх їх вирубав, а християн вернув назад.

Християни дуже дякували Сіркові і пішли собі щасливо додому. А Сірко з своїми козаками став гуляти по-старому.

Джерело: Українські народні казки, легенди, анекдоти / художник В.І. Баріба ; упорядкування, передмова та примітки В. Юзвенко. Київ : Молодь, 1989. С. 7–8.

Авраменко О.М. Українська література : підручник для 5 кл. загальноосвітн. навч. закл. Київ : Грамота, 2013. С. 23–24.

Звідки взялися писанки

Легенда

Звідки взялися писанки, легенда Великі муки й терпіння переніс наш Спаситель, найбільший Учитель людства Ісус Христос. Його обмовили підступні люди перед римським намісником Пилатом, сказавши що Ісус хоче стати королем Юдеї. І Пилат не міг опиратися судові та віддав їм Ісуса на муки, хоч сам не вірив у цю брехню. Вони мучили Ісуса і допитували,

насміялися над ним, а потім домоглися у Пилата дозволу прибити Ісуса на хрест, і сталося так, як сам Ісус пророкував: Його замучать і Він пожертвує собою за весь людський рід.

Але сповнилися й інші слова Ісуса і давніх старозавітних пророків. Ісус третього дня воскрес із мертвих. Хоча Його тіло сховали в глибокій кам'яній могилі й закрили важкою камінною плитою, приставили озброєну сторожу, пророцтво сповнилося. Вдосвіта третього дня відхилився важкий камінь, з могили вдарила велика ясність, яка осліпила й перелякала воїнів. Вони попадали ниць, а над гробом постав у всій своїй величі воскреслий Христос, живий і усміхнений, осяяний світлом великим, з кривавими слідами ран на руках та ногах.

За хвилину Ісус зник, а гробівець зостався порожній. Перелякані воїни побігли в місто, повідомили своєму сотникові, що сталося, та просили, щоб їх не карав, бо вони не винні. Хто ж може міряться з незнаною вищою силою, що творить чудо?

Римський сотник саме снідав. Перед ним лежало шість варених яєчок. Почувши цю звістку, він з люті втратив апетит. Бо ж він відповідав за тіло похованого Ісуса. Що йому скаже Пилат? Тож сотник дуже розлютився на воїнів.

– Ви гультаї! Що за байки тут розповідаєте? Не встерegli могили і, напевно, п'яні заснули, а злодії вкрали тіло замученого. Тепер же виправдовуєтеся чудом, щоб уникнути смерті? Кажете, що воскрес! Я вам голови повідрубую за цю брехню! Де ж може чоловік воскреснути з мертвих? Як з мертвого може щось стати живим; з червоного біле, а з білого червоне? Готуйтеся до смерті. Зараз покличу ката!

Воїни затремтіли з жаху і, попадавши ниць, присягали, що кажуть правду, благали, щоб сотник дарував їм життя. Раптом один із них глянув мимохідь на стіл і на тарілку, на якій було шестеро яєць, зірвався на ноги та вигукнув:

– Ось, сотнику, поглянь! Чи не зробилося з білого червоне? Чи не може бути чудо у світі? Коли ти пам'ятаєш, що ти сказав, то тепер подаруєш нам життя!

Сотник глянув на тарілку й остовпів з дива. Всі шестеро яєць, що хвилину тому були білі, як сніг, тепер стали червоні, мов кров. Хвилинку не знав, що з ним діється, велика переміна сталася в його серці. Нарешті він встав і промовив:

– Радуйтеся, бо ви врятовані! Вірю вам тепер, що Той замучений воскрес, вірю, що він був Бог! Ідіть у мирі, а на спогад при свій порятунок візьміть собі по червоному яйцеві. Вони вас врятували.

Кажуть, що потім врятовані воїни розповідали всім про чудо, яке сталося над могилою Ісуса і в хаті сотника, а на доказ того показували червоні писанки. І відтоді всі віруючі християни кожного Великодня малюють писанки й дарують один одному на пам'ять про те, як ті писанки врятували воїнів від смерті. Так Ісус Христос своїми муками врятував увесь людський рід від пекельного знищення.

Джерело: Барна М.М., Волощенко О.В., Козак О.П. Літературне читання. Українська мова : підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Астон, 2015. С. 330–331.

Вогонь і вода **Легенда Поділля**

Колись сперечався вогонь з водою, хто сильніший? То що підніме вогонь полум'я, то вода і залле. Де покажеться вогонь, то вода і лине на нього. Вогонь бачить, що не подужає, та й утік в камінь, там уже йому нічого вода не зробить.

Нема в світі мудрішого й хитрішого, як вогонь. Він все чисто переборє. Потоне чоловік, то хоч тіло витягнеш, а вже як згорить, то хіба попільець згребеш в купку, та й то вітер дмухне, та й розлетиться.

Про козака Бурдюга (легенда Полтавщини)

Свою сорок восьму весну зустрічав козак Бурдюг відтоді, як, прилетівши сюди, на кручу, степовим орлом, молодим і дужим, але з пошкодженими крилами, осів на південній околиці мальовничої Котельви. Звідси, ніби з пташиного польоту, видно і Ворсклу – красуню і поселення рідне, і ліси кучеряві, і Городище – колиску предків своїх непокірних. Тут він гострив лезо шаблі козацької, чистив і поглиблював криницю з водою живою, доглядав вежу свою сторожову та стежив пильно-пильно за Диким полем, що безмежно розкинулось на південь аж до татар, ворогів заклятих. А в нескорених очах його бурхав спопеляючий вогонь помсти кровної за рідних своїх, за мрію свою.

Снилися – марилися Бурдюгові далекі-далекі дні неповторні, а в кожен сон білою чайкою прилітала вона, Оксанка, найкрасивіша котелевська дівчина, яку татари погнали у неволю. Ще зовсім юним і безвусим, в чорний день нападу розбійників-татар на поселення рідне, попав і він у рабство.

Сім разів галерами Чорне море перепливав, по пояс голим, підставляючи вітрам і холоду пописану татарськими батогами спину з одним бажанням в душі: хоч на мить дати спокій змученим рукам. Спасибі козакам запорізьким, визволили його. З своїми побратимами ходив не раз до Криму громити ненависні улуси, часом провідував і ханську столицю Бахчисарай, не лишав у спокої й турецького султана. На козацьких човнах-чайках та “сипошах” долали бурі й шторми, діставалися до берегів Туреччини, визволяючи з полону невольниць і побратимів. Та дівчини своєї не стрічав, і кров чорними гудками згорталася в серці.

Придивився до відважного парубка сам кошовий і взяв його під свою праву руку. Та не повезло Бурдюгові, в бою з татарами був тяжко поранений. Тому і повернувся у край свій рідний. Сторожовий пост прийняв.

Непомітно минули роки. Посивіла колись буйна чорна чуприна Бурдюгова. Сили покинули могутнє козацьке тіло. Відчув Бурдюг,

що прийшла його остання година. Напруживши волю, піднявся козак на ноги, обіперся на креміневу рушницю і заспівав свою улюблену пісню.

Недарма запорожців усі вважали характерними. Хоч і тихо співав Бурдюг, та летіла пісня в усі кінці України, торкалась вух полонянок, яких колись визволив з неволі, будила їх, кликала попрощатися з козаком, провести його в останню путь.

Мов мрії-сни прилинули полонянки до вежі сторожової та живим Бурдюга вже не застали. Зупинились вони біля вежі, біля, криниці та й поробились струнками соснами. Тішать сосни очі людей вічним яснозеленим цвітом своїм, бо діла і помисли козака були чистими, а пам'ять про нього – вічна!

Джерело: Українські народні казки: Казки Гуцульщини. Кн. 1 / Запис, упоряд. і літ. опрац. М. Зінчук. Львів : Світ, 2003. 384 с.

Дитячий фольклор

Колискові

Ой ходить сон коло віко

Ой ходить сон коло вікон,

А дрімота коло плота.

Питається сон дрімоти:

– Де ми будем ночувати?

– Де хатинка тепленькая,

Де дитинка маленькая,

Там ми будем ночувати,

Мале дитя присипляти.

Щоб вирросло, не змарніло,

Щоб тяженько не хворіло,

Сили й розуму набралось,

Своїх батьків потішало.

Ходить дрібота коло плота

Ходить дрімота коло плота,

А сон коло вікон.

Питається сон дрімоти:

– А де будем ночувати?

– Де хатина тепленька,

Де дитина маленька.

Ти ляжеш у ніжках,

А я ляжу в головах.

Ти будеш дрімати,

А я буду присипляти.

Щоб спало – не плакало,

Щоб росло – не боліло

На головоньку, на все тіло.

Ой ходив сон по улиці

Ой ходив сон по улиці
В тоненькій білій кошулиці
Та здибав дрімоту
Коло бідного плоту.
Питається сон дрімоти:
– Де будемо ночувати?
– Де хатинка тепленькая,
Де дитинка маленькая,
Там будемо ночувати,
Дитиноньку присипляти..

Ой ходить сон по улонці

Ой ходить сон по улонці
В білесенькій кошулонці.
Слоняється, тиняється,
Господоньки питається:
– А де хатка теплесенька
І дитина малесенька?
Туди піду ночувати
І дитину колихати.
– А у нас хата тепленькая
І дитина маленькая.
Ходи до нас ночувати
І дитину колихати.
Ходи, сонку, в колисочку,
Приспи нашу дитиночку!

Ой ходить сон по долині

Ой ходить сон по долині (2)
У червоній кожушині. (2)
Кличе мати до дитини: (2)

– Іди, сонку, в колисоньку, (2)
Приспи мою дитиноньку. (2)

Ходить сон по долині

Ходить СОНКО по долині,
Кличе мати до дитини:
– Ходи, сонко, в колисоньку,
Приспи мою дитиноньку.
Бо ти чужих присипляєш,
А ти мою розбуджаєш.
Ходить сонко й по долині,
Кличе мати й до дитини.

Та ходить сон по хаті

Та ходить сон по хаті,
Питається дитяти:
– Чи се тая дитина,
Що з білими плечима,
Із карими очима,
На пухових подушках,
На шовкових пелюшках?

Ходить котик по ролі

Ходить котик по ролі,
Носить сонок в рукаві,
Носить, носить та й продає,
А нашому Шурочці так дав.
Чужим діткам по жменечці,
А нашому Шурочці по мірочці.

Колисочка хить-хить

Колисочка хить-хить,
А Панасик спить, спить.
Колисочка хитнулася,
Панасику тикнулося.
Ворітечка скрип-скрип,
А Панасик спить, спить.
Ворітечка вклякнулися,
Панасики проснулися.

Баю, баю, ба.

Баю, баю, баю!
Дровець нарубаю
І в печі натоплю:
Буде тепло в хаті,
Буде дитя спати.

Ой у ліску на горішку

Ой у ліску на горішку
Там хатинка новенька.
Там хатинка новенькая,
Там дитинка маленькая.
Ми дитинку будем колисати
І самі будем спати.

Ой ну, котик, котино

Ой ну, котик, котино,
Засни, мала дитино,
Засни, засни, задрімай
Та нічого не думай.
А-а-а, а-а-а, а-а!

Ой баю мій, баю

Ой баю мій, баю,
“Котка” заспіваю,
Щоб дитятко спало,
Горенька не знало.

А-а, а-а, а

Щоб дитятко спало,
Щасливим зростало.

А-а, а-а, а!

Щоб дитятко спало,
Здоровим зростало.

А-а, а-а, а!

Ой баю мій, баю,
“Котка” заспіваю,

Баю, баю, дитино

Баю, баю, дитино,
Пора засипати.
Завтра рано прокинешся,
Біленько умиєшся.
Люлі, люлечику,
Звари, мамо, кулешику
В маленькому горщаті
Маленькому дитяті.

Люлю, люлю, спи, синулю

Люлю, люлю, спи, синулю,
Спи, маленький, міцно,
Лягай спати вчасно,
Будеш жити щасно.

Ой люлі, люлечки

Ой люлі, люлечки,
Засніть, малі діточки,
Мої малі, малесенькі,
Дітки мої дрібнесенькі.
Ой ну, дітки дрібнесенькі,
Ви ж мені всі ріднесенькі.

А-а-а, а-а-а, коточок

А-а-а, а-а-а, коточок,
Спи, мій синочок.
Спи сном-дрімотою,
Добром-охотою,
А-а-а.

Баєчки, баєчки,

Баєчки, баєчки,
Байте “кота ”,
Мамочки, мамочки,
Колишіть дитя.
Мамочки, нянечки
У лісок пішли
Та дитині сон принесли.

Ой ну, люлі, коте-котинку!

Ой ну, люлі, коте-котинку!
Та виорем нивку,
Та посієм материнку,
Материнку будем рвать,
Малу дитинку колихать,
Мала дитинка буде спать.

Заколихавши та свою дитинку,
Побіжу я на часинку.
На часинку, на час, на часочок
Пішла в вишневий садочок,
Чую своєї дитини голосочок.

А-а, люлю

А-а, люлю,
Треба ложки, треба й миски,
Треба няньки до колиски,
А-а...
Няньці треба їсти дати,
Щоб уміла колисати,
А-а, а-а, а-а, а!

А-а-а-а, люлі,

А-а-а-а, люлі,
Чужим дітям дулі,
А нашому калачі,
Щоб спало вдень і вночі.
Щоб голівка не боліла,
А щоб тіло не хиріло.

Баю, баю, люлі

Баю, баю, люлі,
А котику дулі,
А Панасу калачі,
Щоб спав удень і вночі.
А вночі – на печі,
А вранці – на лавці.
Вранці – на лавці,

А вдень – у колисці,
А ввечері – у сінях
На пухових подушках.
Мати буде сповивати,
Панасика годувати.

Е-е-е, люлі

Е-е-е, люлі,
Дам котові дулі,
А тобі дам калачі,
Щоб спав удень і вночі.
Е-е-е, люлі,
Питала зозулі,
Скільки тобі жити.
Зозуля кувала,
Правдоньку казала:
– Будеш сто літ жити,
В золоті ходити,
Матір шанувати,
Вік догодувати.

Ой люлечки, люлі

Ой люлечки, люлі,
Чужим дітям дулі,
А нашому калачі,
Щоб спав удень і вночі
Із кицькою на печі.
Киця буде воркотати,
А дитина буде спати.

Ой спи, дитя, колишу тя
Ой спи, дитя, колишу тя, (2)
Як не заснеш, покину тя.
Люляй, люляй, очка стуляй, (2)
Стуляй обі, засни собі.

Ой спи, дитя, колишу те
Ой спи, дитя, колишу те,
Як ти заснеш, я лишу те.
Як ти заснеш на годину,
Я те лишу на всю днину.
Ой спи, дитя, колишу те,
Як ти заснеш, я лишу те.
Відійду те в чисте поле,
Спи, Марисю, спи, соколе.

Ой спи, дитя, колишу тя
Ой спи, дитя, колишу тя,
Скоро заснеш – відійду тя.
Бодай спало, не плакало,
Бодай росло, не боліло –
Отцю, матці на потіху,
Добрим людям на послугу.

Ой спи, диті, без повітті
Ой спи, диті, без повітті,
Прийде мати та й пов'є ті
А в тоненькі пеленочки,
А в єдвабні китайочки.
Ой спи, диті, без повітті,
Прийде мати та й пов'є ті.

Пішла в поле на роботу,
Та не прийде, аж в суботу.
Ой спи, диті, колишу ті,
Ой як уснеш, я лишу ті.
Ой спи довго, рости борзо
Вітцю й матці на потіху,
Добрим людям на послугу.
Аби лихим не служити,
Бо їм не мож догодити.

Ой спи, дитя, без повіття, спи без пеленочок
Ой спи, дитя, без повіття, спи без пеленочок,
Мамка прийде, тебе впів'є в тоненький рубочок.
А шовковий повивачок, пеленка тоненька,
Щоби спала, не плакала дитина маленька.
Щоби спало – не плакало, росло – не боліло
Ані ручки, ані ніжки, ні біленьке тіло.
Ані ручки, ані ніжки, ні тіло, ні тіло,
Аби моїй матіноньці от не надоїло.

Ой спи, дитя, без сповиття
Ой спи, дитя, без сповиття,
Поки мати з поля прийде
Да принесе три квіточки:
Одна буде дрімливая,
Друга буде сонливая,
А третя щасливая.
Ой щоб спало, щастя мало,
Да щоб росло, не боліло,
На серденько не скорбіло!
Ой рісточки у кісточки,
Здоров'ячко на сердечко,

Розум добрий в головоньку,
Соньки-дрімки у віченьки!

Ой ну, люлі, дитя, спать!

Ой ну, люлі, дитя, спать!

Пішла мати жито жать

Та й вижала три квітки:

Що первую сонливу,

А другу дрімливу,

А третю щасливу.

Ой щоб воно спало,

Щастя-долю мало

І добрую годину

На малую дитину.

Ой щоб воно спало

І спати хотіло,

Як квіт, червоніло.

Ой спи, дитя, без сповиття

Ой спи, дитя, без сповиття

Ой спи, дитя, без сповиття,

Без маленьких пелюшечок,

Поки мати з поля прийде

Та принесе три квіточки,

Та положе в головочки.

Одна квітка зрелива,

Друга квітка щаслива,

А третя дрімлива.

А щоб спало, щастя мало,

Як квіточка процвітало,

Як квіточка у садочку,

Так дитинка в повиточку.

Як яблучко на яблуньці,
Так дитинка в колисоньці.

Ой спи, дитя, колишу тя
Ой спи, дитя, колишу тя,
А як заснеш, то лишу тя.
Покину тя з колисочков,
Сама піду за зіллячком,
Андрійкові за спаннячком.
Ой зіллячко, щоб пахло,
А спаннячко, щоби спало.

Люлю, люлю, колишу ті
Люлю, люлю, колишу ті,
Як ти заснеш, то лишу ті.
Піду в поле по зілленько,
Дитиноньці по спаненько,
Принесу ті тее спанє,
Будеш спати аж до ране.

Ой ну-ну-ну, котино
Ой ну-ну-ну, котино,
Засни, мала дитино.
Як заснеш, покину
І піду сама в долину
По червону калину.

Спи, дитятко, колишу тя
Спи, дитятко, колишу тя,
А як заснеш, то лишу тя.

Піду в гори на ягоди,
А в долини на малини.
Чужим дітям зелененькі,
А моєму пристигленькі.
Гіркі ж мої малиноньки,
Збавила-м си дитиноньки.

Ой ти, коте муругий

Ой ти, коте муругий,
Коли б такий нам другий,
Щоб вас була пара,
Щоб дитина спала.
Вона б спала, щастя мала,
Як квіточка у садочку,
Так дитина в повіточку.
Як вишенька на вишеньці,
Так дитина в колисоньці.

Спи, дитя, в колисочці

Спи, дитя, в колисочці,
Як угорок в долиноньці.
Щоби-с спало, не плакало,
Щоби-с росло, не боліло
Ні головка, ні все тіло,
Щоби личко не марніло.
Щоби-с росло на потіху,
А добрим людям на послугу.

Люлі, люлі, люліченька

Люлі, люлі, люліченька,
Колихаю онученька,

Щоб здоровий виростав,
Ряст-травиченьку топтав,
Був як маків первоцвіт,
Много літ, ой много літ.
А-а, а!

Ой спи, сину, спи, дитино, устань здоровенький

Ой спи, сину, спи, дитино, устань здоровенький,
Аби з тебе легінь виріс дужий, хорошенький.
Ой гойдайся, колисайся, дитина маленька,
Коби спала, не плакала, росла здоровенька.
Ой туду, каже, туду, дитинка мала,
Виросточок би ти добрий, долька щасливая.

Та ой люлю, маленькое

Та ой люлю, маленькое,
Люлю, маленькое.
Коли тебе виколишу
Та на великое?
Спи, дитино, у колисці
До самого рана.
Із тобою буде спати
Твоя рідна мама.

Спи, Марійко, удень, удень

Спи, Марійко, удень, удень,
Спи, Марійко, внічку,
Висипляй си таку дольку,
Як у траві чічку.
А Марійка, як виросте,
Піде з коровками,

Назбирає ягідочок
Обома ручками.

Ой повішу колисочку у попову дулю
Ой повішу колисочку у попову дулю,
Буде вітрець повівати – люлю, синку, люлю.
А дуленька буде цвісти та й буде родити,
А дитинка буде рости та й буде ходити.
А дуленька буде цвісти, буде опадати,
А дитинка буде іти та й буде збирати.

Ай цю, люлю, колишу тя
Ай цю, люлю, колишу тя,
Як ти заснеш, я лишу тя. (2)
Сама піду на роботу
Та вже прийду аж в суботу. (2)
Принесу ти калиночку
Та й затичу головочку. (2)
Калинонька буде цвісти,
А дитинка буде рости. (2)
Калинонька ме впадати,
Дитинонька ме збирати. (2)

Люляй, люляй, мій синочку
Люляй, люляй, мій синочку,
Справлю тобі колисочку.
Справлю тобі колисочку
Та й повішу на дубочку.
Ей сонце зійде, обігріє,
Листок впаде та й накриє.
Будуть пташки прилітати та й будуть

співати,
Дитиночку малесеньку будуть присипляти.
Люляй, люляй, мій синочку, лем ся не
скарбуляй
З колиски нової до землі чорної.
Гейчи мені, гейчи, не є дома мамці:
Мамця пішла в поле, спи, білий соколе.

Повішу я колисочку

Повішу я колисочку
В темнім лісі
На липочку,
В темнім лісі
На липочку.
Буде вітрець повівати,
Мале дитя колисати.
Будуть пташки прилітати
Та будуть співати,
Дитиночку маленечку
Будуть присипляти.

Ой повішу колисочку у полі, у полі

Ой повішу колисочку у полі, у полі,
Будуть дитя колисати соколи, соколи.
Я повішу колисочку та на ожиночку,
Буде вітрець колисати малу дитиночку.
Прилетіла зозуленька, сіла на калину,
Крилоньками фиркотіла, збудила дитину.
Бодай з тебе, зозуленько, сиве пір'є впало,
Збудила-с ми дитиноньку, ще би було спало.

Повішу я колисочку на дубочку

Повішу я колисочку на дубочку,
Люлі, люлі, засни, поспи, мій синочку.
Буде вітрик повівати
І синочка колихати,
З дуба листя опадати
Та синочка забавляти.
Буде сонечко сіяти,
Між листячком заглядати,
Між листячком заглядати
І синочка цілувати.

Люлі, люлі, люлечки

Люлі, люлі, люлечки,
Шовковії вервечки,
Мальовані бильця,
Заколишу чорнобривця.
Заколишу, залюляю,
Сама піду погуляю.

А-а, а-а, котино

А-а, а-а, котино
З сіренькими очима.
Колисочка данська,
Дитиночка панська;
Насипочка шовкова,
Подушечка пухова,
Колисочка новая,
Дитиночка малая.

Ой ну, люлі да люлечки

Ой ну, люлі да люлечки,
Шовкові да вервечки,
Золотії да крючечки,
Мережана да попінка,
Колисочка да новенька,
Спи, дитиночка маленька.

Колишися, колисочко

Колишися, колисочко
Та й нова, новенька.
Най ся в тобі виколише
Дитина маленька.
Та ой люлі, каже, люлі,
Маленьку дитину.
А я собі приколишу
Малу соколину.
Та ой люлю, Марьку, люлю,
А ци люлю, люлю.
Та я собі приколишу
Марійку-зозулю.
Та ой мала Марько, мала,
Я тебе колишу,
Та я тебе, циганочко,
Ніколи не лишу.
Та ой мала Марько, мала,
Колишу маленьку.
Та я собі приколишу
Циганку біленьку.

Колишся мі, колиш, колисочко нова

Колишся мі, колиш, колисочко нова,

Колишу я в тобі білого пахола.
Колишся мі, колиш, колисочко, сама,
Шеби я си пішла до роботи зрана.
Колишся мі, колиш, колисочко, сама,
Бо як ти не будеш, та будеш скланяна.

Спи, дитинко, в колисочці та й велика рости

Спи, дитинко, в колисочці та й велика рости,
Чий ся мамка дочекає від тебе радості.
Я повішу колисочку в лісі на дубочку,
Буде вітер колисати мою дитиночку.
Буде вітер колисати, дощик покрапляти,
Будуть пташки прилітати дитині співати.
Будуть пташки прилітати дитині співати,
Буде моя дитиночка здоровенька спати.
Люлю, люлю, дитиночко, в новій колисочці,
Спи щаслива, не докучай своїй матіночці.

Ой спи, дитя, без повіття, я тебе колишу,
А як уснеш, дитиночко, трошки тебе лишу.

Колисочка яворова, повивач біленький

Колисочка яворова, повивач біленький,
Колишу тя й не лишу тя, ангеле маленький.
Я повішу колисочку й на дуба, на дуба,
А я собі й виколишу сивого голуба.
Я повішу й колисочку а й на ябліночку,
Буде вітер колисати мою дитиночку.
Буде вітер колисати, а пташки співати,
Буде моя й дитиночка вгору підростати.
Я колишу дитиночку, й вона буде спати,
А я піду, молоденька, пшениченьку жати.

Ворозочки з ожиночки, колиска з горіха

Ворозочки з ожиночки, колиска з горіха,
Колише сі у колисці мамина потіха.
Коби тебе, дитиночка, нічо не боліло –
Ані ручки, ані ніжки, ні біленьке тіло.
Ой летіла зозулечка через садовину
Та впустила сиве перце, скорнела дитину.
Бодай в тебе, зозулечко, все пір'я упало:
Скорнела-с ми дитиночку, ще би було спало.

Ой спи, дитя, в колисоньці

Ой спи, дитя, в колисоньці,
Як горошок в билиноньці,
Буде вітер повівати
Та й горошком колисати;
Як горошок затиркоче,
Тоді Ганя спати схоче.

Колишу ті, колисочко, легонько, легонько

Колишу ті, колисочко, легонько, легонько,
Аби-м скоро вколисала свою дитиноньку.
Колиши сі, колисочко, колиши сі сама,
Най спить дитя, спочивав до самого рана.
А гуш, мушки, від колиски, дитя буде спати,
А я буду колисати, дитині співати.
А тпрус, кота, за ворота, не диви сі в люлю,
Бо я свеї дитиночки нині не утулю.
А тпрус, кота, із колиски, не йди в люлю спати,
Бо я буду у колисці дитину люляти.
Колисочко кедровая, колиши сі сама,
Аби спала дитиночка, спала – не плакала.

Колиши сі, дитиночко, в новій колисочці,
Як велений огірочок на шумилиночці.

Спи ти, коте-дитиночко

Спи ти, коте-дитиночко,
Та й в тій колищині,
Як горішок-луциночок
В зеленій ліщині.
Щоби спало, не плакало,
Нічо не боліло,
Ні рученьки, ні ніженьки,
Ні маленьке тіло.
Ой діти, мої діти,
Де вас маю діти?
Покладу вас в карабушку,
Мете шкреботіти.
Ой діти, мої діти,
Дрібонька полова,
Ото я вас вибавлю,
Коби я здорова.

Ой лю-лю-лю, люлі

Ой лю-лю-лю, люлі,
Налетіли гулі
Та сіли на люлі.
Стали думать ще й гадать,
Чим синочка годувать.
Годувати кашкою,
Напувати бражкою.
Що кашка добренька,
А бражка п'яненька.
Дитина маленька спатоньки раденька.

Ой люлі, ой люлі

Ой люлі, ой люлі,
Налетіли гоголі,
Посідали на люлі.
Стали думать і гадать,
Що Русланикові дати:
Чи булі, чи кека,
Чи грошей на медок,
Чи червоних ягідок.
Ні булі, ні кека,
Ні грошей на медок,
А червоних ягідок.

Ой ну, люлі, люлі

Ой ну, люлі, люлі,
Налинули гулі.
Сіли на воротях
В червоних чоботях.
Сіли на колисці
В червонім намисті.
Стали думать і гадать,
Чим дитину годувать:
Чи вареничком
Із вареннячком,
Чи кутицею
Із ситицею,
Чи кашкою, чи борщем,
Чи по спині деркачем?

Ой ну, люлі, люлі

Ой ну, люлі, люлі,
Налетіли гулі,

Посідали та й на люлі.
Стали думать ще й гадать,
Чим дитину годувать:
Чи булками, чи медами,
Чи різками, чи дубцями?
Посідали гулі на воротях
У червоненьких та чоботях.
А я піду познімаю,
На ніженьки понадіваю.

Ой ну, люлі, треба спати
Ой ну, люлі, треба спати,
А я буду колихати.
Заколишу, загойдаю,
Сама піду погуляю
До тихого та Дунаю,
Да в Дунаю розпитаю,
Ой чим дитя годувати:
Чи кашкою, чи молочком,
Чи солоденьким медочком?
Од Дунаю – до криниці
Та й нап'юся там водиці.
Там водиця холодненька,
Спи, дитиночка маленька.
А ти, коте, іди з хати,
Мале дитя буде спати.
Ой щоб спало і ходило
Да на ручки й ніжки не боліло,
На головоньку здоровіло,
А на серденьку щасливіло.

Ой ну, люлі, люлі
Ой ну, люлі, люлі,
Налетіли гулі
Із чужої сторони
До нашої дитини.
Стали думать і гадать,
Чим дитину дарувать:
Чи соньками, чи дрімками,
Червоними ягідками?
Соньки, дрімки в головоньки,
А ростоньки в костоньки,
Розум добрий в головоньку.

Ой ну, люлі, люлі!
Ой ну, люлі, люлі!
Прилинули гулі
Та й сіли на люлі.
Стали думати-гадати,
Чим дитину дарувати.
Дали йому три квіточки:
Одну квітку сонливую,
Другу квітку дрімливую,
А третюю щасливую.

Ой ну, люлі, люлі
Ой ну, люлі, люлі,
Налетіли гулі,
Посідали на дулі.
Стали дульку трусити,
Стали дітки просити.
Вони дульки не дали,
Колисочку одняли.

Коту, коту, котусю
Коту, коту, котусю,
Займи нашу телусю
Та пожени на пашу, —
Дасть молока на кашу.
Будем кашу варить,
Будем Галю кормить.
А дитиночка маненька —
Вона каші раденька.

Ой ну, люлі, да люлешу
Ой ну, люлі, да люлешу,
Наваримо да кулешу
У новенькому горщаті
Маленькому дитяті.
Ой ну, люлі, да люлечки,
Шовкові да вервечки,
Мальовані бильця,
Колишу чорнобривця.
Чорнобривець та не спить,
Треба його дубцем бить.

Скакав котик по плотку
Скакав котик по плотку
В червоному чобітку.
Треба котка догнати,
Чобітки відняти
Та дитину ввуги —
Побіжить гуляти.
Люлі, люлі,
Чужим діткам дулі,

А моєму калачі,
Щоб спало вдень і вночі.

Ой летів шпак

Ой летів шпак
Через мак
Та й сів на воротях
В червоних чоботях;
Треба з його чоботи зняти
Та Платонові дати,
Щоб пішов він гуляти,
Калину ламати,
На дорожку складати.
А з дорожки на возок,
А з возочка на торжок.

Упав котко з липки

Упав котко з липки
Та одбив собі хрипки.
Сидить під лозою
І плаче сльозою.
Ходить котко по плотку
В червоному чобітку.
Ходім котка зловимо,
Чобіток знімемо,
Малому хлопчику одінемо.

Ой ну, люлі, люлі

Ой ну, люлі, люлі,
Налетіли гулі,
Сіли на воротях

В червоних чоботях.
А ти, Ваню, не гуляй,
Піди гулі позганяй,
Чобіточки познімай!
І матері парку,
І батькові парку,
І Ванюші парку!

Ой кіт-воркіт

Ой кіт-воркіт
На віконечко скік,
А з віконечка на торжок,
Купив собі кожушок,
І шапочку бобровую,
І стьожечку шовкову.
Треба з котка зняти,
А дитині дати,
Щоб тепленько було спати.

У нас кіт – баламут

У нас кіт – баламут
Та поїхав у Бахмут
Купувати киці кожуха.
Треба з киці зняти
Та дитя укрити,
Щоб було тепленько спати.

Е-е, е-е, гопа-па

Е-е, е-е, гопа-па,
Та й підемо до попа
Позичити корита.

Нема попа дома –
Поїхав по дрова,
Тільки попенята
Шиють чоботята.
Цап міряв – малії,
Кіт міряв – вузькїї,
На Марусю шитї,
Підківки підбитї,
Е-е, люлюсю,
Люлю, люлю, люлю.

Люлі, люлі,
Прилетіли гулі
Люлі, люлі,
Прилетіли гулі
Та й сіли на люлі.
Ой ви, гулі, не гудіть,
Колисочки не будіть.
Колисочка питається,
Санюшечці дрїмається.
Е-е, е-е, я!

Ой ну, люлі, люлі
Ой ну, люлі, люлі,
Налетіли гулі
Та сіли на люлі,
Сіли на воротях
В червоних чоботях.
Ворітечка скрип-скрип,
Мале дитя спить, спить.
Цитьте, гулі, не гудіть,
Мале дитя не будіть,

Бо дитятко маленьке,
Воно спати раденьке.
А дитятко буде спать
Та не буде плакати.

А-а-а-а, люлі

А-а-а-а, люлі,
Прилетіли гулі,
Сіли на воротях
В червоних чоботях.
Ой ходіте, гулі,
Ой ходіть до хати
Дитину качати.
А гуля біленька,
Дитина маленька,
Посиплемо пшенички,
Поставимо водички.
Гуля наїється,
Гуля нап'ється,
Здійметься на крильця,
Полетить у садочок
Їсти ягідочок.

Ой не щибечи

Ой не щибечи,
Ой не щибечи,
Ти сивий соколочку,
Бо ти ми збудиш,
Бо ти ми збудиш
Маленьку дитиночку.

Ой у саду зелененькім пташата співають

Ой у саду зелененькім пташата співають,
Ой маленькій дитиночці спатоньки не дають.
Ой пташата погодую, не будуть співати,
А дитина солоденька буде в люлі спати.
Люлю, люлю, дитиночко, спи у холодочку,
Полетіли пташенята – тихо у садочку.

Літав, літав чорний шпак

Літав, літав чорний шпак,
Він зозуленьку шукав.
Баю, баю, баю, бай!
Зозуленька сивокрила
На колисочці сиділа.
Баю, баю, баю, бай!
На колисочці сиділа,
Івашечка все гляділа.
Баю, баю, баю, бай!
Колясочка та скрипить,
Івашечко мій не спить.
Баю, баю, баю, бай!
Івашечко, ти гасни,
Нас на улицю й пусти.
Баю, баю, баю, бай!

Котику сіренький

Котику сіренький,
Котику біленький,
Котку волохатий,
Не ходи по хаті,
Не ходи по хаті,
Не буди дитяти.

Дитя буде спати,
Котик воркотати.
Ой на kota воркота,
На дитину дрімота.
А-а, а-а, а-а, я!

Коте сірий, коте білий
Коте сірий, коте білий,
Коте волохатий,
Не ходи ти, не блуди ти
До нашої хати.
Бо у нас є лихий пес,
Як ті вкуси, то ти вмреш.
А на kota воркота,
На Гандзюню сон-дрімота.
Піди, коцю, в сім'є,
Наша Гандзя дрім'є.
Піди, коцю, в льон, в льон,
Принеси їй сон, сон.

Коту сірий, коту білий
Коту сірий, коту білий,
Не ходи по хаті,
Не цокоти чобітками
Й не збуди дитяти.
Воно іще манесеньке
І спатоньки радесеньке.

Ой не ходи, коте, коло гаю
Ой не ходи, коте, коло гаю,
Поки я дитятко нагуляю.

Ой не ходи, коте, коло комишу,
Поки я дитятко заколишу.

Ой ну, люлі, котів два

Ой ну, люлі, котів два,
Сіренькїї обидва.
Ой ти, коту-рябку,
Та вимети хатку;
Ой ти, коте сірий,
Та вимети сіни;
Коте волохатий,
Не ходи біля хати,
А йди, коте, в хатку
Качати дитятко,
Бо у нас дитя маленьке,
Воно спатки раденьке.

А-а-а, котів два

А-а-а, котів два,
Сірі, білі обидва.
Сірі, білі, волохаті,
Не ходіте коло хати,
Не будіть нашого дитяти.
У нас дитя маленьке,
Воно спати раденьке.
Хоч раденьке, та не спить,
Треба його дубцем бить.
А хоч треба, та не б'єм.
Малюсіньке – жалуєм.

Ой коте, коточку

Ой коте, коточку,
Посидь у садочку,
Не займай лозину,
Не збуди дитину.
А-а-а.

Ой ходила чаєчка по комишу

Ой ходила чаєчка по комишу,
А я свого Толика заколишу.
Колишу я, ворошу я, а Толя не спить,
Треба Толю лозинкою бить,
Як лозинка не поможе,
Тоді Толю сон ізможе.

Ой ну, люлі, дитя, спать

Ой ну, люлі, дитя, спать!
А я буду колихать.
Колихаю, та й не спить,
Дайте дубця, буду бить.
З високої дубини,
З червоної калини
Для малої дитини.

А-а, люлі, спить

А-а, люлі, спить,
Треба Гришу дубцем бить,
Не дубчиком – берізкою,
Щоб він плакав слізкою.

Ой люлі, дитя, спать

Ой люлі, дитя, спать!
Ой хоч хоче, то не спить,
Треба його дубцем бить.
Як не дубцем, то різкою,
Зеленою берізкою.
Як не берізкою, то дубиною,
Щоб була дитина людиною.

Ой ну, люлі, люлі

Ой ну, люлі, люлі,
Налетіли гулі,
Ой ви, гулі, не гудіть,
Дитиноньки не будіть, –
В нас вона маленька,
Спати раденька.
Хоче спати, та й не спить,
Дайте прута, будем бить.
Будем бить, вибивать,
На мороз викидять,
А з морозу в хату брать
Та у люлі колихать.

Ой спи, сину, бо діди йдуть

Ой спи, сину, бо діди йдуть,
Вони тебе в торбу візьмуть.
Візьмуть тебе у торбину
Та й занесуть у кропиву.
Ти в кропиву попарися
І з дідами посваришся.
Ой спи, сиву, люлі, люлі!

Баю, баю, діток колихаю

Баю, баю, діток колихаю,
Діток заколихаю, сама піду погуляю.
Баєньки, баю, колотушок надаю,
Колотушок двадцять п'ять,
А діточки будуть спать.

Баю, баї, баї, бай

Баю, баї, баї, бай,
Не лягай, мале, на край –
Впадеш на долівку
Та заб'єш голівку.
Голівка буде болить –
Та й нікому пожалить.

Ой ну-ну, люлі, люлі, бай

Ой ну-ну, люлі, люлі, бай,
Засни, сіренький бабай,
Наших діток не лякай,
Бо вони маненькі
Та спатки раденькі.

А-а, котино

А-а, котино!
Засни, мала дитино!
Ой на kota воркота,
На дитину дрімота!
Ой на kota все лихо,
Ти, дитино, спи тихо!
Ой кіт буде воркотати,
Дитиночка буде спати!

А-а, а-а, на kota

А-а, а-а, на kota,
На дитину дрімота.
Котик буде мишку йняти,
Дитинонька буде спати.

Ой кіт воркне

Ой кіт воркне,
То й дитинка вмовкне.
Ой кіт воркоче,
Дитинка спать хоче.
Ой кіт лясне,
То й дитинка засне.
Воно хоче, та й не спить,
Треба котка дубцем бить,
Не дубчиком, різочками,
Щоб не плакало слізочками.

Ходить котко по плотку

Ходить котко по плотку
В червоному чобітку.
Іди, котко, до хати,
Будеш Ромця колихати.
Пішов кицька по пташки,
Кицька пташок принесе,
Синок ручкою потрясе.

Ой ти, котик, вурчи, вурчи

Ой ти, котик, вурчи, вурчи,
А ти, Васько, мовчи, мовчи.
Ой ти, котко сірий, білий,

Не ходи коло сіней,
А ходи коло хати,
Ходи Васька колихати.
Ішов котко під грушечку,
Знайшов собі подушечку.
Ой тра котка бити, бити,
З його шкурочку злупити.
Під Васька підослати,
Щоб було м'якенько спати.

Ой люлі, люлі

Ой люлі, люлі,
Ой ти, кицю моруга,
Ходи до нас і друга,
До нашої хати
Колихати дитяти;
А в нас хата тепленька,
Дитина маленька
І спаточки раденька Е-Е, Е-Е, КОТОЧОК

Е-е, е-е, коточок

Е-е, е-е, коточок!
Ходи до нас ночувать
І дитину колихать.
Будем котка бить,
Щоб не вчився так робить.
Бийте kota в губи,
Щоб не просив буби.
Бийте kota в лапи,
Щоб не просив папи.
За що його дурно бить?
Котко буде молотить.

– Котко сірий,
Та вимети сіни.
– Хоч вимету, та не я –
Єсть у мене кошенья.

Коте сірий

Коте сірий,
Коте білий,
Коте волохатий,
Та ходи до хати
Дитиноньку колихати.
Дамо тобі папи
Та у твої лапи,
Дамо тобі сала,
Щоб дитина спала.
Будем бити по лапках,
Щоб не ходив по лавках,
Щоб не скидав кружечків,
Щоб не з'їдав вершечків.

Ой ти, коте сірий

Ой ти, коте сірий,
Та вимети сіни;
А ти, кішко, не ворчи,
Піди сміття одимчи.
А ти, коте муругий,
Прийди до нас ще й другий,
До нашої хати
Діток колихати

Коточок, не йди рано в садочок

Коточок, не йди рано в садочок,
Не полохай галочок.
Нехай галки літають,
Руту-м'яту щипають
Та віночки сплітають –
То з руточки, то з м'яточки,
З червоного шовку
Та дитині на головку.

Ой ну, ну, ну, коточок

Ой ну, ну, ну, коточок,
Не йди рано в лісочок,
Не полохай галочок.
Нехай галки вінки в'ють
З хрещатого барвінку
Та Одарці на квітку.
Одна квітка сонлива,
А друга дрімлива,
А третя щаслива,
Та щоб спала дитина.

Ой ти, коте, котару

Ой ти, коте, котару,
Не йди в нашу кошару,
Не полохай товару,
Та не пужай овечок,
Та не буди діточок.
В нас діточки маленькі,
Вони спати раденькі.
А-а-а!

Ой кіт-воркіт

Ой кіт-воркіт
Да на віконечко скік,
А з віконця в хижку,
Піймав котик мишку,
Кинув у колиску.
Мишка буде грати,
Котик воркотати;
Дитя буде спати
І щастячко мати!

Ой ну, коту, котару

Ой ну, коту, котару,
Не йди в нашу кошару,
Піди, коту, в хижку,
Піймай, коту, мишку.
Мишка буде грати,
А Лесюта спати,
Мишка перестане,
А Лесюта встане.

Ой ти, коту сірий

Ой ти, коту сірий,
Та вимети сіни,
А ти, коту-рябку,
Та вимети хатку.
Коту волохатий,
Біжи кругом хати
Та піймай ти мишку,
Укинь у колиску.
Мишка буде пищать,
А дитятко буде спать.

Ходив котко по двору

Ходив котко по двору,
Косив хвостом лободу,
Та викосив мишку,
Та вкинув й колиску.
Мишка буде пищати,
А дитина буде спати.

А-а-а, котки два

А-а-а, котки два,
Сірий, білий обидва,
По капусті ходили,
Ляльку в хустці носили.
Котку-братку,
Дай нам ляльку
Для Оксани
На забавку.

А-а-а, котки два

А-а-а, котки два,
Сірі, білі обидва,
Прсяться до хати,
Хочуть Галю взяти.
А ми Галю не дамо,
Бо ми Галю глядимо.

Ходить котик по двору

Ходить котик по двору
Та збирає соломку.
Та збирає соломку
Дитяткові в голову.

А дитятко буде спать,
Котик буде колихать.

Ой котику, котку
Ой котику, котку,
Сідай на колодку,
Та пошиємо Шурі сорочку.
А Шура маленький
Та спати раденький.
А-а-а, баюшки-баю.

А-а-а-а, котки два
А-а-а-а, котки два,
Шарі-бурі обидва.
Один пішов по миші,
Другий Юру колише.
Що ж ви, котки, зробили,
Що ви Юру збудили.
Ни-ни, ни-ни, ни-ни,
Пішли діти по малини.
А малини не зродили,
Наші діти поблудили.

Кіт-воркіт
Кіт-воркіт
Та на віконечко скік,
А з віконця додолу,
У зелену діброву.
А дібровонька шумить,
Наше мале дитя спить.

Ой ну, коту, коточок

Ой ну, коту, коточок,

Заховався в куточок,

А-а-а-а!

Заховався в куточок,

Тільки видно хвосточок.

А-а-а-а!

Тільки видно хвосточок,

Та й лякає діточок.

А-а-а-а!

Катя котика піймала

Та й почала бити.

А-а-а-а!

– Не вчись, коту, лякати,

А вчися робити.

А-а-а-а!

Ой ну, люлі, коточок

Ой ну, люлі, коточок,

Заховався в куточок,

А дитя, як прийшло,

Кота в куточку найшло.

А я того коточка

Та вижену з куточка,

Щоб по хаті не ходив

І дитяти не збудив.

У нас дитина маленька,

Вона спати раденька.

Ой люлі, люляші

Ой люлі, люляші,

Купив батько Наташі

Ляльку і кота.
Щоб удень гуляла,
А вночі щоб спала.

Дітвак очка зажмурить
Дітвак очка зажмурить –
Мамка вже ся не журить.
Ой так жмурить, так жмурить
Мамка вже ся не журить.

Гаю, гаю, гаю!
Гаю, гаю, гаю!
Ніжки йдуть до гаю,
Ручки нарвуть квіття –
Забавиться дитя.
Забавиться і заспить,
Мамка ніжки напростить.

Ой гойда, гойда, ой гойда, гойда
Ой гойда, гойда, ой гойда, гойда,
Спи, дитино маленька,
Щоби ти росла, щоби ти росла,
Би-с була здоровенька.

Колисала я, колисала я
Колисала я, колисала я
Дитиночку маленьку
Та й розбила я, та й розбила я
Колисочку новеньку.
Ой не жаль мені, ой не жаль мені

Колисочки нової,
Тільки мені жаль, тільки мені жаль
Дитиночки малої.
Я колисочку, я колисочку
Куплю ще й помалюю,
А дитиночку, а дитиночку
За рік не вигодую.
Бо колисочка, бо колисочка
З сухого деревечка,
А дитиночка, а малесенька
Матінці з-під сердечка.
Ой лю-лю-лю, ой лю-лю-лю,
Нім я тя вигодую,
Не одну днинку, не одну нічку
З тобов ся набідую.

Ой порвалася вервеченька новая

Ой порвалася вервеченька новая,
Забилася дитинопенька малая.
Не жаль мені вервеченьки нової,
А жаль мені дитинопеньки малої.
Я вервечку в місті за гріш, за два куплю,
А дитини за рік, за два не згодую;
Як вервечка порветься, то друга буде,
Як дитина заб'ється – жаль матері буде.

Поломилася колисонька новая

Поломилася колисонька новая,
Розбилася дитинопенька малая.
Не так жаль мені колисоньки нової,
Ой як жаль мені дитинопеньки малої.
Бо колисонька з білого деревця,

А дитинонька з-під мого серця.
Бо колисонька з білої берізоньки,
А дитинонька з кервавої слізоньки.
Бо колисоньку за годину зготую,
А дитиноньку за рочок не згодую.

Вівці пішли в полонинку, а ягнятка бліють
Вівці пішли в полонинку, а ягнятка бліють,
А як мамка піде з хати, то діточки мліють.
Вівці прийшли з полонинки, а ягнятка скачуть,
Прийшла мамка з роботиці, діти вже не плачуть.

Ой красно-ясно

Ой красно-ясно,
Ой красно-ясно,
Куди сонінько ходить.
Ой ще красніше,
Ой ще ясніше,
Куди матінка ходить.
Сонінько зійде,
Сонінько зійде
Та й назад воно зайде.
Матінка умре,
Матінка умре,
Вже іншої не буде.
Хоть вона сі найде,
Хоть вона сі найде,
Все вона не рідненька.
Що і притулить,
Що і притулить,
Все вона студененька.

Ой люлю, люлю

Ой люлю, люлю,
Ти, мій маленький шпачку,
Я тебе знайшла
В зеленім мачку.
Ой люлю, люлю,
Ти, мій маленький паничу,
Я тебе знайшла,
Як полола пшеницю.

Повій ти, тихий вітрочку

Повій ти, тихий вітрочку,
Розколиши колисочку,
Розколиши колисочку,
Най колише дитиночку.
Най колише маленькую,
Бо вона плаче, а я чую.
Тихо, тихо, дитиночко,
Онде летить соколочко.
Та як він твій плач учує,
Зараз тебе зарабує.
Понесе тя в сині гори,
Тоді мені буде горе.
Спи, дитинко, життя моє,
Яке ж красне личко твоє, —
Ще го сонце не спалило,
Ще го лихо не прикрило.
Гей, коби я чари знала,
Я би таке вчарувала,
Щоби ця моя дитина
Нігде в світі не бідила.

Ой спала би дитиночка, ой спала би, спала

Ой спала би дитиночка, ой спала би, спала,

Коби добра пістуночка, аби вколисала.

Колисала, леліяла мамка дитиночку,

Аби спала – не плакала хоч би годиночку.

Люлю, дитя моє мале, я тебе колишу,

Ой доки ти та не уснеш, я тебе не лишу.

Ой колишу та й не лишу дитину малую,

Нім я її виколишу, то сі набідую.

Люляй же мі, люляй

Люляй же мі, люляй,

Колиско з явора,

Я в тобі колишу

Дитятко-сокола.

А усни мі, усни,

Велике вирости,

Велике, як і я,

Біле, як лелія.

Усни же мі, усни,

Велике вирости,

До вершечка свого,

Літа молодого.

А люляй мі, люляй,

Чорні очка стуляй!

І я би стуляла,

Кеби-м такі мала.

Люляй же мі, люляй,

Чорні очка стуляй!

Як же їх стуляти,

Кед не хотять спати?

А люлю мі, люлю,

Де я тя притулю?

Під зелену липу
Дитину повиту.
А люлю мі, люлю,
Де я тя притулю?
Під зелену сосну
Дитину милосну.
А люлю мі, люлю,
Де я тя притулю?
Під високу дулю,
Там я тя притулю.
Люляй же мі, люляй,
Мій малий синочку,
Вишию я тобі
На літо сорочку.

Ой нини, нини, ой нини, нини
Ой нини, нини, ой нини, нини,
Збавила-м я си днини
Та коло тої, та коло тої
Маленької дитини.
Збавила-м днини, збавила-м днини
Та я ще збавлю ночі,
Не висплю я сі, не висплю я сі
Та мої чорні очі.

Люлю, люлю, дитя мов
Люлю, люлю, дитя мов,
Лишу тебе, серце моє.
Лишу тебе, дитиночка,
Та піду на панциночку.
Панциночку відробляти,
Тебе, дитя, годувати.

Спи, дитинко, не вставай,
Та мені робити дай.
Гей спи, гей спи ти, дитино,
Бо ти ще нічо не винно.
Ще тя пани не зловили,
Ікомани не побили.

Люлю, люлю, люлю, люлю, дитиночка люба
Люлю, люлю, люлю, люлю, дитиночка люба,
Тебе мамка витесала з зеленого дуба.
Ой з дуба чи не з дуба, але, відав, з клену,
Зав'язала дитиночка руки без ременю.
В'яжи, синку, в'яжи, синку, довго – не коротко,
Буду з тобою бідувати тяжко – не солодко.

Діти мої, діти
Діти мої, діти,
Дев'ятеро діти,
Ани сама не знам,
Де вас мам подіти,
Гей, ани сама не знам,
Де вас мам подіти.
Діти мої, діти,
Дрібніцькі, як значок,
А я межі вами,
Як зогнитий пнячок,
Гей, а я межі вами,
Як зогнитий пнячок.
А гайці мі, гайці,
Мої дрібні діти,
Дайте свої мамці
До роботи піти,

Гей, дайте свої мамці
До роботи піти.

Ой люлюю, каже, люлю, маленьку дитинку
Ой люлюю, каже, люлю, маленьку дитинку,
З тобов нема супочинку ані одну днинку.
А у днинку не спочину через робочку,
А уночі не спочину через дитиночку.

Бй, люляй ми, люляй
Бй, люляй ми, люляй,
Сині очка стуляй,
І я би-м стуляла,
Коби-м такі мала.
Ей, люляй ми, люляй,
Сиротенько мала,
Бо твій неньо умер,
Я вдова зостала.
Я вдова зостала,
Мам семеро діти,
Сиротеньки мої,
Як вас виживити.

Ой люлю, люлю, ой люлю, люлю
Ой люлю, люлю, ой люлю, люлю,
Коби-м ті вилюляла,
Коби-м сі з тебе, коби-м сі з тебе
Потіхи дочекала.

Ой люлю, люлю, ой люлю, люлю,
Ти, дитинонька красна,
Ой коби-с росла, ой коби-с росла,

Сиві би-с бички пасла.
Ой люлю, люлю, ой люлю, люлю,
Заки ті підгодую.
Не рочок, не два, не рочок, не два
З тобою набідую.

Ей, повішу я, ей, повішу я
Ей, повішу я, ей, повішу я
Колисоньку на вишню,
Ей, вколишу я, ей, вколишу я
Дитиноньку конечно.
А сама піду, а сама піду
Зелене жито жати,
А буйний вітер, а буйний вітер
Дитину колисати.
Вижну пшеницю, зложу в копицю,
Сама піду орати.
Та дай же ми ся, та й пане боже,
Дитини дочекати.
Звезу копоньки до нової шопоньки,
А нивочку виорю,
Ей, буду мати на старі літи
З дитиноньки нідпору.
Ей, зорю ниву, ей, зорю ниву
Від ставу аж до луга,
Для мене поміч, для мене поміч,
Для цісаря послуга.
Горе рибоньці, білій плотоньці,
Як висхне в ставі вода;
Камінь глодати, дитя ховати –
То одна робота.

Люляй, люляй, соколятко
Люляй, люляй, соколятко,
Принесе ті отець ябко.
Отець ябко, мати грушу,
Люляй, люляй, соколюшу.

Люлі, люлі, бай, баю
Люлі, люлі, бай, баю,
Пішов татко за рибою,
Матір сорочечки полоскають,
А дитячко буде спать.
Дитяточко малесеньке,
Воно спати радесеньке.
Люлі, люлі.

Без догляду мами
Без догляду мами.
Піду шукать, долю гукать
Чужими ланами.
Засни, дитя, без сповиття,
А де ж твоя мати?
– Пішла панам, пішла попам
Строку відробляти.

А-а, а-а, а-а, а!
Пішла мати жито жати
А-а, а-а, а-а, а!
Пішла мати жито жати,
Та не собі – пану,
А-а, а-а, а-а, а!
Мале дитя без сповиття

Не мав талану,
А-а, а-а, а-а, а!
Рости, сину, не гни спишу
Та на чужій ниві,
А-а, а-а, а-а, а!
Добудь життя, моє дитя,
То будеш щасливий,
А-а, а-а, а-а, а!

Ой спи, синку, хоч годинку
Ой спи, синку, хоч годинку,
Ой спи і другу,
Пішла мати жито жати
За воду биструю.
Спи, дитинко, спи, дитинко,
Мій сивий соколе,
Пішла мати жито жати
На широке поле.
Ой спи, дитя, без повиття
Та й без повивання,
Пішла мати жито жати
Від самого рання.
Ой спи, дитя, без повиття,
Доки місяць зійде,
Доки твоя матусенька
З поля не надійде.

А-а, люлі, спатки
А-а, люлі, спатки,
Нема дома матки,
Поїхала на торжок
Купувати пиріжок.

А як купим пиріжок
Та медом помажем,
Дитині покажем,
Самі із'їмо,
А дитині не дамо.

Ну, дитино, спатки
Ну, дитино, спатки,
Нема дома матки,
Пішла мати на базар
Солі купувати.
Не купила солі,
А купила барана.
А в барана круті роги,
А в дитини чорні брови.

Ой гойда
Ой гойда,
Чужа мати – пройда,
А наша – любя,
Не піде нікуди,
Буде дома сидіть
І Івасика глядіть.

Ой ну-ну, кітку
Ой ну-ну, кітку,
Піди по тітку.
Тітка в нас молода,
Аж з Китай-города,
У червоній плахті,
У зеленій запасці,

У червоних чобітках
На золотих підковках.
Тітка підківками лясне,
А дитина засне.

Люлю, люлю, малий гулю
Люлю, люлю, малий гулю,
Пішла мати по цибулю.
Цибуля сі не вродила,
Мати в хаті заблудила.
Ішла мати по петрушку,
Закришити дітям юшку.
Ішла мати по петрушку
Та й здибала щибетушку.
Щибетушка щибетала,
Щоб дитина мені спала.

Ой лю-лю-лю-лю-лю-лю-лю
Ой лю-лю-лю-лю-лю-лю-лю,
Ой лю-лю-лю, старий гулю,
Куди їдеш? – По цибулю. –
Та будемо купувати,
Та дешевше продавати.

ОЙ ХОДИЛА ЧАЄЧКА ТА Й ПО КОМИШУ

Ой ходила чаєчка та й по комишу,
Ой ходила чаєчка та й по комишу,
А я свою лялечку та й заколишу.
Ой ходила чаєчка та й по городу,
Ой питалась чаєчка свого роду.

Ой ну й ну, мушки гудуть,
Ляльці спатки не дають.

Ой ну, люлі, люлечки
Ой ну, люлі, люлечки,
Шовковії вервечки,
Мальовані бильця,
Ходім до Кирильця.
Що Кирилець робить?
Він листоньки пише,
Дитину колише.
Листоньки читає,
Дитину хитає.
Листоньки малює,
Дитину годує.

Ой люлі, люлесі
Ой люлі, люлесі,
Шовковії вервесі,
Помальовані бильця,
Пішла до Кирильця.
Кирилець не гуляє,
Писаночку пише,
Дитину колише.

Ой ну люлі, люлечки
Ой ну люлі, люлечки,
Шовковії вервечки,
Мальовані бильця,
Підем до Кирильця.
Що Кирилець поробля?

Черевички поправля.
Та й не нам – та панам,
Та поповим синам.
А попові дочки
Сидять на віконці,
Прядуть волоконці.
Що виведуть нитку –
Горобцю на свитку;
Як виведуть півтора –
Горобцеві рукава;
Остануться кінці –
Горобцеві на штанці;
Остануться торочки –
Горобцеві на сорочки.

Ой ну, люлі, люлечки
Ой ну, люлі, люлечки,
Шовкові вервечки,
Мальовані бильця,
Ходім до Кирильця.
Що Кирилко робить?
Черевички кроїть.
І пошив, покував,
Під лавкою заховав,
А з-під лавки на торжок
Та й продав за шажок.

Ой ну, люлі, люлечки
Ой ну, люлі, люлечки,
Шовкові вервечки,
Мальовані бильця,
Ходім до Кирильця.

Що Кирилко робить?
Нема його дома,
Пішов в ліс по дрова.
Самі Кирилята
Шиють чоботята.
Та не дорогії –
По три золотії.
Не цих шевців,
А переяславців.

А-а-а, котів два
А-а-а, котів два,
Сіренькі обидва.
По бережку ходили
Та качечку ловили.
Та качечку в юшечку,
А пір'ячко в подушечку.
Подушечка м'якесенька,
Спи, дитино малесенька.

Ай ну, ну-ну, коти два
Ай ну, ну-ну, коти два,
Та ще й сірі обидва, а-а...
По садочку ходять,
Горобчиків ловлять, а-а...
Ай ну, коти, не гудіть,
Спить дитина – не збудіть, а-а...

Ану-ну-ну, котару
Ану-ну-ну, котару,
Та вимети кошару,

Та настели сінця
Вівцям по колінця:
Нехай вівці не бринчать,
Бо в нас дівка хоче спать.

А-а-а-а-а-а,
Ой ну-ну-ну, котару
А-а-а-а-а-а,
Ой ну-ну-ну, котару,
Загонь вівці в кошару,
Нехай вони не блудять
І вовнички не гублять.
А то вовни трошки,
Не буде Ванькові на панчошки.

Ой котику-рябку
Ой котику-рябку,
Та вимітай хатку.
А ти, котку сірий,
Та вимітай сіни.
А ти, котку-котару,
Та вимітай кошару.
Виженемо овечки,
Щоб по гірці не ходили,
Діток малих не будили,
Щоб вовниці не губили.
В нас вовниця дорога,
У нас дитина мала.

Ой ну, коте сірий
– Ой ну, коте сірий,
Та вимети хату й сіни.

– Хоч вимету, так не я,
Єсть у мене кошенья.
І хвостиком замете,
І лапкою загребе,
І в коробку вибере,
І на смітник винесе,
І там висипле.

Ой ну, котку-рябку
Ой ну, котку-рябку,
Та скопай нам грядку
Малу, невеличку,
Як із рукавичку.
Ми посієм маку
Іще й пастернаку
Та насадим квіточок –
Забавляти діточок.
Бо в нас діти маленькі,
Гуляти раденькі.

Ой ти, коте чорний
Ой ти, коте чорний,
Та сідай у човен,
Та поїдем на лужок,
Наламаєм квіточок
Та забавим діточок.

Котику-котарю
Котику-котарю,
Вимітай кошару,
Та назбирай паличок,

Та забав діточок,
Та назбирай дрібненьких,
Та забав маненьких.

А-а, а-а, котки два

А-а, а-а, котки два,
Шарі-бурі обидва.
А ти, котку бурій,
Позаганяй щури.
А ти, котку лисий,
Позаганяй миші.
А ти, волохатий,
Дитя колахати.

Ой ну, коте муругий

Ой ну, коте муругий,
Коли б такий і другий,
То запрягли б у візок,
Поїхали б у лісок,
Нарубали б хмизу
Та ізплели б хижу
Для обох коточків
І для їх діточок.

Ходить котик по лавках

Ходить котик по лавках
У червоних чобітках.
Бити kota, бити –
Не хоче робити.
Бити kota по хвосту,
Щоб нарубав хворосту.

Бити kota по спині,
Щоб не будив дитини.

Бити kota, бити
Бити kota, бити —
Не хоче робити.
Бити kota по лапках,
Най не скаче по лавках.
А мій кіт
Та взяв ціп,
Пішов молотити.
Намолотив гречки
Коробочку й нецки.
Лапками згортає,
Хвостиком змітає,
А вусами віє,
А писком збирає,
А вухами вчиняє.

А-а-а-а-а-а-а,
Нехай коту усе лихо
А-а-а-а-а-а-а,
Нехай коту усе лихо,
Ти, Іване, спи тихо, а-а-а.
Не ходи, кіт, по печі,
Буду бить у плечі, а-а-а.
Не ходи, кіт, по лавці,
Буду бить по лапці, а-а-а.
Не ходи, кіт, по полиці,
Буду бить по потилиці, а-а-а.
Не ходи, кіт, по мосту,
Буду бить по хвосту, а-а-а.

Не лізь, коток, на колодку,
Розіб'єш головку, а-а-а.
Буде головка болить,
І нікому буде жаліть, а-а-а.
Нехай коту усе лихо,
Ти, Іване, спи тихо, а-а-а.

Люлю, люлю, котів два
Люлю, люлю, котів два,
Сірі, білі обидва,
По базарі ходили,
Людям шкоду робили.
І кружечки звертали,
І сметанку злизали.

Бити котка, бити
Бити котка, бити,
Не на лихо вчити,
Щоб не вчився горілочку пити,
Вчився ділечка робити:
Черевички шити,
Платтячко попрасти,
Постільку послати,
Дитину колихати,
Гарного “котка” співати.

Е-е, е-е, котку
– Е-е, е-е, котку,
Чи вчинив ти шкодку?
– А бігме, це не я,
Це киця моя

По коморах ходить,
Людам шкоду робить. –
А тра кицю бити,
Щоб вчилась робити
Черевички шити,
На базар носити,
Хлібець купувати –
Діток годувати.

Ой кіт-баламут
Ой кіт-баламут
Надів на себе хомут,
А миші сміються,
У боки беруться.
Одна миша манесенька,
Сіра, біла, білесенька,
За хомут вчепилась,
Сама покотилась.
А кіт засміявся,
Аж у боки взявся,
Пішов танцювати,
По хаті скакати.
Та й скакнув на лавку,
Та й плигнув в лоханну,
Ізвалив полицю,
Скотив паляницю.
Ой ну котка бити:
Не вчись так робити,
А вчись колихати,
Дитя буде спати.

Коте, коте, вилий воду

Коте, коте, вилий воду,
Вилий воду на колоду.
Цебром, цебром, цебрицею,
Холодною водицею.
Чи на дощ, чи на дощ,
Чи на сонечко,
Виглянь, матінко,
В віконечко.
Дитиночка купається
І пісочком туляється.

Ой ти, коту сіренький

– Ой ти, коту сіренький,
А чим же ти живенький?
– Тими мишечками,
Що попід мішечками,
А тими мишками,
Що попід мішками,
Тими ягідками,
Що попід садками.
А-а-а!

Кіт-воркіт

Кіт-воркіт
На віконце скік,
А з віконця та на лавку,
А з лавки та додолу,
А з додолу та в діброву,
З діброви та в лісок
Та й вирвав собі горішок.

Ой ну, кіт-воркіт
Ой ну, кіт-воркіт,
На віконце скік,
А з віконця на тинок,
А з тиночка у садок,
Та нарвемо ягідок,
Та напечем паляниць,
Та нагодуєм молодиць.
Ой ви, молодиці,
їжте паляниці,
А попові дочки,
Їжте ягідочки.

Одна кішка чорна
Одна кішка чорна
Поставила жорна,
А другая біла
На жорна прибігла.
Мелітеся, жорна,
У нас гречка чорна,
Мелітеся на муку,
Оладочків напеку.
Приходь, котку, й тобі дам,
Та не ховай під плече,
Бо під плечем гаряче,
Все маслечко потече.

Ой ти, коте чорний
– Ой ти, коте чорний,
Накуй мені жорни.
– Нащо тобі жорни?
– Крупчики дерти.

- Нащо тобі крупчики?
- Кашку варити.
- Нащо тобі кашка?
- Дитину кормити.

Киця Мура, де ти була

А-а-а!

- Киця Мура, де ти була?

Я гукала, ти не чула,

А-а, а-а, а!

- Я сиділа під столом,

Їла кашу з молочком.

Ой люлі, люлі, коточок

Ой люлі, люлі, коточок,

Поїв бабин медочок

Ще й тарілочку злизав,

На Василька сказав.

- Дуриф, котку, то не я,

То бабуся твоя.

Котку, котку, коточок

Котку, котку, коточок,

Виїв бабин медочок,

Та й сів у куточок,

Тільки видно хвосточок

Та лапки кусочок.

Не їж, котку, медку,

Бо я вуха нарву,

Д ти будеш нявчати,

Дитя буде кричати.

Піди, котку, у коморку
Та упіймай мишку,
А тоді біжи у хату
Та поколиш Гришку.
А як Гришка засне,
Баба кашки принесе,
Поїси кашки
І ти ляжеш спатки.

А-а, кітку
А-а, кітку,
Нащо вкрав квітку?
Та поніс поза ліс,
Та до Галі приніс.
Стала Галя бити:
– Не вчись, котку, красти,
Та вчися робити –
Черевички шити.
Черевички з рогозу
Не бояться морозу.

А-а, коточок
А-а, коточок!
Украв у баби клубочок
Да поніс до Галі,
Положив на лаві.
Стала Галя котка бить:
– Не вчись, коте, красти,
Да вчися робити,
Черевички шити!
Да не дорогії –
По три золотії;

Да не сіх шевців –
Переяславців;
Да не свого ременю –
Привезено з Кременю;
Не сієї роботи –
Привезені чоботи;
Да не наськїї,
Да черкаськїї.

Ой ну, люлі, кітку
Ой ну, люлі, кітку!
Та вкрадь, кітку, плітку,
Та понеси до Галі,
Та положи на лаві.
Стала Галя котка бить,
Щоб не вчився так робить,
А вчився робити,
Черевички шити.
І пошив, покував
І під лавку поховав,
А з-під лавки на торжок,
Та продамо за шажок,
Та купимо пиріжок
І яблучко тее,
Що все золотее.

Кітку, кітку, та вкрав квітку
Кітку, кітку, та вкрав квітку,
Та поніс до Галі,
Положив на лаві.
Стала Галя кота бити:
– Не вчись, котку, красти,

Та вчися робити,
Черевички шити,
На базар носити,
Гроші торгувати,
Хліба купувати,
Діток годувати.
А дітки маненькі
Нічого не знають,
Хлібець розкидають,
Собаки хватають.
Діток По руках,
А собак по зубах.

Ой ну, люлі, коточок

Ой ну, люлі, коточок
Та украв клубочок,
Та й поніс до дочок.
– А нате вам, дочки,
Клубок на сорочки,
Щоб ви голі не ходили,
Щоб вас люди не судили.

Ой ну, люлі, коточок

Ой ну, люлі, коточок
Украв у Васі платочок.
Побіг Вася наганяць;
Нагнав котка у бору,
Приніс його додому.
Посадив котка на мосту,
Став котка бити по хвосту.
Посадив котка на лавці,
Став котка бити по лапці:

– Оце тобі, коточок,
За те, що вкрав у мене платочок.

Ходив кіт по горі
Ходив кіт по горі,
Носив сало в пелені.
Та не знав, де діти,
Та вкинув між діти,
Діти полякались,
В хату поховались.

Ой кіт-воркіт
Ой кіт-воркіт
Кашу поїв,
А нашому Юрчику
Спать повелів.
Ой кіт-воркіт
Та воркоче,
А мале дитя
Спати хоче.

Пішла кішка по воду
Пішла кішка по воду
Втопилася у броду;
А кіт пішов рятувати,
Кішку за хвіст витягати;
Витяг її за хвостець
Та ударив об стовпець.
– Будь ти, кішко, весела,
Поїдемо до села;
Будь ти, кішко, здорова,

Поїдемо по дрова.
Сідай, кішко, на барана,
Поїдемо аж до пана.
А в барана круті роги,
А в Івася білі ноги.

Пішла киця по водицю

Пішла киця по водицю
Та й упала у криницю.
Пішов котик витягати:
– Давай, кицю, лапку
Та вилізай на кладку.
Сиди, кицю, грійся
Та нікого не бійся.

Пішла киця по водицю

Пішла киця по водицю,
Утонула у криницю.
Та нема ні киці, ні водиці,
Та нічим же полоскати лободиці.
Та пішли кицю витягати,
Та витягли та й за ушки,
Положили на подушки.
Лежить киця та й не спить,
Треба її різочкою бить.

Ой ну, люлі, котку

Ой ну, люлі, котку!
Пішла киця по водицю
Та й упала у криницю.
Пішов котик рятувать,

Витяг кішку за вухо
Да посадив, де сухо.
– Сиди, кішко, а ти тут,
А я піду найду прут.
Та й виорю нивку,
Та й посію материнку.
Материнка цвістиме,
А Парася ростиме.
Материнку пожнемо
Та повезем продамо,
А Парасі на плаття наберемо.

Ой кіт-муркіт

Ой кіт-муркіт
На гойдочку скік,
А з гойдочки додолу,
Розбив собі голову.

А впав кіт із воріт

А впав кіт із воріт,
Забив плечі і живіт.
Ото тобі, котку,
Не лізь на колодку;
Бо заб'єш головку.
Та буде боліти –
Нічим загоїти.
Купить мати шовку
Та загоїть головку.

Та ходив котик молотить

Та ходив котик молотить

Та побив собі животик.
Та й біжить, та й кричить:
– Ой, йой, йой!
Побив живіт лопатой.
Та біжить кицька рятувать,
Та біжить кицька рятувать,
Котка за вушка витягать.
А-а, а-а, а-а, а!
А-а, а-а, а-а, а!

Сидів котик на плоті

Сидів котик на плоті
В червоних чоботях.
Люлі, люлі, дитя, спати.
Упав котик з плота,
Загубив чобота.
Люлі, люлі, дитя, спати.

Ой ти, коте, котку

Ой ти, коте, котку,
Не лізь на колодку,
Бо заб'єш головку,
То буде боліти,
Нічим завертіти.
Купи, мати, шовку
Завертіть головку,
Й хустину шовкову,
Й шапочку боброву.
Одна була хустина,
Та й ту діти вкрали,
На куски подрали.

Кукол наробили,
Павочку підманили.

У котика, у кота
У котика, у кота
Була мати лиха.
Вона біла котка
Та й приказувала:
– Не йди, котку, ночувать,
Чужих дітей колихать.
А я котика попрошу,
Коткові заплачу:
– Прийди, котку, ночувать,
Прийди Галю колихать.
Я коткові за роботу заплачу:
Дам кусок пиріжка
І стаканчик молока.

Ой люлі, люлі, котаю
Ой люлі, люлі, котаю,
Як підеш до гаю,
Візьми мене з собою,
Буду тобі слугою:
Як ти будеш сіно класти,
То я буду воли пасти;
Як ти будеш загібати,
То я буду запрягати
Та додому поспішати
Галиночку колихати.

Куди йдеш?

– Куди йдеш?

– По сіно.

– Візьми мене з собою,

Буду тобі слугою:

І волики пасти,

На віз сінця класти.

І волики попасу,

На віз сінця наложу,

І додому прижену,

І корову іздою.

А щоб було мамці,

А щоб було ляльці,

Маненькій дитятці.

Ой люлю, дитино

– Ой люлю, дитино,

Куди їдеш?

– По сіно.

– Візьми мене з собою,

То я буду слугою.

А ти будеш сіно класти,

А я буду воли пасти.

Та вилізем на стожечок,

Та сплетемо батожечок,

Та будем волів поганяти,

Та козочку доганяти,

Да козочку доїти,

Наше дитя поїти.

А-а, люлю, дитино!

А-а! Коти з'їли барана

А-а!

Коти з'їли барана,
А ягничку пси, пси, пси,
Ти, дитино, спи, спи, спи,
А-а-а-а!

Гойда, гойда, гойдашки

Гойда, гойда, гойдашки,
Пішов хлопець по пташки,
Наловив він пташечок
Цілісінький кошичок.

Гойда, гойда, гойдаша

Гойда, гойда, гойдаша,
Де кобилка, там лоша.
Ми кобилку продамо,
А лошатко зростимо.

Ой ну, люлі, гойдаша

Ой ну, люлі, гойдаша!
І кобилу, і лоша.
Ми кобилу продамо,
Лоша будем годувать,
По ярмарку поїзжать,
І бублики купувать,
І дитину годувать.

Гойда, гойда, гойда

Гойда, гойда, гойда,

Іде баба з горба,
За плечима торба,
А в тій торбі калачі,
Щоб Оксана спала вдень і вночі.
Гойда, гойда, гойдаша,
Де кобила, там лоша.
А кобила в лісі,
А лошатко в стрісі.
А кобила сива,
А лоша рябоє,
А прийшов Абрамцьо
Та й забрав обоє.

Ходить зайчик по капустці
Ходить зайчик по капустці,
Носить ляльку в білій хустці
Ой ти, зайку, ти наш зайку,
Віддай нам ти тую ляльку
Для синочка на забавку.

Люлі, люлі, люлята
Люлі, люлі, люлята,
Гоніть, хлопці, телята.
Люлі, люлі, люлята!
Теляточки пасуться
І в хлівець заженуться.
Люлі, люлі, люлята!
Та спати полягають,
А пастушка згадають.
Люлі, люлі, люлята!
А пастушок у мішок,
А з мішечка в торбиночку,

Приспи нашу дитиночку.
Засни, засни, задрімай
Та нічого не думай!

Ой котусю, котусю
Ой котусю, котусю,
Займи нашу телусю
Та й пожени на пашу,
Дасть молочка на кашу.
Там трава, і вода,
І дівчина молода.
Там травиця зелена
І дівчина Олена.
Там воликів напоїш,
З дівчиною постоїш.

Коте, коте, котусю
Коте, коте, котусю,
Займи мою телусю.
На попові на толоки –
Там трави по боки!
Кінь біжить,
Трава шумить.
Біжи, біжи, коню,
До білої хатки,
До дівчини Ганки.
А дівчина Гапка
Сидить на віконці,
Пряде волоконці:
Що виведе нитку,
То пошиє свитку;
Що виведе півтора,

То пошиє рукава;
Що виведе нітушок,
То пошиє кожушок.

Летів, летів шпак, шпак

Летів, летів шпак, шпак
Через попів мак, мак
Та й сів на воротях
В червоних чоботях.
Ворота скригнули,
Собаки брехнули.
Телята ревнули,
Сусіди почули,
Попові сказали.
А піп з печі –
Та й вибив плечі.
А наймичка з полу –
Та й вибила ногу.
А попадя з груби –
Та й вибила груди.
А дячки з хижки –
Погубили книжки.
Як стало світати,
Та й стали шукати.
Шукали, шукали –
Другі написали.

А-а, Галя

А-а, Галя
По тину скакала,
На телята впала.
Телята ревнули,

Собаки брехнули,
Сусіди почули,
Попові звістили.
А піп з печі –
Та побив плечі.
А матушка з полу –
Та вибила ногу.
А наймичка з груби –
Та побила груди.
А наймит з ослінця –
Та побив колінця.
Дитина з колиски –
Та побила виски.
А баран з-під лави –
Дитину рогами.

Льон збирала,
Тонкі нитки пряла
Льон збирала,
Тонкі нитки пряла,
Тонкі нитки пряла,
Сповиточки ткала.
Ой біленькі ткала,
Доленьку прохала,
Щоб було дитя вродливе,
Щоб було дитя щасливе.

Ой мала, мала, ой мала, мала перепілонька діти
Ой мала, мала, ой мала, мала перепілонька діти,
Та пішла сама, та пішла сама межі копи сидіти.
Сіла вона си, сіла вона си та межі кіпоньками,
Зажурила сі, зажурила сі дрібними дітоньками.

– Ой що ж бо мені, ой що ж бо мені, мої дітоньки,
по вас,
Коли не маю, коли не маю перепілонька до вас!
– Ой не жури сі, ой не жури сі ти, матінонько, нами,
Підростуть крильці, підростуть крильці, полетимо ми
самі.
Ой полетимо, ой полетимо попід високі гори,
Не вернемо сі, не вернемо сі до матінки ніколи.

Ой висиділа, ой висиділа
Ой висиділа, ой висиділа
Перепеличка діти,
А сама пішла, а сама пішла
В пшениченьку сидіти.
Котре більшеньке, котре більшеньке,
То в пшениченьку скаче,
Котре меншеньке, котре меншеньке,
Сіло собі та й плаче.
– Діточки мої, діточки мої,
Що я буду робити?
Ой що ви такі всі малесенькі,
Не вмієте ходити.
– Ой мати наша, ой мати наша,
Не журися ти нами:
Як ми підростем, то ми ся розлетим
Сивенькими орлами.

Полишила перепілонька свої дрібні діти
Полишила перепілонька свої дрібні діти,
А сама пішла в пшениченьку сидіти.
– Ой не літай же, перепілонько, поночі,
поночі,

Бо вибереш си па тернячко очі.
– Ой як же мені поночі не літати,
Дрібні діточки, чим їх годувати?
– Ой не журися, матінонько, нами,
Поростуть крильця, ми полетимо самі.
Ой полетимо попід саме море,
Не злетимо сі ми докупки вже ніколи.

Джерело: Дитячий Фольклор. Збірка. Бібліотека української усної народної творчості / упорядкування, вступна стаття та примітки Г.В. Довженок ; ілюстрації Юлія Криги. Київ : Видавництво художньої літератури “Дніпро”, 1986. С. 20–97.

Народні ігри

Подоляночка

Десь тут була Подоляночка,
Десь тут була молодесенька,
Тут вона сіла, тут вона впала, до землі припала,
Сім літ не вмивалась, бо води не мала...
Устань, устань Подоляночко,
Умий личко, як ту скляночку,
Візьмися у боки та поскачи трохи...
Попливи до Дунаю, бери дівку з краю.

А ми просо сіяли

А ми просо сіяли, сіяли,
Ой дід ладо, сіяли, сіяли.
А ми просо витопчем, витопчем,
Ой дід ладо, витопчем, витопчем.
Ой чи же вам витоптать, витоптать?
Ой дід ладо витоптать, витоптать?

А ми коней випустим, випустим,
Ой дід ладо випустим, випустим.
А ми коней виловим, виловим,
Ой дід ладо виловим, виловим.

Зайчику, зайчику

Зайчику, зайчику,
Ти мій братчику,
Не ходи, не топчи
По городчику.
Бо моя рутка,
Як баламутка,
Моя м'ятка,
Як паніматка.
Зайчикок, зайчикок прибігає,
Рученьку, ніженьку піднімає;
Чим бито, не бито,
Ноженьку пробито.
З калинового лугу,
Вибирай собі другу.

Ой у полі жито

Ой у полі жито: сидить зайчик,
Він ніжками чеберяє,
Коли б такі ніжки мала,
То я б ними чеберяла,
Як той зайчик. (двічі)
Ой у полі просо: сидить зайчик,
Він ніжками чеберяє;
Коли б такі ніжки мала, то я б ними чеберяла,
Як той зайчик. (двічі)
Ой у полі гречка: сидить зайчик,

Він ніжками чеберяє.
Городили зайчика
Тинком, льонком.
Та нікуди зайчику
Та не вискочити,
Та нікуди зайчику
Та не виплигнути.
А в нас ворота
Позамикані,
Жовтим піском
Позасипані.

Там на горі мак

Там на горі мак, мак!
Роди, Боже, так, так!
Маки, маки, маківочки,
Посходімось до купочки.
Соловієчку, пташку, пташку!
Та чи був ти в нашім садку?
Та чи бачив ти, як мак сіють?
Ой, так сіють мак! (двічі)
Соловієчку, пташку, пташку!
Та чи був же ти в нашім садку?
Та чи бачив ти, як мак росте?
Ой так росте мак! (двічі)
Соловієчку, пташку, пташку!
Та чи був ти в нашім садку?
Та чи бачив ти, як мак полють?
Ой так полють мак! (двічі)
Соловієчку, пташку, пташку!
Та чи був ти в нашім садку?
Та чи бачив ти, як мак цвіте?
Ой так цвіте мак! (двічі)

Соловієчку, пташку, пташку!
Та чи був ти в нашім садку?
Та чи бачив ти, як мак ломлять?
Ой так ломлять мак! (двічі)
Соловієчку, пташку, пташку!
Та чи був ти в нашім садку?
Та чи бачив ти, як мак їдять?
Ой так їдять мак! (двічі)
Там на горі мак, мак!
Роди, Боже, так, так!
Маки, маки, маківочки,
Золотії голівочки.

Забавлянки

Гойда, гойда, гойдаша,
Де кобила, там лоша,
А кобилка в лісі,
а лошатко – в стрісі.

Чуки, чуки, чуки, чук.
Наловив дід щук,
А бабуся плотву – годувати дітвору,
А бабуся карасиків – годувати Тарасиків.
А бабуся окуньків – годувати молодців.

Кую, кую ніжку,
Поїдем в доріжку,
Будем коня напувати,
Будем в баби ночувати.

Куй, куй, чобіток,
Подай, бабо, молоток.
Не подаси молотка,
Не підкую чобітка,
Молоток срібленький,
Чобіток золотенький.

Ладунки, ладусі!
А де були?
у бабусі.
А що їли?
Кашку.
А що пили?
Бражку.
А що на закуску?
Хліб та капустку.

Сорока-ворона.
Діткам кашку варила.
На припічку сиділа.
Підіть, дітки, по водицю!
І цьому дам, і цьому дам,
А цьому не дам:
Він дров не рубав,
В хату не носив, печі не топив,
Води не носив, діжі не місив,
Каші не варив, хліба не ліпив,
В піч сажав, кашу доїдав.

Їде, їде пан, пан
На конику сам, сам,

А за паном хлоп, хлоп,
На конику скок, скок.
Гоп-чук, чук-чук-чук,
Кращий хлопчик, дівчур:
І волики напасе,
І водички принесе.

Чуки-рики, півники, гайда,
Була собі дівчина-найда.
І хліб пекла, і часник товкла,
І сорочки латала,
І на хлопців моргала.
Ось така вона була.
Очі дівчинки манісіньки,
Яка ж бо ти гарнісінька:
За косою барвіночок
Ще й рука білісінька.

Кує коваль бричку,
заглядає в пічку:
Чи є борщ, чи є каша?
Чи є в борщі кусок м'яса?

Ішла киця по водицю
та й упала у криницю.
Пішов котик рятувати,
став за хвостик витягати.

Ой, цить, кицю, будь весела,
Та поїдемо на села,

Та купимо трана-рана,
А в барана спина драна,
А в корови круті роги,
А в Наталі чорні брови.

Танцювала риба з раком,
А петрушка – з пастернаком,
А цибулька – з часником,
А дівчина – з козаком.
А цибулька дивується,
Що так гарно танцюється.

Послухайте, люди,
Довга байка буде!
Був собі горобець,
Бабі збив новий горнець.

Прилетіла горобчиха,
Питається баби стиха:
А хто збив Вам горнець?
Баба каже: “Горобець!”

Підіб’ю йому крильця!
Чи казати знов з кінця?
Як казати, то казати:
Був собі горобець...

Пальчикові ігри

Перший пальчик – наш дідусь,
Другий пальчик – то бабуся,

Третій пальчик – наш татусь,
А четвертий – то матуся,
А мізинчик – наш малюк,
Він сховався тут.

(Показуємо на пальчик та кажемо: “перший пальчик...”, і продовжуємо гру, загинаючи кожен пальчик).

Задрімав мізинчик трішки,
Безіменний – стриб у ліжку,
А середній там лежить,
Вказівний давно вже спить.
Вранці всі вони схопились враз –
В дитсадочок бігти час.

(По черзі загинаємо пальчики до долоні. Потім великим пальцем торкаємося всіх інших – “будимо”. Розкриваємо всі пальці “враз”).

На роботу

Старший встав – не лінувався.
Вказівний за ним піднявся –
Розбудив сусід його.
Той – свого, а той свого.
Встали вчасно всі брати –
На роботу треба йти.

(Стиснути пальчики в кулачок. По черзі розгинати їх, починаючи з великого. А зі словами: “Встали вчасно всі...” широко розставати пальці).

Доброго ранку

Доброго ранку, сонце привітне!

Доброго ранку, небо блакитне!

Доброго ранку, у небі пташки!

Доброго ранку тобі і мені!

(Пальцями правої руки по черзі “вітатися” з пальцями лівої руки, торкаючись один до одного кінчиками).

Спечем хлібчик

Спечем, спечем хлібчик

Дітям на обідчик.

Найбільшому – хліб місити,

А тобі – воду носити,

А тобі – в печі палити,

А тобі – дрова рубати,

А малому – замітати.

Тільки хліба напекли – танцювати почали.

Це робота не легка – витинати гопака.

(Розгинаємо пальчики, починаючи з великого. Імітуємо пальчиками танок).

Пташенята в гнізді

Полетіла пташка-мати

Малюкам жуків шукати.

А малята не літають –

Із гніздечка виглядають.

(Всі пальці правої руки обхопити долонею. Утворити “гніздо”. Коли ворушити пальцями правої руки, створюється враження, що у “гнізді” живі пташенята).

Квітка

Сяє сонечко привітне –
Квітка з пуп'янки розквітне.

(Пучки пальців обох рук зімкнуті. Долоньки трішки круглясті, схожі на пуп'янок. Нижні частини долонь притиснути одну до одної, а пальці широко розставити по колу і трохи вигнути. Утворюється велика квітка, що розпустилася).

Хрущ

Я – малий веселий хрущ.
Мене знає кожен кущ.
Маю я красиві вуса
І нічого не боюся.

(Стиснути кулачок. Вказівний палець і мізинець розвести в різні боки (“вуса”). Ворушити вусами).

Квіточка

Під снігом квіточка росте,
Красу на землю принесе,
Промінчик доторкнеться
І квітка усміхнеться.

(Показати руками шар снігу. Потім утворити руками квітку й торкнутися до її пелюсток, показуючи “промінчик”. Далі квітка потроху розкриває пелюстки).

Віяло

В літню спеку віяло
Вітерцем повіяло.

З нами вітерець погрався –
І у віяло сховався.

(Зображати руками віяло. Потім пальчики ховаються в кулачок).

Джерело: 1. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят : посіб. для батьків і педагогів. Київ : Школа, 2001. 47 с.

2. Разом до гармонії: розвиток дитини раннього віку : метод. посіб. / авт.-упоряд.: І.В. Братусь, Н.В. Кошечко, О.Л. Нагула ; за заг. ред. І.Д. Зверєвої. Київ : Кобза, 2004. 160 с.

Лічилки

Одиян

Одиян,
Другиян,
Тройцан,
Царицан,
П'ятан,
Ладан,
Струкман,
Друкман,
Деревен,
Декус.

Одиян

Одиян,
Дід Лук'ян,
Тройцан,
Рижий цар,

П'ядан,
Ядам,
Квейцар,
Швейцар,
Девер,
Дексер,
Півень,
Леклер.

По-дноте
По-дноте,
По-двоте,
По-трете,
Репете,
По-п'яте,
Джибайте,
Джибонець,
Воронець,
Струкман,
Друкман,
Деревен,
Декус.

Одноко
Одноко,
Двоко,
По-трете,
Трепете,
Чиконець,
Воронець,
На два роги баранець.

Одноко

Одноко,
Двоко,
Троко,
Чеді,
Педі,
На востоко,
Сито,
Лито,
Дже.

Один, тиридин

Один, тиридин,
Тройчан, осерчан,
П'ядан, ладан,
Сукман, дукман,
Дивир, дикса,
Циц, Олекса,

Оно, двано, трано

Оно, двано, трано,
Чече, наче,
Люто, було,
Дзингер, багер, дожя.

Оно, двоно

Оно, двоно,
Черти, нарти,
Юхтер, бактер,
Нефта, йокта,
Цок.

Одноном, подвоном
Одноном, подвоном,
Потретьом, моркетом,
Поп'ятот, джигатом,
Джигонець, воронець,
Чепчик, погребенчик.

Одинчик, двинчик
Одинчик, двинчик,
Тринчик, штиринчик,
П'ядом, ладом,
Сукман, дукман,
Дириван, декус.

Аза, двава
Аза, двава,
Триза, риза,
Чочик, бучик,
Жута, рита,
Девир, пастер,
Ф'ю.

Одно, ремено
Одно, ремено,
Дві кікі,
Помело,
Гелом,
Белом,
Стуколом,
Наволом,

Дробцем,
Клац.

Одно, бабино
Одно, бабино,
Двікоті, ремено,
Шейлом, бейлом,
Стоколос, поволос,
Бібки, кльоц.

Одно, бабино
Одно, бабино,
Стрікіні,
Помело,
Гейло,
Бейло,
Сірі воли,
Кльоц.

Одино, бабино
Одино, бабино,
Ріко-ракс,
Зібком-бібком,
Гором-бором,
Хоц-кльоц.

Одно
Одно,
Купино,
Дві кікіри,
Рамено,

Ай нам,
Дай нам,
Сударі,
Забери,
Рябчик,
На.

Одно, бодио
Одно, бодио,
Чи, чи, вірно воно,
Гейно, бейно,
Сковорід, поворід,
Скрипка, дудка, ключ.

Одинець, бубинець
Одинець, бубинець,
Три копійки, рамінець,
Дайно, гайно,
Трубки, губки,
Папір, кльоц.

Ене, бене, реч
Ене, бене, реч,
Вінтер, вінтер, жеч,
Ене, бене, раба,
Вінтер, вінтер, жаба.

Ене, бене, раба
Ене, бене, раба,
Вінтер, вінтер, жаба,

Ене, бене, грець,
Вінтер, вінтер, кець.

Адики, надики
Адики, надики,
Чурики, міль,
Абіль, фабіль,
Думадій,
Ікі, піки,
Граматики,
Онъки, понъки,
Зай.

Анчик, панчик
Анчик, панчик,
Дуки, дме,
Абель, жабель,
Домене,
Иш, ниш,
Тотканаус.

Ана, део
Ана, део,
Рікі-накі,
Турба-гурба,
Енде, пі макі,
Део-део-краснодео,
Бац!

Арди, ма
Арди, ма,
Фриджи, ма,
Пи, карбуне,
Пуне, ма,
Дий, май, пуне,
На карбуне,
Амурезо, нуте, спуне.

Сакрейма, пруда, гамала
Сакрейма, пруда, гамала,
Кезьма, нихичка, пшичка,
Шатна, матна, гачарда,
Баранець, кекір, щур, турта,
Варочинка, рейдалка, борщ,
Маланда, чукапка.

Ана, рана, катарана
Ана, рана, катарана,
Дой, слой, цимбурой,
Калидника, тупорам,
Принди, баба, якурам,
Ди кожок, ди моток,
Ди бланица, ди мица,
Поскотомца.

Сінька, бінька
Сінька, бінька,
Ак, бак,
Круль, квак,

Шефіль, бефіль,
Круділь, кнак.

Вуца, рама

Вуца, рама,
Каті, рама,
Дош, лім, цібілім,
Ванькір, кіросін,
Попождивуш, яждивуш.

Одиники, бараники

Одиники, бараники,
Стук, потолок,
Мотовильце, ріжок,
Карпа, мишка,
Ванька, Гришка,
Чубчик, любчик,
Сивенький голубчик,
Дикинь, викинь.

Оданчики, друганчики

Оданчики, друганчики,
Поїхали по зайчики,
Задком, передком
На казенний двор.
Ти, казенна душа,
Одчиняй ворота.
Твій син Максим
Поламав аршин.
Шийшов, вийшов,
Пішов вон.

Одинчики, драбинчики

Одинчики, драбинчики,
Поїхали по зайчики,
Задком, передком,
Навколішках хвостиком.

Єдинчики, друбинчики

Єдинчики, друбинчики,
Поїхали по зайчики,
Задком, передком.
Одчиняйте ворота
Їде пан-сирота,
Без сорочки, без штанів,
Повна торба сухарів.

Одинички

Одинчики,
Драбинчики,
На кулики,
На мулики,
Дощичок,
До палок,
Мотовильце,
Вразок,
Цуцик білий,
Радивон,
Вийди вон.

Стульчик, бульчик

Стульчик, бульчик,
Сам корольчик,

Серебряний колокольчик.
Дзень, брязь,
Вийде князь.

Дзінь, дзінь, передзінь
Дзінь, дзінь, передзінь,
Подрагулі, помагулі.
А Іван-капітан,
Чим коні попутав?
Сріблом-злотом
Попід котом.
Брязь!
Золотий князь.

Одиян, другиян
Одиян, другиян,
На чотири, локатян,
На п'ять, цур'я,
Поламав, Юр'я,
Катерина, качка,
Шавур, павур,
Шишов, вийшов,
Вон пішов.

Ниточка, голочка
Ниточка, голочка,
Синя соколочка,
Щука, карась,
А ти убирайсь.

Голочка, ниточка

Голочка, ниточка,
Стакан води,
Першим вийдеш,
Напевно, ти!

Одинчики, первинчики

Одинчики, первинчики,
По сороку струнок,
Струнка, лепьотка,
Такова соломка,
Тік, токовий!

Паня, цура, зака, зала

Паня, цура, зака, зала,
Чорні бути вдарувала,
Гоп, цур, каліцур,
На коетечку, брук.

Покололо, покотило

Покололо, покотило,
По дорозі волочило,
Сонце, місяць і зірки,
На кілочку вийдеш ти.

Еники, беники

Еники, беники,
їли вареники,
Еники, беники, кльоц,
Вийшов жмуриться матрос.

Котилася торба

Котилася торба
З високого горба,
А в тій торбі
Хліб-паляниця,
З ким хочеш,
З тим поділися.

Куку, куку, зозулечка

– Куку, куку, зозулечка,
Чому рано не була?
– Боялася драгуна.
– Драгун тобі не судив.
Всадикіни діти
Хотять полетіти.
Від моря до моря,
До Києва-города,
Там тітка Орина
По воду ходила.
Радивон, вийди вон.

Ти, Катрусько моя

– Ти, Катрусько моя,
Чому вдома не була?
– Боялася звіруна.
Звірунові діти
Хотять мене з'їсти.
Од моря до моря,
До чистого поля.
Цьотка, люботка,
Вон!

Котилося яблучко

Котилося яблучко
В огород, в огород.
Хто взяв яблучко?
Воєвод, воєвод.
Воєводова жона
Породила три сина –
Й попа, і дяка,
Й сребряника.
Дзень, брязь,
Вийшов князь!

Бігла піна поза море

Бігла піна поза море,
Стали піну бити,
Стали колотити
Срібного ложкою
У медок-сахарок.
Пішов вон, карійок.

Ішла піна із-за моря

Ішла піна із-за моря,
Стала бить, колотить,
У дзвіночок дзвонить.
Цар, цариця,
Вийди вон, королиця.
І медок, сахарок.
Вийди вон, корольок.
Цок!

Попіл, попіл, попільниця

Попіл, попіл, попільниця,
Де твоя журавлиця?
Понад морем літає,
Головой киває.
Кив, кив, не кивай,
А ти з города ступай.

Бігли коні під мостами

Бігли коні під мостами
З золотими копитами.
Дзень, брязь,
Вийшов з мосту старий князь.

Ходять свині по дубині

Ходять свині по дубині,
Найшли вовка – задавили,
Їж, пане, пий, пане,
Зелене вино,
Тут тобі написано
Сорок одно.
Кісточка, плямочка,
Виступи, лій.

Ліз пан по драбині

Ліз пан по драбині
Та й упав межи свині.
Цюк, цюк,
Вийшов старий пацюк.

Ходила квочка

Ходила квочка
Коло кілочка,
Водила діток
Коло кліток.
Квок, квок,
Золотий клубок.

Ходила квочка

Ходила квочка
Коло кілочка
Та водила
Дітенят-курченят.
– Оце вам, дітки,
По дві квітки,
А мені одна,
Та й та золота.

Раз, два, три, чотири, п'ять

Раз, два, три, чотири, п'ять,
Вийшов зайчик погулять.
А піхота вибігає
Та й у зайчика стріляв.
Піх-пах, ой-ой-ой,
Умирає зайчик мой.

Від корча до корча

Від корча до корча,
Курочка-тасурочка,
Книш, паляниця,

Кому доведеться,
Той буде жмуриться.

Сів метелик на травичку

Сів метелик на травичку
І думає про дурничку.
Раз, два, три,
Ти, метелику, лети!

Гулі, гулі

Гулі, гулі,
Такі очі, як моргулі.
Чинки, чинки,
Такі очі, як починки.
Чата, чата,
Такі очі, як горщата.

Оду-ду, оду-ду

Оду-ду, оду-ду,
Сидів голуб на дубу.
Прилетіла синиця,
Голуба сестриця.
Ударила по носу,
Полетіла по лісу.
Що вовк робе?
Письмо пише,
Дитину колише.
Щотка, роботка,
Ножиці, клац!

Раз, два, три, чотири, п'ять

Раз, два, три, чотири, п'ять,
Стали в колі ми кружлять.
Покружляли, розійшлися,
Ні на кого не дивися.

Раз, два, три, чотири

Раз, два, три, чотири,
Пішов жовнір на квартири.
– Давай, бабо, їсти-пити,
Бо я буду шаблев бити.
– Я си шаблі не бою,
Візьму шаблю та й спалю. –
Дала баба їсти-пити,
Сама пішла діти бити.
– Не бий, бабо, бо то гріх. –
Баба сіла під горіх,
А з горіха під вербу
Та й співала: – Ду-ду-ду.

Що сорока, то ворона

Що сорока, то ворона,
Та дівчина чорноброва
Руба дрова до порога,
Та боїться приступити,
Щоб ніженьки не врубити.
Сорока, сорока, джа.

Іде коза, брикає

Іде коза, брикає,
Бородою хитає.

А борідка хиталась,
За будяки чіплялась.
Копитами цок-цок-цок!
Вибігає і цапок.
Не коліться, будяки,
Бо потопчуть вас цапки.
Туп!

У зеленому садку
У зеленому садку
Сидить котик в холодку.
Лапкою чеше вус,
Язичком лиже пуз,
Хвостиком круть-верть,
Сіру мишку хап!

На городі бараболя
На городі бараболя,
Кабаки,
Буряки,
Редька, морква, огірки,
Пастернак,
Повний мак.
А ми кошичка візьмем
Та повнінький наберем.
Хто піде,
Той візьме.

Ані, бані, барабані
Ані, бані, барабані,
їхав мужик на барані.

Тпру, тпру, не скачи,
Продавай калачі.
Калачі гарячі,
Три копійки здачі.

Сидить дід на кілку
Сидить дід на кілку,
Курить люльку з табаку.
А бабуха-лебедуха
Не злюбила того духа.
Дим.

Джерело: Дитячий Фольклор. Збірка. Бібліотека української усної народної творчості / упорядкування, вступна стаття та примітки Г.В. Довженок ; ілюстрації Юлія Криги. Київ : Видавництво художньої літератури “Дніпро”, 1986. С. 234–238.

Дитячі дражнилки (прозивалки)

Чорногузик-скрекотун
Чорногузик-скрекотун
Продав жінку за тютюн,
А матінку – за копійку,
Сам подався у мандрівку.

Їхав пан через лан
Їхав пан через лан,
Бричка гуркотіла,

А як Ганна сіла в бричку,
Бричка загуділа.

В Домки, Домки
В Домки, Домки
Хто робити лінується,
Той б'є бомки.
Домко, Домко,
Не бий бомки.

Донька ряба
Донька ряба
Поїхала по дрова,
Зачепилась за пеньок,
Голосила весь деньок.

Бігла курка ряба
Бігла курка ряба,
Перебита нога.
Хто, хто перебив?
Чотири лозинки,
П'ята палка,
Приходи до нас,
Наталка!

Ой ліз швець по драбині
Ой ліз швець по драбині
Та впав межи свині.
Свиня йому шепче:
– Чого ту вліз, шевче?

– Свині, мої свині,
Скиньтесь ми по шерстині!

В понеділок орав

В понеділок орав,
В вівторок плуг поламав,
В середу волів погубив,
В четвер шукав,
В п'ятницю знайшов,
В суботу додому пішов.

Стрига-мокотиря

Стрига-мокотиря
Горох молотила,
Собаки дражнила.
Насипала в ложку
Та жменьку горошку:
Собаки за ложку,
Вона на дорожку.

Рева плаче та кричить

Рева плаче та кричить,
Рева крутиться й сичить,
Рева реве, як корова,
Гика, хника, кисне, слинить,
А здорова.
Стали реву сватати,
Стала рева плакати.
А я реви не віддам,
Нехай рева реве нам.

Зарічани – довгоп'яті
Зарічани – довгоп'яті,
Долиняни – кострубаті,
Зарічани – білогриві,
Орланівські – чорнобриві.

А в нашого Нестірка

А в нашого Нестірка
Дітей шестірка:
Ти та я, та нас два,
Та ми з тобою,
Та ще ті чотири,
Що отам горох молотили,
Та ті п'ять,
Що в соломі сплять,
То оце й всі,
Та ще дванадцять у вівсі.

Джерело: Дитячий Фольклор. Збірка. Бібліотека української усної народної творчості упорядкування, вступна стаття та примітки Г.В. Довженок ; ілюстрації Юлія Криги. Київ : Видавництво художньої літератури “Дніпро”, 1986. С. 162–180.

Дитячі мірилки

Подивися просто в очі;
Я сваритися не хочу.
Я образить не хотів,
Ненароком зачепив.
Просто в очі подивись
І зі мною подружись.

Мир-миром!
Пироги з сиром,
Варенички в маслі,
Ми дружечки красні –
Помирімося!

Мир миром,
Пироги із сиром,
Вареники в маслі.
Ми – дружечки красні,
Обіймімося!

Дай скоріш мізинчик свій,
Зачепи його за мій.
Мізин-мізин-мізинець –
Помирив нас, молодець!

Озирнися навкруги:
Дружать в річки береги,
Вітерець голубить квіти,
Бавляться довкола діти.
Годі сердитись!
Покладемо сварці край.

Бачиш – іграшки сумують,
Навіть фарби не малюють...
Помиримось швиденько,
Буде знову веселенько.

Битися – не билися,
Трохи посварилися,
Потім посміялися,
Друзями zostалися.

Дві подружечки зажурилися,
Дві подружечки посварилися.
Тобі яблучко, мені грушечка –
Не сварімося, моя душечка.
Тобі яблучко, мені зернятко –
Не сварімося, моє серденько.

Грались, грались, розважались,
Веселились і сміялись.
Потім раптом посварились,
Сіли, стихли, зажурились.

Годі, годі сумувати!
Соромно ворогувати!
Не злостуй і схаменись,
Та до мене посміхнись.

Дам тобі назустріч руку.
Проженемо сварку-муку.
Настрій радісний, веселий
Хай панує у оселі.

Варвара Гринько
Мірилки

Мирилка летіла,
На плече сіла,
Сказала тихенько:
– Миріться швиденько!

Ти – не ворог, я – не ворог.
Нам сваритись просто сором.
Помирились, помирились,
Щоб ніколи не сварились.

Ти не плач, не плач, не плач
І скоріш мені пробач,
І на мене ти не сердься,
Бо у тебе добре серце.
Будемо завжди дружити
І ніколи не сваритись!

Джерело: Савченко О.Я. Читанка : підручник для 4 класу.
Частина перша / художник В.І. Анікін. Київ : “Освіта”, 2004. С. 116.

Анатолій Камінчук
Капелюх
(Скоромовка)

Кіндрат
Купив
Капелюх.

Капелюх
Кіндрату
До вух!

Кріп
Прокіп
Сіяв кріп.
Нащо Прокопу
Стільки кропу?
Каже Прокіп:
– Для борщику
Кріп.
Маю десяток
Прокопеняток!

Моя скоромовка
– Моя скоромовка
Про білого вовка
Та про білого бичка, –
Сказала бабина дочка.

– А моя скоромовка
Про чорного вовка
Та про чорного бичка,
Сказала дідова дочка.

Млин
У ставочку
Лин
Зробив
Собі млин.

Меле
День при дні
Воду
На млині.

Чечір-вечір
Чечір-вечір,
Вечір-чечір.
Хтось вуркоче
Біля печі.
Чорні лапки,
Вуса, ротик.
Чечір-вечір,
Чорний котик!

Рак
Рак, рак,
Неборак.
Ходить він
Таки не так!
Там, де брід,
Де очерет –
Ходить задом
Наперед!

Оляпка
Біла грудка, сіра лапка,
Біля озера оляпка.
Поринає з головою,
Любить бігати під водою.

За просікою – проліски

Роса. Осика.

Просіка.

За просікою –

Проліски.

Роман, Оленка,

Ростик

Ідуть

По проліски.

У сороки морока

Каже дятлові сорока:

– Отака мені морока:

Маю сорок сорочат,

І всі білобокi!

Пасовище

Коло діброви

Пасуться корови.

Побіля річки

Пасуться телички.

На оболоні

Пасуться коні.

А в небі хмари –

Немов отари.

Кит і кіт

Риба кит живе у морі.

Кіт у хаті та в коморі.

Кит у морі спить вночі.

Кіт ночує на печі.

Дощ-косарик
Враз набігли
Чорні хмари,
Припустився
Дощ-косарик.
Сіяв, віяв –
Не косив,
Тільки трави
Заросив!

Джерело: Камінчук А. Дятлик школу відкриває / художник
В. Ковальчук. Київ : Веселка, 1989.

Джерела

1. Савіна Л.П. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят : посіб. для батьків і педагогів. Київ : Школа, 2001. 47 с.
2. Авраменко О.М. Українська література : підруч. для 5 кл. загальноосвітн. навч. закл. Київ : Грамота, 2013. С. 23–24.
3. Балади / упоряд. О. Дея та А. Ясенчук. Київ : Дніпро. 1987. (Серія: Бібліотека української усної народної творчості).
4. Барна М.М., Волощенко О.В., Козак О.П. Літературне читання. Українська мова : підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Астон, 2015. С. 330–331.
5. Білецький Л.Т. Основи української літературно-наукової критики / упоряд. М.М. Ільницький. Київ : Либідь, 1998. 408 с.
6. Борзенко О.І., Лобусова О.В. Українська література : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Харків : Ранок, 2016. С. 24–25.
7. Веселка : антологія української літератури для дітей : в 3-х т. Київ : Веселка, 1984. 551 с.
8. Віра Лебедова (Констянтина Малицька). “Чом, чом, земле моя”. Вірш та пісня / художник Валентина Мельниченко. Київ : Веселка, 1990. 20 с.
9. Глібов Л. Загадки і жарти дідуса Кенира. Львів : Книжково-журнальне видавництво, 1958. С. 9–46.
10. Глібов Л. Цяцькований осел. Вибрані твори. Київ : Видавництво дитячої літератури “Веселка”, 1977. С. 122.
11. Дей О. Українська народна балада. Київ : Наукова думка, 1986. 263 с.
12. Дитячий Фольклор. Збірка. Бібліотека української усної народної творчості / упорядкування, вступна стаття та примітки Г.В. Довженок ; ілюстрації Юлія Криги. Київ : Видавництво художньої літератури “Дніпро”, 1986. С. 20–97.
13. Дівчина з легенди Маруся Чурай / упорядкування Леоніда Кауфмана. Київ : Видавництво художньої літератури “Дніпро”, 1974.
14. Історичні пісні. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: <https://esu.com.ua/article-12804/>
15. Казки про тварин (Українська народна творчість). Київ : Наукова думка, 1976. 575 с.
16. Календарно-обрядові пісні / упоряд., приміт. О.Ю. Чебанюк ; іл. худож. В.Є. Перевальського та А.Ф. Павленка. Київ : Дніпро, 1987. 392 с.
17. Камінчук А. Дятлик школу відкриває / художник Ковальчук Вікторія. Київ : Веселка, 1989.
18. “Книги – віконце у світ” / укладачі: Гаряча С.А., Добровольська Л.Н. ; Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників. Черкаси, 2008. URL: <https://porokhivnytsya.com.ua/>, <http://teacher.at.ua/>

19. Ковалевський О.В. Українські традиції. Перлини української культури. Харків : Видавництво “Фоліо”, 2011.
20. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2001. С. 40–41. 591 с.
21. Лисенка М.В. Збірник українських пісень. Київ, 1896. Вип. VII. 38 с.
22. Лузіна Л. Чарівні традиції українок. Харків : Фоліо, 2021. 67 с.
23. Мензатюк З. Зелені чари. Оповідання / художники Людмила Остапенко, Олена Бржосніовська, Вікторія Ярош. Чернівці : Видавничий дім “Букрек”, 2012. С. 168–171.
24. “Народ скаже – як зав’яже”: Українські народні прислів’я, приказки, загадки, скоромовки” / упорядник: Н.С. Шумада. Київ : Веселка, 1985.
25. Номис М. Українські приказки, прислів’я і таке інше. 1864.
26. Перлини української народної пісні / упорядник Микола Гордійчук. Київ : Музична Україна, 1991. 383 с.
27. Підгірянка М. Учись, маленький! : вірші, казки, п’єса, загадки : для дошкільного та мол. шкільного віку / упоряд. і передм. О. Нахлік. Київ : Веселка, 1994. 239 с.
28. Пісні Явдохи Зуїхи / Запис Гната Танцюри. Київ : Наукова Думка, 1965. 812 с.
29. Плачинда С.П. Словник давньоукраїнської міфології. Київ : Український письменник, 1993. 63 с.
30. Подарунки Святого Миколая : Спеціальний зимовий випуск “Соняшника”, № 10–12 / редактор-упорядник Леся Воронина ; малюнок Ольги Колісник та Олени Харченко. Київ, 1993. 30 с.
31. Приповідки або українсько-народна філософія (том перший) / Зібрав та видав Володимир С. Плав’юк. Едмонтон : Альберта, 1946.
32. Разом до гармонії: розвиток дитини раннього віку : метод. посіб. / авт.-упоряд.: І.В. Братусь, Н.В. Кошечко, О.Л. Нагула ; за заг. ред. І.Д. Звереві. Київ : Кобза, 2004. 160 с.
33. Ревуцький Д. Українські думи та пісні історичні. Київ : Видання товариства “Час”, 1919. С. 86.
34. Савченко О.Я. Літературне читання, 4 клас : підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / малюнки Марини Крюченко. Київ : Освіта, 2015. С. 32–34.
35. Савченко О.Я. Читанка : підручник для 4 класу. Частина перша / художник В.І. Анікін. Київ : “Освіта”, 2004. С. 116.
36. Січковий співаник / упорядник Кирило Трильовський. Відень : Друкарня “Адрія”, 1921. 96 с.
37. Солом’яний бичок. 2-ге вид. Київ : Веселка, 2020.
38. Стрілецькі пісні / нотний матеріал підготували В. Коваль, Л. Лукашенко ; ілюстрації Е. Козака ; Національна академія наук України. Львів, 2005. С. 127–130.
39. Тарас Шевченко. Кобзар. Київ : Дніпро, 1982.
40. Теорія фольклору / О. Марчун. URL: <http://ref.net.ua/work/det-14258.html>.

41. Українські билини: Історико-літературне видання східнослов'янського епосу / упорядкування, передмова, післяслово, примітки та обробка українських народних казок і легенд на билинні теми В. Шевчука; малюнки Б. Михайлова. Київ : Веселка, 2003. 247 с.
42. Українські думи та історичні пісні. Донецьк, 2008. С. 92–95.
43. Українські народні казки, легенди, анекдоти / художник: Баріба В.І.; упорядкування, передмова та примітки В. Юзвенко. Київ : Молодь, 1989. С. 7–8.
44. Українські народні казки: Казки Гуцульщини. Кн. 1 / запис, упоряд. і літ. опрац. М. Зінчук. Львів : Світ, 2003. 384 с.
45. Українські приповідки (другий том) / Зібрав Володимир Плав'юк. Едмонтон : Катедра української культури та етнографії ім. Гуцуляків, Альбертський університет Асоціація Українських Піонерів Альберти, 1996.
46. Українські прислів'я та приказки. Народна творчість / упорядкування С. Мишанича та М. Пазяка. Київ : Видавництво художньої літератури “Дніпро”, 1984.
47. Українські прислів'я, приказки та загадки. Бібліотека шкільної класики. Київ : “Національний книжковий проект”, 2012. С. 38–43.
48. Українські релігійні роздуми про Спасіння. Нью Йорк – Львів – Київ – Харків : Видавництво “Павутинонька”, 2003.
49. Українці Кубані та їхні пісні / упорядник Надія Супрун-Яремко. Київ : Музична Україна, 2005. 784 с.
50. Чередниченко О., Забула І. Мовознавство. *Біблія і культура*. Київ, 2008. № 10.

Електронне навчальне видання

ФОЛЬКЛОР (УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ)

Хрестоматія

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Редактор

Ірина Невмержиська

Технічний редактор

Лужецька Ольга

Коректор

Артимко Ірина

Здано до набору 04.05.2023 р. Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 19,125. Зам. 27.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140
від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 31.